

Osiągnięcia maturzystów w roku 2008

Komentarz do zadań z języka polskiego

Opracowanie

Małgorzata Burzyńska Kupisz

Danuta Król

Współpraca

Teresa Bulska – Leśniak

Anna Finkstein

Anna Gontarz

Małgorzat Kosińska – Pułka

Artur Lewczuk

Mirosława Kowalska

Maria Romanowska

Konsultacja naukowa

Prof. dr hab. Ewa Jaskółowa

Prof. dr hab. Andrzej Markowski

WSTĘP

Język polski, jako język ojczysty, jest przedmiotem obowiązkowym dla wszystkich maturzystów. Egzamin maturalny z języka polskiego można zdawać na poziomie podstawowym albo na rozszerzonym. Decyzję o poziomie zdawanego egzaminu uczniowie podejmują w klasie maturalnej.

Egzamin pisemny z języka polskiego odbył się 5 maja 2008 roku. Na poziomie podstawowym trwał 170 minut, a na poziomie rozszerzonym 180 minut.

Celem egzaminu na obu poziomach było sprawdzenie umiejętności rozumienia czytanego tekstu nieliterackiego oraz umiejętności pisania tekstu własnego związanego z tekstem literackim, zawartym w arkuszu egzaminacyjnym. Maturzysta zobowiązany był do udzielenia odpowiedzi na pytania zamieszczone pod tekstem nieliterackim oraz napisania wypracowania na jeden z podanych tematów.

Ponieważ egzamin maturalny z języka polskiego zdają wszyscy maturzyści, niezależnie od swoich dalszych planów edukacyjnych i zawodowych, dlatego na maturze sprawdza się umiejętności ponadprzedmiotowe, niezbędne do dalszego kształcenia i właściwego funkcjonowania w świecie. Są to:

- a. umiejętność posługiwania się poprawnym językiem polskim w jego odmianie pisanej,
- b. umiejętności analityczno–interpretacyjne¹,
- c. pisanie ściśle na temat.

Metoda sprawdzania tych umiejętności wynika z podstawy programowej, która obliguje nauczyciela języka polskiego do pracy z tekstami literackimi i nieliterackimi. Po trzech latach nowej matury na tę metodę jest zgoda środowiska polonistycznego („bardzo złym rozwiązaniem byłoby zaniechanie na egzaminie pisemnym dotychczasowych form, czyli interpretacji konkretnego tekstu” – pisze profesor Bożena Chrzastowska w „Polonistyce” nr 1 z 2008 r.). Zdający bada źródło, nie opinie o nim, bo studiując, najpierw powinien odnosić się do źródeł i faktów, potem dopiero do opinii autorytetów. Temat wypracowania jest redagowany tak, by określić czynności, które zdający ma wykonać. Brak dyscypliny i precyzji wypowiedzi na zadany temat, nieumiejętność wykorzystania źródeł mogą stać się barierą w dalszej karierze młodego człowieka.

Warunkiem zdania egzaminu było uzyskanie minimum 30% punktów możliwych do zdobycia na wybranym przez maturzystę poziomie.

OPIS ARKUSZY EGZAMINACYJNYCH

Na egzamin maturalny w maju 2008 roku w Centralnej Komisji Egzaminacyjnej przygotowane zostały dwa arkusze egzaminacyjne, w skład których weszły zadania zredagowane w okręgowych komisjach egzaminacyjnych. **Arkusz dla poziomu podstawowego** zawierał jedno zadanie sprawdzające umiejętność rozumienia czytanego tekstu nieliterackiego i dwa zadania (do wyboru) sprawdzające umiejętność odbioru tekstu literackiego oraz tworzenia tekstu własnego w związku z tekstem literackim dołączonym do tematu wypracowania. **Arkusz dla poziomu rozszerzonego** również zawierał jedno zadanie sprawdzające umiejętność rozumienia czytanego tekstu nieliterackiego oraz dwa

---

¹Analiza (gr. analysis – rozłożenie na części) – rozpatrywanie jakiegoś problemu, zjawiska itp. z różnych stron w celu jego zrozumienia i wyjaśnienia. Analizować – dociekać istoty lub przyczyn zjawiska, wyodrębniając i rozpatrując jego poszczególne elementy, cechy; badać.

Analizowanie jest umiejętnością potrzebną w każdej dziedzinie działalności człowieka. Kształtować i rozwijać ją można również badając dzieło literackie. W zależności od analizowanego problemu (finanse, rynek, polityka, itp.) różne są procedury postępowania.

zadania (do wyboru) sprawdzające umiejętności analizowania i interpretowania tekstu literackiego oraz tworzenia w związku z nim tekstu własnego. Zadania przygotowane dla obu poziomów różnią się od siebie stopniem trudności i rodzajem tekstu nieliterackiego, sprawdzającego czytanie ze zrozumieniem. Na poziomie podstawowym maturzysta pisze pracę w odniesieniu do tekstów literackich z podstawy programowej, więc znanych mu, bo omawianych w toku nauki szkolnej, na poziomie rozszerzonym pisze pracę na podstawie tekstów nowych dla maturzysty, ale w znanej mu konwencji artystycznej.

Oba arkusze opracowano zgodnie z formułą opisaną w *Informatorze maturalnym / od 2008 roku / Język polski*, zasadami ustalonymi w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* oraz wymaganiami egzaminacyjnymi wskazanymi w standardach egzaminacyjnych.

Arkusze egzaminacyjne dostępne są na stronie internetowej CKE www.cke.edu.pl

Poziom podstawowy

Część 1.

Zadanie sprawdzające rozumienie czytanego tekstu wymagało przeczytania tekstu nieliterackiego (około 1000 słów) oraz udzielenia odpowiedzi na 15 pytań, sprawdzających jego rozumienie na poziomie znaczeń, związków między elementami znaczeń, funkcjonalności języka i stylu, kompozycji oraz komunikacji. Maturzyści otrzymali fragmenty tekstu zatytułowanego *Nieznosna szybkość bloga* autorstwa Igora Jankego, publicysty „Rzeczpospolitej”. Jasno i przystępnie napisany, klarownie skomponowany tekst traktował o aktualnym zjawisku kulturowym, ważnym i dobrze znanym młodzieży. Z pewnością wzbudził zainteresowanie i pozostanie w pamięci maturzysty na dłużej. Tekst był atrakcyjny także językowo ze względu na bogactwo leksykalne i użyte środki retoryczne. Pojawiły się w nim nowe w języku polskim słowa, nazywające nowe zjawiska, co czytającemu tekst maturzyście uświadamiało, że jest świadkiem dokonujących się bardzo dynamicznie przemian w języku.

Zadanie to sprawdzało umiejętności wskazane w drugim obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych, czyli „Korzystanie z informacji” (patrz *Informator maturalny / od 2008 roku / Język polski*. Warszawa 2007).

Część 2.

W tej części egzaminu na poziomie podstawowym sprawdzano wiedzę z zakresu określonego w pierwszym obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych, czyli „Wiadomości i rozumienie” oraz umiejętności wskazane w drugim i trzecim obszarze, czyli „Korzystanie z informacji” i „Tworzenie informacji”.

W części 2. maturzyści mieli do wyboru dwa tematy, zredagowane zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 r. § 85. („Egzamin na poziomie podstawowym trwa 170 minut i polega na sprawdzeniu umiejętności rozumienia czytanego tekstu nieliterackiego oraz **napisaniu tekstu własnego związanego z tekstem literackim, zawartym w arkuszu egzaminacyjnym**. Teksty literackie do egzaminu wskazuje informator, o którym mowa w § 62”). Dwa zadania – do wyboru – sprawdzające umiejętność pisania, zawierały teksty literackie i zredagowane do nich tematy. Na egzamin wybrano zakorzenione w dydaktyce szkolnej teksty klasyczne z literatury polskiej, które uczniowie powinni znać z lekcji. Zdający mogli wybierać między poezją i prozą. Mogli również wybierać między interpretacją porównawczą dwóch tekstów a analizą i interpretacją jednego tekstu.

Temat 1. Analizując fragment *Ody do młodości* Adama Mickiewicza i wiersz *Któż nam powróci* Kazimierza Przerwy–Tetmajera, porównaj przedstawione w nich obrazy młodego pokolenia oraz stosunek młodych do pokolenia ojców. Wykorzystaj konteksty historycznoliterackie.

Do tematu dołączone były fragmenty *Ody do młodości* i wiersz *Któż nam powróci*.

Oda do młodości to wiersz obecny w każdym programie nauczania, utwór omawiany na lekcji przez każdego nauczyciela. Niemożliwe jest, aby maturzysta nie analizował go w szkole. Adam Mickiewicz to jeden z największych polskich poetów, dlatego każdy Polak powinien mieć elementarną wiedzę o artyście uznawanym za wieszcz narodu polskiego. Wybór tego utworu na egzamin maturalny nie mógł być zaskoczeniem dla przystępujących do egzaminu.

W każdym programie nauczania są obecne wiersze młodopolskie. Analizuje się je w szkole po to, by uczeń mógł zapoznać się z konwencją poezji modernistycznej. Rozpoznawanie stylu wierszy młodopolskich daje szansę odczytania każdego innego wiersza z tej epoki. W arkuszu egzaminacyjnym zacytowano wiersz Kazimierza Przerwy–Tetmajera *Któż nam powróci*, typowy dla polskiej poezji modernistycznej.

Od maturzysty wymagano, aby dokonał analizy porównawczej podanych wierszy (na poziomie idei), a swoje wnioski podporządkował wskazówce interpretacyjnej, zawartej w temacie, czyli porównał obrazy pokoleń poetyckich i ich stosunek do pokolenia ojców. Ponieważ dla pełnego odczytania wskazanych wierszy duże znaczenie mają konteksty historycznoliterackie (do których znajomości zobowiązuje podstawa programowa), maturzysta otrzymał polecenie ich wykorzystania. Pod obu tekstami zostały umieszczone metryczki wierszy, co mogło stanowić ułatwienie w określaniu kontekstów historycznoliterackich.

Napisanie wypracowania na temat pierwszy wymagało od maturzysty najpierw uważnej lektury znanej z lekcji *Ody do młodości*, a następnie samodzielnej interpretacji nieznanego wiersza *Któż nam powróci*. Interpretacja drugiego tekstu sprawdzała znajomość konwencji wiersza młodopolskiego oraz umiejętność jej zastosowania w odczytaniu wiersza Tetmajera. Ten element zadania maturalnego stanowił największą trudność, ponieważ sprawdzał twórcze wykorzystanie wiedzy wyniesionej z lekcji. Ponadto sprawdzał operatywność wiedzy, czyli stopień przygotowania maturzysty do odbioru dowolnego tekstu literackiego napisanego w znanej mu konwencji literackiej.

O ile pierwszy temat zobowiązywał do interpretacji porównawczej dwóch tekstów poetyckich, będących pokoleniowymi manifestami, o tyle temat drugi wymagał pracy z jednym tekstem. Na jego podstawie sprawdzano umiejętność charakteryzowania postaci literackiej. Trzeba przy tym podkreślić, że podstawę charakterystyki stanowił wyłącznie fragment powieści, a nie cała powieść. Natomiast bez znajomości całego utworu trudno było określić rolę bohaterki w danym fragmencie i zrozumieć relacje między przywoływanymi osobami.

Temat 2. Sen jako sposób prezentowania postaci literackiej. Analizując i interpretując podany fragment *Lalki* Bolesława Prusa, wyjaśnij, co marzenie senne mówi o bohaterce powieści i jej stosunku do ważnych w jej życiu osób – ojca i Wokulskiego.

Temat zobowiązywał maturzystę do uważnej lektury fragmentu powieści, znanej mu z lekcji, a następnie scharakteryzowania bohaterki tylko na podstawie podanego tekstu. Wykonanie tego zadania polegało m.in. na dokładnym zanalizowaniu snu bohaterki, który uzupełnia jej charakterystykę wcześniej dokonaną przez narratora np. poprzez opis przestrzeni, w której bohaterka przebywa, zaprezentowaniu tego, co i jak mówi, pokazaniu jej

rodziny i częściowo jej doświadczeń. Odkrycie jej niepokoju i lęków doznawanych w ciągu dnia oraz autentycznego (niezakłamanego, bo niekontrolowanego) stosunku do ojca i Wokulskiego przedstawiało Izabelę w nieco innym świetle niż wynika to z innych metod kreowania bohaterki w powieści. Zadanie sprawdzało umiejętność charakteryzowania bohatera literackiego na podstawie analizy jednego fragmentu.

Temat drugi wybrała większość maturzystów. Być może dlatego, że proza cieszy się większym powodzeniem wśród zdających. Ponadto – wskazując motywacje wyboru tematu – nie wolno zapominać, że o sposobach charakteryzowania bohaterów powieści Prusa pisze się w wielu podręcznikach, z których licealiści się uczą, oraz tego, że w podręcznikach dla liceum taką właśnie interpretację fragmentu podanego do analizy znajdujemy (sen jako sposób prezentowania postaci literackiej). Redakcja tematu (wskazówki interpretacyjnej) wynika przecież z interpretacji dzieła literackiego, dokonanej przez historyków literatury.

Poziom rozszerzony

Część 1.

Zadanie sprawdzające rozumienie czytanego tekstu wymagało przeczytania tekstu nieliterackiego (około 1000 słów) oraz udzielenia odpowiedzi na 7 pytań, sprawdzających jego rozumienie na poziomie znaczeń, związków między elementami znaczeń, funkcjonalności języka i stylu oraz komunikacji. Maturzyści otrzymali tekst Czesława Miłosza pochodzący ze wstępu do *Historii literatury polskiej do roku 1939* – podręcznika, który poeta napisał dla swoich amerykańskich studentów. Przystępnie napisany tekst mógł zainteresować zdających, bo autor prezentuje w nim spojrzenie na historię literatury polskiej odbiegające od koncepcji znanych abiturientom ze szkoły. Ponadto był to taki typ tekstu, z którym maturzysta przystępujący do egzaminu na poziomie rozszerzonym spotka się po wakacjach jako student nie tylko polonistyki, ale również innych kierunków humanistycznych.

Zadanie to sprawdzało umiejętności wskazane w drugim obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych, czyli „Korzystanie z informacji” (patrz *Informator o egzaminie maturalnym od 2008 roku / język polski*, Warszawa 2007).

Pytania sprawdzające rozumienie przeczytanego tekstu były tak sformułowane, aby maturzysta wykazał się umiejętnością przetwarzania zdobytych w wyniku lektury wiadomości.

Część 2.

Ta część egzaminu zawierała teksty literackie i dwa tematy do wyboru zredagowane w odniesieniu do tych tekstów. Podstawą obu zadań były utwory literackie napisane w znanej uczniom konwencji i podejmujące problemy omawiane w toku nauki szkolnej. Teksty pochodziły spoza szkolnej listy lektur. Zdający miał do wyboru analizę i interpretację jednego utworu prozatorskiego (opowiadania) albo analizę porównawczą wiersza lirycznego i fragmentu powieści.

Do egzaminu na poziomie rozszerzonym przystępowali maturzyści przygotowani do samodzielnego odbioru tekstu literackiego, dysponujący nie tylko umiejętnością całościowego analizowania tekstu, ale także wiedzą z teorii literatury oraz sprawnością w funkcjonalnym jej stosowaniu.

Oba zadania na poziomie rozszerzonym wymagały od zdającego analizy utworu nie tylko na poziomie idei, ale także na poziomie ukształtowania wypowiedzi artystycznej.

Maturzysta przystępujący do egzaminu na poziomie rozszerzonym otrzymuje do analizy i interpretacji tekst literacki, którego w szkole nie omawiał, więc – jak pisze prof. Bożena Chrzęstowska – „nie ma przywileju odwołania się do gotowej wiedzy – korzysta z niej w mniejszym stopniu w formie przyporządkowania utworu do właściwego kontekstu.

Staje on w sytuacji istotnie problemowej, musi znaleźć rozwiązanie sam: zrozumieć utwór, odkryć mechanizmy organizacji artystycznej całości, odnaleźć źródła zaszyfrowanych sensów. [...] W interpretacji niezbędna jest umiejętność obserwacji szczegółu istotnego z punktu widzenia hipotezy interpretacyjnej. Opanowanie sprawności wykrycia dominanty kompozycyjnej w utworze i podporządkowanie jej toku analizy to umiejętność decydująca o jakości interpretacji.”²

W tej części egzaminu sprawdzano umiejętności wskazane w drugim i trzecim obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych, czyli „Korzystanie z informacji” i „Tworzenie informacji” (patrz *Informator o egzaminie maturalnym od 2008 roku / język polski*, Warszawa 2007).

Temat 1. Zanalizuj i zinterpretuj opowiadanie Sławomira Mrożka *Lolo*, zwracając uwagę na sposób kreowania bohaterów i paraboliczny charakter sytuacji przedstawionej w tekście.

Temat wymagał samodzielnej analizy i interpretacji opowiadania Sławomira Mrożka. *Lolo* jest utworem spoza kanonu lektur szkolnych, ale utrzymanym w znanej uczniom konwencji artystycznej – poetykę charakterystyczną dla twórczości Mrożka mieli oni okazję poznać, czytając *Tango*, ponadto w toku nauki zetknęli się z kilkoma utworami o cechach paraboli, napisanymi przez innych autorów. Zakres tematu zawężyła zawarta w nim wskazówka interpretacyjna. Ze sformułowania polecenia wynikało, że od piszącego oczekuje się analizy sposobów kreacji bohaterów (w opowiadaniu jest ich dwóch) i przedstawionej w tekście sytuacji. Maturzysta znający podstawowe procedury analizy tekstu literackiego mógł zatem zwrócić uwagę na takie sposoby kreacji postaci jak typ narracji (tym bardziej, że jedna z postaci jest jednocześnie narratorem), język bohaterów, widoczne w tekście kategorie estetyczne (takie jak groteska, ironia, komizm), wykorzystanie kontrastu, personifikacji, alegorii, parodii oraz na ważną dla przedstawionej w opowiadaniu sytuacji kreację przestrzeni. Analiza ta powinna doprowadzić do interpretacji sensów paraboli, na którą składają się postacie i ich sytuacja. Zawarta w opowiadaniu metafora jest pojemna, interpretacje więc mogły być różnorodne i zależeć m.in. od kontekstu wybranego przez maturzystę.

Temat 2. Rola słów w relacjach międzyludzkich. Analizując i interpretując fragment powieści Wiesława Myśliwskiego *Kamień na kamieniu* oraz wiersz Tadeusza Różewicza *Słowa*, zwróć uwagę na przedstawione sytuacje i sposoby kreowania podmiotu mówiącego.

Temat został zredagowany w związku z dwoma tekstami różnymi rodzajowo i gatunkowo: fragmentem powieści i wierszem lirycznym. Oba utwory pochodziły spoza kanonu lektur szkolnych, ale ich konwencje artystyczne – poetyka prozy realistycznej i poetyka wiersza Różewiczowskiego – były uczniom znane. Sformułowanie tematu zawierało wskazówkę interpretacyjną, precyzującą problem, na którym piszący powinien się skoncentrować (rola słów w relacjach międzyludzkich), a także wskazówki analityczne, podpowiadające, jakie czynności analityczne piszący powinien wykonać (analiza przedstawionych sytuacji i sposobów kreacji podmiotu mówiącego). Maturzysta znający podstawowe procedury analizy tekstu literackiego powinien wiedzieć, że analiza sposobów kreacji podmiotu mówiącego wymaga zbadania sposobu ukształtowania wypowiedzi tego podmiotu. Zestawienie tekstów uwypukliło podobieństwa i różnice między nimi, zdający miał więc możliwość wykazania się umiejętnością analizy porównawczej.

² Bożena Chrzastowska, *O interpretacjach porównawczych w: Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. Praca zbiorowa pod redakcją Bożeny Chrzastowskiej i Teresy Kostkiewiczowej*, Warszawa 1980

OCENIANIE

Zasady oceniania zadań egzaminacyjnych ogłoszone zostały w *Informatorze maturalnym od 2008 roku. Język polski*.

POZIOM PODSTAWOWY

Za rozwiązanie zadań z poziomu podstawowego zdający mógł uzyskać 70 punktów (20 za część 1., czyli rozumienie czytanego tekstu, 50 za część 2., czyli napisanie tekstu własnego).

W części 1., czyli teście sprawdzającym poziom alfabetyzacji, poszczególne zadania oceniane były oddzielnie. Liczba punktów możliwych do uzyskania za każde pytanie była umieszczona obok pytania. Egzaminatorzy uwzględniali każdą odpowiedź świadczącą o rozumieniu przeczytanego tekstu.

Za część 2., czyli wypracowanie, można było przyznać 50 punktów; połowę za treść, połowę za sposób jej wyrażenia, czyli język i styl, kompozycję wypowiedzi oraz zapis, czyli ortografię i interpunkcję. Ponadto maturzysta mógł uzyskać dodatkowe punkty spoza puli oceny za tzw. szczególne walory pracy. Przyznaje się je wtedy, gdy w pracy pojawiły się konstatacje wynikające z erudycji piszącego i były one funkcjonalne wobec tematu. Szczególnym walorem może być również oryginalna kompozycja pracy, nieszablonowe ujęcie tematu, wyjątkowo piękna, bogata polszczyzna. Suma punktów uzyskanych za wypracowanie nie może jednak przekroczyć 50.

Proporcje punktów przyznanych za wypracowanie na poziomie podstawowym są następujące:

rozwińcie tematu	–	25 punktów = 50%
kompozycja	–	5 punktów = 10%
styl	–	5 punktów = 10%
język	–	12 punktów = 24%
<u>zapis</u>	–	<u>3 punkty = 6%</u>
razem	–	50 punktów = 100%

POZIOM ROZSZERZONY

Za rozwiązanie zadań z poziomu rozszerzonego zdający mógł uzyskać 50 punktów (10 za część 1., czyli rozumienie czytanego tekstu, 40 za część 2., czyli napisanie tekstu własnego).

W części 1., czyli teście sprawdzającym rozumienie czytanego tekstu, poszczególne zadania oceniane były oddzielnie. Liczba punktów możliwych do uzyskania za każde pytanie była umieszczona obok pytania. Egzaminatorzy uwzględniali każdą odpowiedź świadczącą o rozumieniu przeczytanego tekstu.

Za część 2., czyli wypracowanie, można było przyznać 40 punktów. Najwięcej za treść – 65% punktów możliwych do uzyskania.

Oto waga kryteriów oceny wypracowania na poziomie rozszerzonym:

rozwińcie tematu	–	26 punktów = 65%
kompozycja	–	2 punkty = 5%
styl	–	2 punkty = 5%
język	–	8 punktów = 20%
<u>zapis</u>	–	<u>2 punkty = 5%</u>
razem	–	40 punktów = 100%

Za szczególne walory pracy maturzysta może otrzymać dodatkowe 4 punkty. Łączna liczba punktów za wypracowanie nie może jednak przekroczyć 40.

Zasady tworzenia kryteriów rozwinięcia tematu

Kryteria oceniania kompozycji, stylu, języka i zapisu oraz zasady przyznawania punktów za szczególne walory pracy są zawsze takie same (opublikowane w informatorze maturalnym), natomiast kryteria oceniania „Rozwinięcia tematu”, czyli treści wypracowania redagowane są w odniesieniu do konkretnego tematu.

Kryteria te składają się z czterech części:

- a. wstępnego rozpoznania utworu („W świetle wywodów Gadamera widać wyraźnie, że zasada koła hermeneutycznego oznacza rozpoczęcie interpretacji od pewnej hipotezy wstępnej na temat całości utworu umożliwiającej nam zrozumienie jego części (podstawę do niej daje nam np. tytuł, określenie gatunkowe, rozpoznana forma wierszowa, czasem także nazwisko autora); hipotezę tę rozwijamy, uszczegółowiamy, korygujemy – w miarę zapoznawania się z tekstem utworu, a następnie – jego badania. Jest to więc procedura występująca w każdym rodzaju empirycznego badania naukowego, a nawet – w każdym procesie poznawczym.” – pisze Henryk Markiewicz³);
- b. części analitycznej, która jest wstępem do interpretacji („Analiza dzieła literackiego to działania badawcze zmierzające do ustalenia, z jakich elementów i w jaki sposób zbudowany jest utwór literacki, przedsiębrane w celach poznawczo-naukowych lub interpretacyjnych⁴. Nigdy nie wykracza poza dzieło. Analiza, czyli opis formalny poszczególnych składników dzieła, zwykle poprzedza interpretację utworu; „klucz **może być ścisły w części analitycznej**” – pisze profesor Bożena Chrzęstowska w „Polonistyce” nr 1, 2008r.);
- c. części interpretacyjnej, która w kryteriach oceniania jest **zawsze przykładowa**. Egzaminator ocenia taką treść pracy, jaką nadał jej zdający. Interpretacja maturzysty może być zupełnie różna w stosunku do przykładowej, ale **wypracowanie maturalne musi być zgodne z tematem i dotyczyć dołączonego do niego tekstu literackiego**;
- d. wniosków (podsumowania), które muszą być zgodne z tematem i wynikać z wyводу myślowego, przeprowadzonego przez maturzystę.

Wszystkie sformułowania w propozycji rozwinięcia tematu, którą przygotowuje się dla egzaminatora, odnoszą się do **czynności wskazanych w temacie** (analityczno-interpretacyjnych) i sprawdzają ich wykonanie. Treść wypracowania maturalnego może być synonimiczna w stosunku do przykładowych konstatacji zawartych w propozycji, może też wykraczać poza nią, ponieważ zbiór przykładów nigdy nie jest skończony.

Ostateczny kształt kryteriów powstaje tuż po egzaminie maturalnym, po przeczytaniu kilkuset wypracowań z całej Polski.

Poniżej prezentujemy propozycje rozwinięcia tematu do tegorocznych zadań maturalnych. Otrzymali je wszyscy egzaminatorzy oceniający matury z języka polskiego. Egzaminatorzy zostali również przeszkoleni, jak należy je stosować. Szczególnie zostali uczuleni na to, że **propozycje odpowiedzi są przykładowe, stwierdzenia maturzystów zawsze będą miały kształt językowy inny niż w propozycjach, oraz na to, że propozycje rozwinięcia tematu nie odzwierciedlają uporządkowania treści wypracowania maturalnego**.

³ Henryk Markiewicz, *Wymiary dzieła literackiego*, Kraków – Wrocław 1984

⁴ M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień – Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2000

POZIOM PODSTAWOWY

Temat 1. **Analizując fragment *Ody do młodości* Adama Mickiewicza i wiersz *Któż nam powróci* Kazimierza Przerwy –Tetmajera, porównaj przedstawione w nich obrazy młodego pokolenia oraz stosunek młodych do pokolenia ojców. Wykorzystaj konteksty historycznoliterackie.**

ROZWINIĘCIE TEMATU (można uzyskać maksymalnie 25 punktów)

	<i>Punktacja</i>
1. Określenie zasady zestawienia tekstów, np.:	0-2
a. wypowiedzi pokoleniowe,	
b. podmiot liryczny reprezentuje zbiorowość,	
c. krytyczny obraz starszego pokolenia,	
d. sytuacja konfliktu młodych i starych.	
<i>Oda do młodości</i>	
2. Obraz młodego pokolenia, np.:	0-5
a. młodość jako szczególna wartość,	
b. zapał,	
c. twórcza wyobraźnia, kreatywność,	
d. optymizm, nadzieja,	
e. stawianie sobie wysokich celów,	
f. dobro ogółu najwyższą wartością,	
g. poczucie jedności, przyjaźń, miłość,	
h. polemika z racjonalizmem, empiryzmem,	
i. gloryfikacja uczuć,	
j. gotowość do poświęceń,	
k. postawa buntu,	
l. idea samodoskonalenia,	
m. poczucie siły, wolności, nieograniczonych możliwości,	
n. aktywność, dążenie do przemiany świata, jego odrodzenia,	
o. pogarda dla świata starych.	
3. Pokolenie ojców w opinii młodych, np.:	0-3
a. brak uczuć, bezduszość,	
b. ograniczenie horyzontów, przyziemność,	
c. brak ideałów,	
d. martwota,	
e. egoizm,	
f. izolowanie się od świata,	
g. bierność, gnuśność,	
h. materializm.	
4. Kontekst historycznoliteracki, np.:	0-2
a. spór romantyków z klasykami,	
b. przełomowy charakter utworu, elementy klasycystyczne i romantyczne,	
c. ideały filomacko-filareckie,	
d. inne utwory Adama Mickiewicza.	

Któż nam powróci...

- 5. Obraz młodego pokolenia, np.:** **0-5**
- a. poczucie zmarnowania, utraty młodości,
  - b. brak zaangażowania w problemy świata, bierność,
  - c. odrzucenie odpowiedzialności za świat,
  - d. poczucie zdeterminowania przez los, okoliczności,
  - e. gorycz,
  - f. poczucie niezaspokojenia potrzeb, pragnień,
  - g. pesymizm,
  - h. smutek, rozpacz,
  - i. świadomość zniewolenia psychicznego, duchowego,
  - j. osamotnienie, brak oparcia w innych ludziach,
  - k. brak wzorców, niewiara, bezcelowość życia,
  - l. słabość,
  - m. bezsilność,
  - n. lęk, brak odwagi,
  - o. obwinianie starszych o nieprzygotowanie młodych do życia.
- 6. Pokolenie ojców w opinii młodych, np.:** **0-3**
- a. bezsilność,
  - b. brak wiary, nadziei,
  - c. brak odwagi,
  - d. niezrozumienie młodych,
  - e. krytycyzm wobec młodych,
  - f. obojętność wobec potrzeb młodych,
  - g. oczekiwanie od młodych ratunku, rozwiązania problemów współczesności,
  - h. destrukcyjny wpływ na młodych.
- 7. Kontekst historycznoliteracki, np.:** **0-2**
- a. dekadentyzm,
  - b. schopenhaueryzm,
  - c. inne utwory Kazimierza Przerwy-Tetmajera.
- 8. Podsumowanie** **0-3**
- Powinno być zgodne z tematem i wynikać z czynności analityczno-interpretacyjnych przeprowadzonych przez maturzystę.*
- pełne, np.:** wskazanie podobieństw (**np.:** oba utwory powstały w okresie narodzin nowej epoki, ukazują starcie postaw starszego i młodszego pokolenia, w obu wypowiedają się przedstawiciele młodych) i różnic (**np.:** aktywność – bierność, optymizm – pesymizm, kontrast postaw – podobieństwa postaw, forma manifestu – forma skargi); (3)
- częściowe, np.:** wskazanie podobieństwa i różnicy; (2)
- próba podsumowania, np.:** wskazanie podobieństwa lub różnicy. (1)

Temat 2. Sen jako sposób prezentowania postaci literackiej.

Analizując i interpretując podany fragment *Lalki* Bolesława Prusa, wyjaśnij, co marzenie senne mówi o bohaterce powieści i jej stosunku do ważnych w jej życiu osób – ojca i Wokulskiego.

ROZWINIĘCIE TEMATU (można uzyskać maksymalnie 25 punktów)

	<i>Punktacja</i>
1. Przedstawienie bohaterki, np.:	0-2
a. arystokratka,	
b. rozpieszczana przez ojca,	
c. panna bez posagu,	
d. atrakcyjna,	
e. kochana przez Wokulskiego.	
2. Rozpoznanie sytuacji bohaterki, np.:	0-2
a. osamotnienie,	
b. zmartwienia i niepokoje (np.: trudna sytuacja materialna rodziny, nagle pojawienie się Wokulskiego),	
c. zażenowanie postępowaniem ojca,	
d. nastrój chwili (np.: ogarniający ziemię mrok, blask latarni wpadający do pokoju).	
3. Marzenie senne, np.:	0-5
<i>treść:</i>	
a. podróż powozem,	
b. człowiek w zasmolonej koszuli,	
c. gra w karty,	
d. niezrozumiałe zachowanie ojca,	
e. zamknięta przestrzeń,	
f. pozorny ruch,	
<i>cechy:</i>	
g. stan między jawą a snem,	
h. koszmar,	
i. narastająca groza,	
j. irracjonalność,	
k. tajemniczość,	
l. symboliczność,	
m. interpretacja symbolu (np.: karty, pierścienia).	
4. Charakterystyka Izabeli na podstawie snu, np.:	0-5
a. marzycielskie usposobienie,	
b. poczucie osaczenia,	
c. lęk,	
d. niepewność przyszłości,	
e. bezradność, zagubienie,	
f. kobieca intuicja,	
g. duma, poczucie wyższości,	
h. potrzeba niezależności.	
5. Stosunek Izabeli do Wokulskiego i sposób myślenia o nim, np.:	0-4
a. człowiek w zasmolonej koszuli - symboliczne przedstawienie Wokulskiego,	
b. przedstawiciel gorszego świata,	
c. niechęć,	
d. demonizowanie postaci Wokulskiego (np.: olbrzymia postura, nadludzka moc, wyłonienie się z podziemi),	

- e. budzi przestrasz,
  - f. prowadzi grę o Izabelę (karty),
  - g. wyrachowany,
  - h. nieodgadniony i tajemniczy.
- 6. Stosunek Izabeli do ojca i sposób myślenia o nim, np.:** **0-3**
- a. szacunek,
  - b. chęć niesienia pomocy,
  - c. pokładanie nadziei w ojcu,
  - d. troska o jego honor,
  - e. rozczarowanie postawą ojca (np.: biernością, bezradnością, obojętnością),
  - f. świadomość podporządkowania się ojca Wokulskiemu,
  - g. niemożność porozumienia się.
- 7. Funkcjonalne wykorzystanie powieści Prusa** **0-1**
- 8. Podsumowanie** **0-3**
- Powinno być zgodne z tematem i wynikać z czynności analityczno-interpretacyjnych przeprowadzonych przez maturzystę.*
- pełne, np.:** dostrzeżenie, że marzenie senne Izabeli Łęckiej pomaga zrozumieć bohaterkę, pogłębia charakterystykę postaci, odsłania jej psychikę – obawy, uprzedzenia, lęki, stany duszy oraz określa charakter relacji między nią, ojcem i Wokulskim, w symboliczny sposób zapowiada przyszłe wydarzenia; (3)
- częściowe, np.:** dostrzeżenie, że sen odsłania psychikę postaci; określa charakter relacji między bohaterami; (2)
- próba podsumowania, np.:** dostrzeżenie, że sen odsłania psychikę postaci albo określa charakter relacji między bohaterami. (1)

POZIOM ROZSZERZONY

Temat 1. **Zanalizuj i zinterpretuj opowiadanie Sławomira Mrożka *Lolo*, zwracając uwagę na sposób kreowania bohaterów i paraboliczny charakter sytuacji, przedstawionej w tekście.**

ROZWINIĘCIE TEMATU (można uzyskać maksymalnie 26 punktów)

	<i>Punktacja</i>
1. Narrator, np.:	0-4
a. bezpośrednio ujawniony, wypowiedź w 1. osobie, narrator uczestniczący (narrator-bohater),	
b. szczur bez imienia,	
c. sprytny, inteligentny (wie o rzeczywistości więcej od Lolo),	
d. nie naciska odpowiednich klawiszy, ale umie się przystosować do sytuacji (<i>Wiem, że muszę mówić, jeżeli mam zadowolić Lolo. Trzeba żyć.</i>),	
e. gardzi Lolem, choć udaje podziw,	
f. manipuluje Lolem,	
g. wykorzystuje próżność Lolo,	
h. przeczuwa zagrożenie,	
i. tęskni za wolnością, chce uciekać z laboratorium,	
j. skłonny do refleksji (sumienie, głos wewnętrzny).	
2. Lolo, np.:	0-3
a. potrafi naciskać odpowiednie klawisze (dobrze się urządza),	
b. ustala hierarchię w laboratorium (z naciskania klawiszy czyni narzędzie przewagi),	
c. ogarnięty misją podboju kosmosu przez szczury (czuje się wielkim przywódcą),	

- d. realizację celów (misji) odkłada na nieokreśloną przyszłość (asekuracja, tchórzostwo, wygodnictwo),
 e. zadowolony z sytuacji (bezpieczeństwo w laboratorium, miłe próżniactwo, dobrobyt, prestiż),
 f. zarozumiały; uważa się za przykład ponadprzeciętnej inteligencji,
 g. próżny, łasy na pochlebstwa,
 h. pogardliwie odnosi się do narratora, uważa go za gorszego od siebie.
- 3. Sposób portretowania postaci, np.:** **0-5**
- a. paraboliczność opowiadania: bohaterowie jako alegorie/symbole postaw,
 b. kontrast (**np.** człowiek łatwo odnajdujący się w sytuacji zniewolenia i człowiek pragnący wolności),
 c. maska zwierzęca,
 d. alegoryczność postaci (**np.**: szczur: pycha i zarozumiałość),
 e. personifikacja,
 f. ironia,
 g. groteska (świat szczurów, „wynalazki” Lola)
 h. parodia (**np.** postaci, języka),
 i. komizm języka (*Szczur – to brzmi dumnie*, tyrady Lola),
 j. język bohaterów (**np.**: słownictwo wartościujące, nowomowa, parafrazy, aluzje, kolokwializmy).
- 4. Przestrzeń i sposób jej opisanie, np.:** **0-4**
- a. **laboratorium, klatka – parabola zniewolenia,** (0-2)
 b. przestrzeń zamknięta, względnie bezpieczna (sztuczna),
 c. nie daje szans na przeżycie tym, *którzy nie umieją naciskać klawiszy*,
 d. miejsce eksperymentu, sterowane z zewnątrz,
 e. **ocean – parabola wolności,** (0-2)
 f. przestrzeń otwarta, groźna (naturalna),
 g. ucieczka przed zamknięciem.
- 5. Paraboliczność przedstawionej sytuacji** **0-5**
(odczytanie opowiadania w kontekstach) np.:
- a. zniewolenie (system totalitarny), łamanie oporu, zmuszanie do uległości,
 b. problematyka izolacji, zamknięcia w czasach ograniczenia wolności,
 c. rola *pana z brodą*,
 d. manipulacja jako element rzeczywistości,
 e. system „kar i nagród”,
 f. nasycenie życia treściami ideologicznymi; wielu ideologów („misje” Lola),
 g. lojalizm, służalczość w zamian za stabilizację i dobra materialne (konformizm),
 h. prymat prostactwa w świecie (Lolo),
 i. rola inteligencji w walce z systemem, bierność i ugodowość (narrator),
 j. ucieczka jako jedyny odruch buntu,
 k. rezygnacja z walki z systemem zniewolenia, upadek wewnętrznych imperatywów.
- 6. Wykorzystanie funkcjonalnych kontekstów, np.:** **0-2**
- a. literackich (**np.** teoretyczno i historycznoliterackich),
 b. politycznych,
 c. historycznych,
 d. filozoficznych.
- 7. Podsumowanie** **0-3**
- Powinno być zgodne z tematem i wynikać z czynności analityczno-interpretacyjnych przeprowadzonych przez maturzystę.*

- pełne, np.:** odczytanie paraboliczności tekstu; wskazanie związku między sposobem portretowania postaci a krytyczną wymową utworu; (3)
częściowe, np.: uogólnienie postaw, odczytanie krytycznej wymowy utworu; (2)
próba podsumowania, np.: uogólnienie postaw bohaterów. (1)

Temat 2. Rola słów w relacjach międzyludzkich.

Analizując i interpretując fragment powieści Wiesława Myśliwskiego *Kamień na kamieniu* oraz wiersz Tadeusza Różewicza *Słowa*, zwróć uwagę na przedstawione sytuacje i sposoby kreowania podmiotu mówiącego.

ROZWINIĘCIE TEMATU (można uzyskać maksymalnie 26 punktów)

Punktacja

Kamień na kamieniu

- 1. Kreacja podmiotu mówiącego, np.:** **0-2**
 Narrator
  - a. bohater fragmentu (osoba ze świata przedstawionego, narracja personalna),
  - b. człowiek wsi (chłopska mentalność, tradycjonalizm),
  - c. przywołuje z pamięci osobiste doświadczenia,
  - d. komentuje wydarzenia; gawędziarz (filozoficzna refleksja),
  - e. subiektywny.
- 2. Sposób ukształtowania wypowiedzi, np.:** **0-3**
  - a. niejednorodność języka wiejskiego filozofa,
uzasadnienie:
  - b. słownictwo kolokwialne wskazujące na pochodzenie bohatera,
  - c. elementy stylizacji środowiskowej,
  - d. składnia języka mówionego (np. równoważniki, krótkie zdania, pytania, wykrzyknienia, powtórzenia, spójniki na początku zdań),
  - e. stylistyka gawędy (np. pytania retoryczne, celowe powtórzenia, paralelizm składniowy, rytmizacja),
  - f. liryzacja prozy, sentencjonalność w komentarzu o roli słów.
- 3. Przedstawione sytuacje, np.:** **0-3**
sytuacja rodziny:
  - a. rozluźnienie więzi rodzinnych (np. wyjazd braci do miasta),
  - b. samotność bohatera (np. kalectwo, poczucie wyobcowania),
  - c. odrębność doświadczeń (przeciwstawienie wsi miastu),
  - d. próby scalenia rodziny (budowa rodzinnego grobowca, symbolika grobu),
  - e. pragnienie odbudowania więzi z braćmi.*spotkanie braci:*
  - f. niemożność porozumienia się,
  - g. rozczarowanie postawą braci – obcość, wrogość, wzajemne pretensje,
  - h. poczucie winy.
- 4. Refleksja nad rolą słów w relacjach międzyludzkich, np.:** **0-4**
Słowa:
  - a. są darem, środkiem obłaskawiania świata,
  - b. pokonują bariery, łączą ludzi,
  - c. uwalniają człowieka od złych emocji i lęków,
  - d. współtworzą ludzką rodzinę,
  - e. są przejawem naszego człowieczeństwa.*Milczenie, niewłaściwe użycie słów (języka):*

- a. jest przekleństwem, zapowiedzią śmierci,
- b. oddala ludzi,
- c. skazuje na ból i cierpienie,
- d. zamyka człowieka w samotności.

Słowa

5. Kreacja podmiotu mówiącego, np.: **0-2**

- a. podmiot mówiący (*porte parole* autora – stary poeta, ktoś doświadczony),
- b. wnikliwy obserwator świata (nastawiony refleksyjnie),
- c. ujawnia się w trzeciej części wiersza.

6. Sposób ukształtowania wypowiedzi, np.: **0-3**

- a. dystans, odejście od nadmiernej ekspresji,
uzasadnienie:
- b. wiersz wolny,
- c. treść logicznie uwypuklona przez składnię,
- d. rezygnacja z interpunkcji – zwielokrotnienie znaczeń,
- e. brak rymów – efekt surowości,
- f. instrumentacja głoskowa – uwydatnienie procesu „przeżuwania” słów,
- g. powtórzenia, anafory, paralelizmy (w uwydatnieniu znaczeń wiersza –
np. sarkazm),
- h. prostota słownictwa,
- i. frazeologizmy w trzeciej strofie – wykorzystanie ich dosłownego i przenośnego znaczenia,
- j. gradacja jako podkreślenie efektów niszczącego działania słów (rola czasowników),
- k. leksykalne środki stylistyczne w funkcji oceny świata.

7. Przedstawione sytuacje, np.: **0-3**

- a. zmiana w podejściu do słów (języka) dawniej i współcześnie – uwydatnienie kontrastu,
dawniej:
- b. szacunek do słów (były darem, lekiem),
- c. zaufanie do słów (były wyrazem dobrych uczuć, zbliżały ludzi),
dzisiaj:
- d. traktowanie słów instrumentalnie, często do maskowania zła (np. świat polityki),
- e. kreowanie słowem fałszywej rzeczywistości, zatrucie świadomości (np. świat mediów),
- f. komercjalizacja słów (są towarem); są niszczone, pozbawiane znaczenia, zamienione w papkę słowną.

8. Refleksja nad rolą słów w relacjach międzyludzkich, np.: **0-3**

- a. wykorzystywanie słów do manipulowania ludźmi,
- b. zanik walorów etycznych (działają destrukcyjnie, szkodzą, wywołują konflikty),
- c. stopniowy rozpad, agonía języka,
- d. rozpad więzi międzyludzkich i jego konsekwencje – nietolerancja, agresja, terroryzm,
- e. zanik walorów estetycznych (niestaranne, niechlujne, wulgarne).

9. Podsumowanie **0-3**

Powinno być zgodne z tematem i wynikać z czynności analityczno-interpretacyjnych przeprowadzonych przez maturzystę.

pełne, np.: wskazanie podobieństw i różnic między tekstami; określenie roli języka w relacjach międzyludzkich oraz kondycji człowieka w rzeczywistości społecznej; (3).

częściowe, np.: wskazanie podobieństw i/lub różnic między tekstami, określenie roli języka w relacjach międzyludzkich; (2) .

próba podsumowania, np.: wskazanie podobieństw lub różnic między analizowanymi tekstami. (1).

W ocenianiu wypracowania maturalnego na obu poziomach stosowano opublikowane w informatorze maturalnym kryteria oraz zasady ustalone w rozporządzeniu w sprawie warunków i sposobów oceniania, dotyczące dłuższej wypowiedzi pisemnej maturzysty.

W cytowanej poniżej decyzji, dyrektor CKE przedstawił wykładnię obowiązującego od 2004 roku rozporządzenia, ujednolicając w całym kraju zasady stosowania kryteriów oceniania.

Decyzja Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z dnia 10 maja 2006 roku w sprawie postępowania w przypadku wypracowania maturalnego z języka polskiego zawierającego kardynalne błędy rzeczowe

Na podstawie:

art. 9a Ustawy o systemie oświaty;

§ 82. ust. 3 i 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (DzU z 2004 r. nr 199, poz. 2046 oraz z 2005 r. nr 74, poz. 649, nr 108, poz. 905 i nr 218, poz. 1840), podejmując decyzję o sposobie postępowania w przypadku wypracowania maturalnego z języka polskiego zawierającego kardynalne błędy rzeczowe:

- a. jeżeli egzaminator stwierdzi, że wypracowanie maturzysty zawiera błędy rzeczowe, które ewidentnie dowodzą, że autor wypracowania nie zna tekstu literackiego, o którym pisze, powinien pracę skierować do Przewodniczącego Zespołu Egzaminatorów jako niezgodną z definicją przedstawioną w rozporządzeniu ministra.
- b. Przewodniczący Zespołu Egzaminatorów kieruje pracę do koordynatora OKE, który – po konsultacji z ekspertem z CKE – podejmuje decyzję o ocenie wypracowania.

Wyjaśnienie

§ 82. pkt 3 i 4 mówi, że egzamin pisemny z języka polskiego w części drugiej poziomu podstawowego i na poziomie rozszerzonym polega na „napisaniu tekstu własnego związanego z tekstem literackim, zawartym w arkuszu egzaminacyjnym”. Jeżeli maturzysta pisze o „tej Kordianie, która nie mogła się porozumieć z mężem”, to zapewne jest to inny, być może dopiero powstający utwór, ale na pewno nie ten, którego fragmenty zamieszczono w arkuszu.

OMÓWIENIE PRZYKŁADOWYCH ROZWIĄZAŃ ZADAŃ

POZIOM PODSTAWOWY

Część 1.

Poniżej przedstawiamy omówienie zadań, ze szczególnym uwzględnieniem tych, o które w korespondencji internetowej maturzyści pytali najczęściej, ponieważ ich rozwiązanie mogło być i różne, i zarazem poprawne.

Zadanie 1. Z kim utożsamia się autor artykułu? (akapit 1.)

Uwaga: wszystkie cytaty z prac maturzystów mają zapis zgodny z oryginałem.

<p>Sprawdzane umiejętności Rozumienie funkcji informacji podanych w tekście. Rozpoznawanie postawy i intencji nadawcy.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 78%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Autor artykułu utożsamia się z dziennikarzami prowadzącymi dziennik internetowy.</i> – <i>z publicystami prowadzącymi dzienniki internetowe</i> – <i>z dziennikarzami piszącymi w Internecie</i> – <i>z blogerami</i>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Autor utożsamia się z dziennikarzami, publicystami.</i> – <i>Autor moim zdaniem utożsamia się z dziennikarzami.</i>
<p>Komentarz Maturzyści nie mieli kłopotów z rozwiązaniem tego zadania, niektórzy jednak udzielali nieprecyzyjnej odpowiedzi. Istotą utożsamienia jest tu blogowanie, dlatego odpowiedź <i>z publicystami; z dziennikarzami</i> jest niepoprawna. Jako poprawną uznawano natomiast: <i>z blogerami</i>.</p>

Zadanie 2. Zmieniające się tempo debat publicystycznych w Polsce autor ukazał w akapicie 2. za pomocą

- A. hiperboli.
- B. wyliczenia.
- C. gradacji.
- D. peryfrazy.

<p>Sprawdzane umiejętności Rozpoznawanie funkcji środków językowych w tekście.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 21%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających C. gradacji</p>

Najczęściej powtarzające się błędy

Najczęstszym (zdecydowanie!) błędem jest podawanie odpowiedzi A (hiperbola), rzadziej pojawiają się też wyliczenia i peryfrazy.

Komentarz

Nieznajomość środków artystycznych i nieumiejętność ich rozpoznawania w tekście były przyczyną mylenia gradacji z hiperbolą. Ponadto nierozpoznanie gradacji było konsekwencją błędnego przekonania wielu zdających, że środki językowe to właściwość tylko tekstów poetyckich, nie publicystycznych.

Zadanie 3. Na podstawie akapitów 4., 5., i 6. nazwij dwa zabiegi językowe dynamizujące i ożywiające wypowiedź autora.

Sprawdzane umiejętności

Rozpoznawanie i nazywanie środków językowych; rozumienie i określanie ich funkcji w tekście.

Rozwiązywalność zadania

51%

Typowe poprawne odpowiedzi zdających

- stosowanie zdań wykrzyknikowych
- stosowanie pytań retorycznych
- urozmaicenie składni
- zdania pytające
- wykorzystanie w tekście cech języka mówionego
- stosowanie wyliczeń
- nagromadzenie czasowników
- użycie wyrazów ekspresyjnych – klik, ciach
- posługiwanie się kolokwializmami
- stosowanie bardzo urozmaiconych form czasowników (formy bezosobowe, 1 os. l. poj. i l. mn., 3. os.)
- stosowanie czasu teraźniejszego
- powtórzenia

Najczęściej powtarzające się błędy

- impresjonizm, ekspresjonizm
- szybkie czytanie, szybkie pisanie
- podniecenie, zachwycenie
- nabieranie tempa Formuły 1
- dynamizujące np. po przez stopniowanie przymiotnika szybko, natomiast ożywiające to wypowiedź samego autora jego opinia
- wyliczenie, peryfrazą, realizm
- cytowanie fragmentów tekstu zamiast nazwania zabiegów językowych

Komentarz

Przyczyną błędnych odpowiedzi była nieumiejętność nazywania zabiegów językowych (nieznajomość terminologii); często zdarzało się, że maturzysta określał charakter wypowiedzi zamiast nazywać zabiegi językowe.

Zadanie 4. Określ jednym wyrazem, jak internauci w swym języku nazywają:

dziennik internetowy

autora dziennika internetowego

prowadzenie dziennika internetowego

<p>Sprawdzane umiejętności Przetwarzanie informacji, wyodrębnianie cech opisywanych zjawisk.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 52%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających <i>dziennik internetowy – blog</i> <i>autora dziennika internetowego – bloger, blogowiec</i> <i>prowadzenie dziennika internetowego – blogowanie, blogging</i></p>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy – <i>dziennik internetowy – debata, forum, portal, sit, platforma blogowa</i> – <i>autor dziennika internetowego – zjadacz, blogeż, blogmaster, blog, bloker, blogier, post dziennikarz, dziennikarze w sieci</i> – <i>prowadzenie dziennika internetowego – pisanie postów, pisanie blogów</i></p>
<p>Komentarz Wśród poprawnych odpowiedzi pojawiły się słowa, których nie ma w słownikach języka polskiego, np. <i>blogowiec</i>. Było ono uznawane jako poprawnie użyte w odpowiedzi, ponieważ zostało zbudowane zgodnie z polskim systemem słowotwórczym. Pojawił się tu formant <i>–owiec</i>, za pomocą którego tworzymy nazwy osobowych wykonawców czynności, np.: film – filmowiec, handel – handlowiec, spisek – spiskowiec. Jako poprawny uznawany był również wyraz <i>bloging</i> określający czynność blogowania. Jest to słowo angielskie, które weszło do języka polskiego wraz z pojawieniem się nowej rzeczywistości, tak jak jogging, mobbing, leasing, marketing, monitoring. Wśród niepoprawnych odpowiedzi znalazły się słowa zbudowane niezgodnie z zasadami polskiego słowotwórstwa, np. <i>blogeż</i>. Niepoprawny był również neologizm <i>blogier</i>, ponieważ zmiękczenie nie jest tu umotywowane. Niepoprawną odpowiedzią było słowo <i>sit</i> jako określenie dziennika internetowego, czyli blogu. Ponieważ w poleceniu podkreślono, że odpowiedzieć należy jednym wyrazem, nie uznawano odpowiedzi dwuwyrzowych.</p>

Zadanie 5. Odwołując się do tekstu, podaj cztery powody decydujące o atrakcyjności blogów dla zwykłych czytelników.

<p>Sprawdzane umiejętności Odczytywanie sensu kilku akapitów, wskazywanie skutków opisywanych zjawisk.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 82%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających – <i>Można czytać blogi w pracy.</i> – <i>Niewiele czasu zajmuje przeczytanie krótkiego postu.</i> – <i>możliwość polemizowania ze znanymi dziennikarzami</i> – <i>możliwość dodania własnego komentarza</i> – <i>możliwość otrzymania odpowiedzi</i></p>

- Nie trzeba kupować gazety.
- Można zamieścić własny komentarz.
- Są źródłem satysfakcji (cieszy obecność własnego komentarza pod postem znanego publicysty).
- Dają poczucie swobody (można się wypowiadać w sposób nieskrępowany).
- Są ważnym źródłem informacji.
- Są łatwo dostępne.

Najczęściej powtarzające się błędy

- Można poznać innych ludzi.
- To, że jestem blogerem pozwala mi nie myśleć o problemach w szkole.

Komentarz

Z odpowiedzią na to pytanie zdający poradzi sobie bardzo dobrze. Błędy zdarzały się rzadko i wynikały z tego, że maturzysta odpowiadał na podstawie znanej mu rzeczywistości lub własnego doświadczenia zamiast na podstawie czytanego tekstu.

Zadanie 6. Tekst został napisany stylem

- A. popularnonaukowym.
- B. publicystycznym.
- C. naukowym.
- D. artystycznym.

Określ dwie właściwości stylu funkcjonalnego, którym posłużył się autor.

Sprawdzane umiejętności

Rozpoznawanie cech charakterystycznych dla gatunku tekstu.

Rozwiązywalność zadania

51%

Typowe poprawne odpowiedzi zdających

- Jest bardzo emocjonalny i subiektywny.
- W tekście występuje słownictwo potoczne obok specjalistycznego.
- Autor posługuje się bardzo urozmaiconą składnią, co ożywia tekst.
- Autor pisze tak, że wyczuwa się, że jest nastawiony na odbiorcę.
- Nie jest oficjalny.
- Zawiera specyficzne słownictwo, mowa potoczna.

Najczęściej powtarzające się błędy

Błędne uzasadnienia wyboru:

- przekazanie niezbędnych informacji
- Bez krepacji porusza ludzkie problemy.
- Tekst jest napisany akapitami.
- Stosował różnego rodzaju wyliczniki, aby uatrakcyjnić wypowiedź.
- tytuł, zachęcający czytelnika do przeczytania publikacji

Komentarz

Maturzyści nie mieli większych kłopotów ze wskazaniem właściwej nazwy stylu. Trudności pojawiły się dopiero przy uzasadnieniu wyboru. Wynikały one najczęściej z nieznamości cech stylu publicystycznego, czasami z niezrozumienia sformułowania „właściwości stylu”, co skutkowało odwoływaniem się do treści artykułu. Zdarzało się też, że mylono właściwości stylu z cechami kompozycji.

Zadanie 7. Sformułuj dwie przyczyny, które sprawiają, że do pisania blogów *zabiera się coraz więcej rasowych publicystów*. (akapity 8.,9.,10.)

Sprawdzane umiejętności

Odczytywanie sensu kilku akapitów, przetwarzania informacji, wskazywanie przyczyn zjawisk.

Rozwiązywalność zadania

82%

Typowe poprawne odpowiedzi zdających

- *Pierwsza przyczyna będzie to iż mogą zobaczyć jak ludzie się z nim integrują gdyż po występie w telewizji od znajomych może jedynie dostać list lub sms-a a tak to na blogu jak jest fajny wypowiada się tysiące ludzi. I dziennikarze nie muszą spierać się z redaktorami.*
- *Pisanie bloga daje dużą popularność wśród internautów.*
- *Publicyści lubią żywą i natychmiastową reakcję odbiorców, a pisanie bloga im to gwarantuje.*
- *Pisanie bloga daje niezależność (brak cenzury redakcyjnej).*
- *Rasowi publicyści” pisząc bloga mogą zwracać mniejszą uwagę na poprawność polityczną i nie są ograniczani przez redaktorów.*
- *Satysfakcjonująca jest duża liczba czytelników, którzy chętnie dodają swoje komentarze.*

Najczęściej powtarzające się błędy

Bo są:

- *rozpoznawalni w telewizji*
- *popularni wskutek wystąpienia w programie telewizyjnym, przykład Stanów Zjednoczonych*
- *Można otrzymać kilka miłych esemesów od znajomych – emali lub listów.*
- *Ponieważ miliony zwykłych ludzi opisuje swoje życie prywatne czy pasje. W USA niemal każdy szanujący się dziennikarz ma swój blog.*

Komentarz

Zadanie to nie sprawiło kłopotów. Jeśli pojawiały się błędy (bardzo rzadko), to wynikały one z tego, że zdający odpowiadał na podstawie swojego doświadczenia zamiast na podstawie czytanego tekstu.

Zadanie 8.

Wyrazy i zwroty z akapitu 7.: *bluzgi, zjechać Rybińskiego, przywalić Pospieszalskiemu* to przykłady

- A. eufemizmów.
- B. kolokwializmów.
- C. neosemantyzmów.
- D. antonimów.

Sprawdzane umiejętności

Rozpoznawanie środki językowe w tekście.

Rozwiązywalność zadania

59%

Typowe poprawne odpowiedzi zdających

B.

Najczęściej powtarzające się błędy

D.

Komentarz

Jeśli pojawiały się błędne odpowiedzi, to wynikały one z nieznamomości terminów użytych w zadaniu (maturzysta powinien je znać). Znakomita większość odpowiedzi była poprawna.

Zadanie 9. Wyjaśnij, co to znaczy, że dyskusje na rodzimych forach internetowych „są rozbuchane”. (akapity 9., 10.)

Sprawdzane umiejętności

Odczytywanie znaczenia słów w kontekście.

Rozwiązywalność zadania

88%

Typowe poprawne odpowiedzi zdających

- *Moim zdaniem znaczy to, iż na blogach można wyrażać swoje opinie te ostrzejsze i nikt nas za to nie karze, tam jest pisana prawda (czasami z życia wzięta).*
- *Oznacza to, że pod blogami znajduje się ogromna liczba komentarzy, które tworzą żywą dyskusję. Dyskusje te ze względu na zwracanie mniejszej uwagi na poprawność polityczną i ostrzejsze reakcje są bardzo ożywione.*
- *Wyraz rozbuchane oznacza nic innego jak żywe, cieszące się szerokim zainteresowaniem dyskusje; na blogach publicystów pojawiają się tysiące kamuflarz.*
- *Oznacza to, że wiele internautów oraz redaktorów komentuje artykuły, bardzo często oraz mogą sobie pozwolić na ostrzejszy język, mniejsza poprawność polityczną co dodaje dyskusji rzeczywistości.*
- *Oznacza to, że internauci chętnie polemizują z autorem tekstu co prowadzi do żywych i długich dyskusji.*

Najczęściej powtarzające się błędy

- *Niewielka grupa komentuje temat.*
- *Ponieważ Polacy chętniej wypowiadają się pod postami dziennikarzy, każdy z nich wypowiada swoje komentarze.*
- *spór z redaktorami*
- *Jest to spowodowane cechami narodu polskiego.*
- *Dyskusje są rozbuchane tzn, że bardzo się dyskutuje.*
- *rozbuchane – szybki*

Komentarz

Zadanie to nie sprawiło większych kłopotów zdającym (być może także ze względu na oswojenie zjawiska wśród młodzieży). Źródłem wszystkich niepoprawnych odpowiedzi jest nieznamomość znaczenia słowa „rozbuchane”. Zdarzało się jednak, że niepoprawna odpowiedź była skutkiem niedokładnego odczytania polecenia (wtedy podawano przyczyny rozbuchania) albo z nieumiejętności definiowania słowa.

Zadanie 10. Sformułuj dwa argumenty uzasadniające stwierdzenie, że blogi są przejawem demokracji.

Sprawdzane umiejętności

Wyodrębnianie wykorzystanych w tekście argumentów.

Rozwiązywalność zadania

76%

<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Blogi zwiększają zasięg publicznej debaty. Na blogach nie są tylko prowadzone zwykłe rozmowy, są tam prowadzone wyrafinowane debaty, dobrze dobrane posty do sytuacji.</i> – <i>Blogi są przejawem demokracji, ponieważ każdy może być autorem bloga i każdy ma prawo do komentowania jego treści.</i> – <i>wolność słowa</i>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Artykuły zamieszczane w blogach drukowane są przez gazety i mają wpływ.</i> – <i>przeprowadzenie dyskusji między czytelnikiem a autorem</i> – <i>blogi kontra media</i> – <i>Ponieważ prowadzi się tam różne debaty naród się zdemokratyzuje.</i> – <i>W życiu wszystko zmienia się, tak jak gazety.</i> – <i>Ludzie zwierzają się i opowiadają o swoim życiu.</i> – <i>wolność słowa – można mówić, co się chce</i>
<p>Komentarz</p> <p>To zadanie nie sprawiało kłopotów. Jeśli pojawiały się błędy, to wynikały one z nierozumienia słowa „demokracja” lub ze sformułowania odpowiedzi na podstawie własnych przemyśleń, a z pominięciem tekstu. Zdarzały się też argumenty synonimiczne, co powodowało, że odpowiedź była niepełna.</p>

Zadanie 11. Na podstawie akapitu 12. wymień trzy zmiany, które mogą zajść w polskiej publicystyce pod wpływem blogów.

<p>Sprawdzane umiejętności</p> <p>Odczytywanie sensu akapitu, odtwarzanie informacji sformułowanych wprost.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania</p> <p>83%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Gazety będą musiały przyspieszyć komentując rzeczywistość bo blogi robią to szybciej. Gazety staną się bardziej wyraziste tak jak blogi. Autorzy zmienią swój styl pisania.</i> – <i>W gazetach będą pojawiały się cytaty z blogów.</i> – <i>Zmieni się pisanie artykułów w gazecie na bardziej wyrazistszy.</i> – <i>Gazety będą przyspieszać swoją pracę.</i>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Blogi szybciej komentują rzeczywistość.</i> – <i>Coraz częściej są źródłem informacji.</i> – <i>Są wyraziste.</i> – <i>Więcej będzie przygotowanych debat w telewizji.</i> – <i>większy zakres wiadomości</i> – <i>Blogi stanowią się medium, równie znaczącym jak gazeta czy telewizja, ponieważ informacje są tam publikowane szybciej.</i>
<p>Komentarz</p> <p>Większość zdających z tym pytaniem poradziła sobie świetnie. Niektórzy jednak zamiast pisać o ewentualnym wpływie blogów na kształt polskiej publicystyki, opisywali wady i zalety blogów i blogowania.</p>

Zadanie 12. Sformułuj dwa argumenty uzasadniające przekonanie autora o tym, że blogi nie zniszczą polskiej publicystyki.

<p>Sprawdzane umiejętności Wyodrębnianie wykorzystanych w tekście argumentów.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 67%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Jest wielu czytelników, którzy potrzebują pełnych przemyśleń, poważnych debat.</i> – <i>Blogi nie zniszczą gazet tak samo jak DVD, telewizja czy plazmowe ekrany nie doprowadziły do upadku kina.</i> – <i>Są one jedną z części składowych publicystyki, a nie konkurencyjną dla niej formą. Mogą ją jedynie w pewien sposób zmienić.</i>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Jest to zdobycz postępu, która jak inne, może jedynie zmienić publicystykę.</i> – <i>Blogi zwiększają dynamikę przekazu informacji przez inne media.</i> – <i>Blogi są kolejnym krokiem w rozwoju mediów podobnie jak przed laty telewizja, która również nie wpłynęła pejoratywnie na dotychczasowe media.</i> – wskazywanie jednego argumentu
<p>Komentarz Za wiele odpowiedzi przyznawano tylko 1 punkt, bo były to odpowiedzi niepełne. Nieuzyskanie wszystkich punktów było skutkiem niedokładnego czytania poleceń.</p>

Zadanie 13. W kontekście akapitu 11. zastąp przymiotnik „sążnisty” określeniem synonimicznym.

<p>Sprawdzane umiejętności Odczytywanie znaczenia słów w kontekście.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 24%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających <i>bardzo długi, obszerny, rozbudowany</i></p>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy <i>sądowy, dosadny, naukowy, nudny, zwięzły, porządny, wulgarny, ostry, wylewny, groźny, szczery, sędziowski, soczysty, otwarty, wymuszony, dociekliwy, wyczerpujący, rozwlekły, głęboki, wyrazisty, ostry, bezpośredni, gęsty, wnikliwy, ostry, treściwy, mocny, smętny, pełny, dokładny, stanowczy, sprawiedliwy, przemyślany, autobiograficzny, odważny, dobry, osądzający, wyrafinowany, odsączony, irytujący, skretny, obraźliwy, krzywdzący, upokarzający, dobitny, konkretny, zaspokajający ciekawość, misternie skonstruowany, pouczający, zwierzanie się, przekleństwowanie, dosadny</i></p>
<p>Komentarz To zadanie okazało się bardzo trudne. Niepoprawne odpowiedzi były skutkiem nieznamomości słowa „sążnisty” i nieumiejętności odczytania jego znaczenia z kontekstu. Często wskazywano zbyt dalekie synonimy, których użycie zmieniłoby treść zdania.</p>

Zadanie 14. Jakiej przyjemności nie są w stanie zapewnić dziennikarzowi blogi?

Sprawdzane umiejętności Odczytywanie sensu akapitu, odtwarzanie informacji sformułowanych wprost.
Rozwiązywalność zadania 85%
Typowe poprawne odpowiedzi zdających – Nie zapewnią mi wydrukowanie swojego tekstu w jakiejś prestiżowej gazecie gdzie mogłyby się tym tekstem zachwycić czytając taka gazetę przy porannej kawie. – Blogi nie zastąpią przyjemności jaką czerpie autor artykułu ukazującego się w dobrym wydaniu prestiżowego dziennika.
Najczęściej powtarzające się błędy – Blogi nie są stanie zapewnić dziennikarzowi żywej reakcji widzów. – Blogi nie zastąpią żywej reakcji widowni po występie w telewizji. – Dziennikarz siedzi przed komputerem, pije se kawę i oczów nie niszczy. – Jego teksty nie zostaną wydrukowane po Bożemu.
Komentarz Jeśli w rozwiązaniu tego zadania zdarzały się błędy, to polegały one na udzielaniu odpowiedzi na podstawie własnych przemyśleń, spoza tekstu.

Zadanie 15. Które z poniższych stwierdzeń najpełniej wyraża główną myśl tekstu?

- A. Blogi w najbliższym czasie przyczynią się do podniesienia poziomu debaty publicznej.
- B. Blogi w najbliższym czasie przyczynią się do obniżenia poziomu debaty publicznej.
- C. Mimo swojej popularności blogi pozostaną tylko substytutem normalnej, pachnącej farbą, gazety.
- D. Blogi to nowoczesny sposób wypowiedzania się na ważne tematy, zmieniający oblicze publicystyki.

Sprawdzane umiejętności Odczytywanie sensu akapitu, odtwarzanie informacji sformułowanych wprost.
Rozwiązywalność zadania 72%
Typowe poprawne odpowiedzi zdających D
Najczęściej powtarzające się błędy A.
Komentarz Z tym zadaniem maturzyści nie mieli większych kłopotów.

Odpowiedzi maturzystów przybierały różną formę językową. Egzaminator miał obowiązek uznać każdą odpowiedź, która świadczyła o tym, że zdający rozumie czytany tekst. Nie ocenia się odpowiedzi maturzysty mechanicznie, z pominięciem tekstu. Z wielu niepoprawnych odpowiedzi można wysnuć wniosek, że kłopoty ze zrozumieniem polecenia wynikają z nieznaności znaczenia polskich słów, czyli ze słabej znajomości języka ojczystego. Widać to szczególnie w pytaniach sprawdzających świadomość językową

maturzysty. Na przykład – znakomita większość zdających trafnie rozpoznała styl, którym jest napisany tekst Igora Jankego (zadanie 6), ale już tylko niewielka grupa była świadoma cech tego stylu. Jeszcze większą trudność sprawiało znalezienie synonimu słowa „sążnisty”, co należało zrobić, biorąc pod uwagę kontekst akapitu. Wynika z tego, że zaproponowany synonim nie mógł zmieniać sensu zdania, w którym użyto słowa „sążnisty”. Jeżeli czytający nie rozumie, choćby z kontekstu, znaczenia tego słowa, nie zrozumie, jakimi tekstami swoim internautom odpowiada Janina Paradowska (patrz komentarz do zadania 13.). Rzadko, ale zdarzało się, że błąd popełniony przez piszącego wynikał z nieznaności pojęcia synonimu.

Sprawdzian zawierał pytania dotyczące nie tylko treści i języka, ale także kompozycji tekstu – jego organizacji. Istnieje prosta zależność między umiejętnością rozpoznania zasad konstrukcji tekstu czytanego i umiejętnością poprawnego skomponowania tekstu własnego. Jeżeli maturzysta dostrzeże w tekście np. sformułowania służące spójności wypowiedzi, to zapewne potrafi je zastosować, pisząc własny tekst.

Część 2.

Temat 1. Analizując fragment *Ody do młodości* Adama Mickiewicza i wiersz *Któż nam powróci* Kazimierza Przerwy-Tetmajera, porównaj przedstawione w nich obrazy młodego pokolenia oraz stosunek młodych do pokolenia ojców. Wykorzystaj konteksty historycznoliterackie.

Ten temat wybrało około 25% maturzystów, pomimo że wskazany problem jest bliski młodym ludziom. O wyborach prawdopodobnie zdecydował typ tekstów dołączonych do tematu; była to poezja.

Dla wielu maturzystów największą trudność stanowiło usytuowanie utworów w historii (w czasie, w którym powstały), od czego uzależniali ich interpretację. Niektórym nie pomogła nawet informacja o roku napisania wiersza, zamieszczona pod tekstem. Byli to ci zdający, którzy nie tylko nie umieją uważnie czytać, ale także mają rażące braki w znajomości historii Polski.

Przykłady takich prac zamieszczamy w części poświęconej najczęściej popełnianym błędom.

Poniżej przedstawiamy wypracowania tegorocznych maturzystów, dowodzące, że niezależnie od sposobu ujęcia tematu, można było napisać bardzo dobrą, często oryginalną pracę i uzyskać wysoką ocenę.

PRZYKŁADOWE WYPRAWOWANIA

Przykład nr 1

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Od wieków, w społeczeństwie ludzi, dochodzi do konfrontacji, konfliktu pokoleń. Młodzi krytykują pozostawione im przez przodków dziedzictwo, szukają innych, nowych rozwiązań czy obszarów zainteresowań. W ten schemat historii wpisują się utwory młodych poetów – „Oda do młodości” Adama Mickiewicza, a także „Któż nam powróci” Kazimierza Przerwy – Tetmajera.

Przytoczone teksty są podobne ze względu na fakt napisania ich przez bardzo młodych artystów, rozpoczynających karierę literacką, a więc rozliczających odchodzące pokolenie. Różny jest jednak sposób wyrażania tej krytyki oraz myśl przewodnia obu wierszy.

Pierwszym utworem jest „Oda do młodości”. Już tytuł zdradza sposób mówienia podmiotu lirycznego. Mianowicie manifestuje on i gloryfikuje wyższość, doskonałość czasu lat młodzieńczych. Okres powstania wiersza to początki epoki romantyzmu, widać zatem w całym tekście rzutowanie poglądów tamtego czasu na formę mówienia o relacji międzypokoleniowej.

Już w pierwszych strofach osoba mówiąca w wierszu ukazuje świat ojców jako „szkieletów ludy”, martwy, skostniały świat, w którym przodkowie siedzą w mroku, są spętani swoim krótkowzrocznym spojrzeniem, pełzają nisko po ziemi niczym płazy, unosząc się na „trupich wodach”, błądzą bez celu aż do unicestwienia, są gnuśni, samolubni, zadowolają się drobnymi namiastkami poznania, co widać w zdrobnieniach” „Goniąc za żywiołkami drobniejszego płazu”. Są skazani na szybkie odejście w niepamięć, rozkład gwałtowny niczym prysnięcie mydlanej bańki. Wreszcie porównani są do opleśniałej kory, którą młodzi muszą zrzucić, aby przywrócić światu zieloność, świeżość oraz do ciężkiej bryły, którą młodzi razem muszą dźwignąć z „posad świata”.

Zupełnie inny obraz ukazuje się naszym oczom przy opisie, charakterystyce młodego pokolenia. Młodzi są przedstawieni jako silni, pełni nadziei, zapału, wznoszący się na skrzydłach ku niebu, swobodni, wolni, śmiało i dumnie patrzący w przyszłość. Są odważni w dążeniu do idealów, nie krepują ich żadne normy czy konwenanse, cechuje ich optymizm, który czyni ich bardziej wartościowymi od zgnuśniałych szkieletów z poprzednich lat. Nie szczędzą słów krytyki swoim przodkom, wyrażają się o nich z pewną pogardą, kpiąc z ich nędznego wysiłku, utrzymania się na wierzchu prądów umysłowych. Uważają ich za rzeczywistość przestarzałą.

Wszystko to wygłasza w swym hymnie będącym pochwałą młodości podmiot liryczny, który stoi na czele zbiorowości, reprezentuje swoich młodych rówieśników. Solidaryzuje się ze swoim pokoleniem, o czym świadczy anafora w piątej, szóstej i siódmej zwrotce, mająca charakter imperatywu: „Razem, młodzi przyjaciele!” Wysławia przymioty młodości w apostrofie występującej w pierwszej, trzeciej, piątej i ósmej strofie. Zatem oprócz wszystkich młodych, w których imieniu występuje i którym przewodzi, osoba mówiąca w wierszu zwraca się stojąc na ich czele do Młodości.

Podmiot liryczny dowodząc oddziałem młodych zagrzewa ich do walki i burzenia konwenansów i skostniałych form, zachęca, aby szli za nim w triumfalnym pochodzie młodych, sięgać szczytów kreatywności, manifestując swą wyższość i świeżość. Podmiot liryczny stoi podobnie jak późniejszy Kordian na szczycie góry, unosi się niejako do nieba i patrzy z góry na pełzających po ziemi przodków przenikając wzrokiem najdalsze horyzonty. Pragnie również sprawować nad młodymi rządy dusz, odsunąć od steru mędrców oświecenia i chwycić go w swoje ręce. Podobny jest również do osoby mówiącej w wierszu „Testament mój” Juliusza Słowackiego oraz Konrada z III części „Dziadów” Adama Mickiewicza. W „Romantyczności” tego poety widać charakterystykę młodych, którzy buntują się przeciw

rozumowi – „szkiełku i oku” starych i pokazują nowe romantyczne źródła poznania - „czucie i wiarę”, motorem staje się dla nich pierwotna zbiorowość ludowa.

Drugim analizowanym utworem jest wiersz Kazimierza Przerwy Tetmajera „Któż nam powróci”. Utwór ten ma zupełnie inny charakter niż Mickiewiczowski optymistyczny hymn. Jest pesymistyczny, wyraża frustrację i poczucie zawodu podmiotu lirycznego.

Tu również osoba mówiąca w wierszu wypowiada się w imieniu zbiorowości młodych ludzi, lecz wyraża niezadowolenie i żal wobec pokolenia ojców.

W pierwszej strofie pojawia się kluczowe pytanie retoryczne – „Któż nam powróci te lata stracone / bez wiosennego w wiosnie życia nieba?.”, które zostaje powtórzone w ostatniej strofie oraz jest częścią tytułu, przez co pada na to sformułowanie mocniejszy akcent. Cały utwór jest skargą podmiotu lirycznego ujmowanego w formie pytań retorycznych, które są wynikiem żalu kierowanego do poprzedniego pokolenia.

Młodzi są przedstawieni przez osobę mówiącą w wierszu jako ci, którzy zmarnowali lata wiosny życia na drażnienie wydeptanych przez poprzedników ścieżek. Wyrzucają oni przodkom to, że ci oczekują od nich oparcia, pomocy, sami jednak tego wsparcia nie udzielają.

Oskarżają starszych o brak zrozumienia, czują się opuszczeni, zagubieni w troskach życia, których ciężar przodkowie włożyli na ich barki. Podmiot liryczny piętnuje w każdej strofie bezwzględność oczekiwań ojców wobec nich oraz ich przy tym obojętność i chęć kontynuowania ich błędnych dróg

W drugiej zwrotce żali się, że młodzi zostali pokrzywdzeni przez starszych nadmiarem żądań i dotknięci brakiem zainteresowania dla ich stanu ducha.

Kolejna strofa dodaje do tej etiudy skarg zarzut, że pragnienia zaszczerpione młodym przez poprzednie pokolenie, okazały się daremne, strawiły im mózgi, przyprawiły o zgryzotę, odsłania jedynie oczekiwania starych wobec młodych. Podmiot liryczny uważa, że wykorzystują oni młodych, wysączają z nich wszelkie soki życiowe i to oni sprawili, że to pokolenie zmarnowało lata swojej młodości, pragnąc ich nasycić.

Ostatnia zwrotka, oprócz kolejnego wyliczenia obrazów egoizmu starych ostatecznie formułuje zarzuty w pytaniu retorycznym z początku pierwszej strofy i tą klamrą zamyka smutny potok łez płynących z tego utworu. Ostatnie zaś zdanie pokazuje, że młodzi wobec żądań przodków stają się bezradni, ponieważ zostali wykarmieni przez nich chlebem, dziedzictwem, które odebrało im zapał i zdolność czynu.

Z powyższych rozważań wynika zatem tematyka oraz bezpośredniość wypowiedzi, połączona z radykalnymi postawami młodych. Jednak również wiele różni te utwory. Po pierwsze „Oda do młodości” jest utworem optymistycznym., pokazującym młodość w wiosennych kolorach złota, nieba i zieleni, natomiast przedstawiającym starsze pokolenie za pomocą negatywnie wartościujących porównań na zasadzie kontrastu. Jest też, przez zastosowanie niezwykle dosadnych, oryginalnych słów, utworem nawet żartobliwym.

Drugi tekst jest pesymistyczny. Wiersz Kazimierza Przerwy – Tetmajera powstał w epoce Młodej Polski, zatem wyraźnie widać w nim odniesienia do prądów myślowych tamtego okresu. Pesymistyczny charakter utworu może mieć swoje źródło w osiągnięciach filozofii pesymistycznej Schopenhauera. Dał on podwaliny filozoficzne pod dekadenski nurt wielu Młodopolan. Jest on odmienny od neoromantycznej woli mocy Nietschego. Podobny wydźwięk ma większość wierszy Tetmajera, choćby w „Hymnie do Nirwany”, co zostało przedstawione w postaci Poety z „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego. Bohater ten jest raczej postacią negatywną, trwa ciągle w jakichś złudzeniach i przez to nie może być przewodnikiem zdolnym do czynu, do patronowaniu ludowi polskiemu.

Praca kompozycyjnie klarowna i uporządkowana. Autor najpierw analizuje świat przedstawiony w utworze Mickiewicza, by następnie zrobić to samo z utworem Tetmajera.

Wywód jest logiczny, z rzeczowym wskazaniem funkcji zastosowanych środków kompozycyjnych, takich jak anafory, zdrobnienia czy przeciwstawna kompozycja. Jednocześnie przywołane zostały utwory, które mogą stanowić kontekst dla samego sposobu przedstawiania postaw bohaterów obu tekstów poetyckich. Dostrzeżono zasadnicze różnice w prezentacji postaw i konfliktów, wskazując na źródła filozoficzne. Dostrzeżono istotne elementy utworów, wyciągnięto logiczne i rzeczowe wnioski.

Przykład nr 2

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Zarówno w poezji, jak i w literaturze bardzo często pojawia się motyw konfliktu pokoleń, niezrozumienia się rodziców z dziećmi, ludzi starych z młodymi. Dzieje się tak również w przypadku wierszy „Oda do młodości” Adama Mickiewicza i „Któż nam powróci” Kazimierza Przerwy Tetmajera. Poeci w swych utworach przedstawiają obraz młodego pokolenia oraz ich stosunek do ojców.

„Oda do młodości” jest manifestem programowym romantycznego wieszca Adama Mickiewicza. Autor zawarł w utworze nową wizję świata, wypowiedział nowe poglądy i ideały. Kazimierz Przerwa Tetmajer to poeta młodopolski, któremu nieobce są nurty pesymizmu, dekadentyzmu czy filozofii Schopenhauera.

W obu wierszach podmiot liryczny związany jest z pokoleniem młodych. W „Odzie do młodości” wypowiada się w 1 osobie liczby pojedynczej („dodaj mi skrzydła”), jednocześnie identyfikując się z ludźmi młodymi („zestrzelmy”) Podmiot liryczny w pierwszej części utworu zwraca się do młodości (następuje rozbudowana apostrofa do młodości), wielokrotnie ją nawołuje. Druga część to liryka apelu, w której osoba mówiąca zwraca się do rówieśników („Razem młodzi przyjaciele”) i zachęca ich do wspólnego działania. W utworze Tetmajera podmiot liryczny jest zbiorowy, wypowiada się w 1 osobie liczby mnogiej („Któż nam powróci”). Zwraca się do pokolenia starych („wołacie na nas”).

Zarówno w pierwszym, jak i w drugim wierszu podmiot liryczny można utożsamić z poetą (w przypadku Mickiewicza) czy też z pokoleniem, z którym się identyfikuje (w przypadku Tetmajera).

Adam Mickiewicz prezentuje młodość i ludzi młodych w sposób optymistyczny. Młodość jest takim etapem życia, w którym człowiek może zdziałać wiele, wspiąć się na wyżyny swoich możliwości. Młodość to czas nadziei („obleka w nadziei złote malowidła”) i czas twórczego zapału („kędy zapał czyni cudy”), dzięki któremu można wiele osiągnąć. Ludzie młodzi są nieprzeciętni („ty nad poziomy wylatuj”), młodość przenika ziemię i wznosi się ponad nią.

W „Odzie do młodości” Mickiewicz podkreśla wagę wspólnego działania, siły, jaką daje wspólna praca, przywiązanie. Wzywa więc swoje pokolenie do trzymania się razem („razem młodzi przyjaciele”). Młodzi ludzie są silni, nie boją się stawić czoła niebezpieczeństwu, nie pozwalają oddalić się od celu, są zdolni walczyć („gwałtem odciska” / a ze słabością uczmy łamać się za młodu”). Poeta podkreśla, że młodzi chcą zmienić świat, wdrożyć nowe prawa, wspólnymi siłami odsunąć starych ludzi od nadawania kierunku rozwoju świata. Zwraca on uwagę na to, że młodzi kierują się sercem, a nie rozumem, co daje im przewagę („tam sięgaj, gdzie wzrok nie sięga”). W ten sposób Mickiewicz polemizuje z oświeceniowymi hasłami.

Młodość w odzie jest przedstawiona w jasnych barwach, porównana do orła, wznoszona na wyżyny. Sam gatunek – oda, sugeruje pochwałę młodości.

Inny obraz pokolenia młodych przedstawił Kazimierz Przerwa Tetmajer. W swoim wierszu, który nawiązuje do pesymistycznej wizji świata młodość jest czasem przegranym („lata stracone bez wiosennego w wiosnie życia nieba”), poeta nie widzi nadziei. Mówi

o pragnieniach młodych, które nie zostaną zaspokojone, więc powodują cierpienie. Określa ludzi młodych jako smutnych („smutku naszego głębiny bez dna i brzegu”). Mówiący widzi paradoks: duch młodych jest niepodległy, a jednak nie może zerwać łańcucha (przywiązania do smutku i poczucia beznadziei).

Tetmajer winą za taki stan rzeczy obarcza pokolenie ojców, które pokazało młodym pesymistyczną wizję świata. Pokoleniem tym są poeci, którzy zarzucają młodym zły kierunek dążeń, jednocześnie pragnąc od nich i ich poezji pocieszenia, otuchy. Starzy chcą mieć w młodym pokoleniu obronę i oparcie. Poeta uważa, że jest to niemożliwe, gdyż młodzi też cierpią, są nieszczęśliwi, pragną pocieszenia. Pada oskarżenie, że nikt się tym nie przejmuje, nie pociesza młodych, którzy także tego potrzebują. Oskarża się tu ojców o egoizm, a jednocześnie obarcz winą. Starsi dają przykład młodym, wpajają im poglądy, wizje świata. Dlatego młodzi nie mają odwagi, nie są wystarczająco silni. Nie należy od nich oczekiwać, że będą podporą dla innych, skoro sami nie mają się na kim oprzeć.

Inny stosunek do pokolenia ojców mają romantycy z utworu Mickiewicza. Starzy ludzie, kierujący się jedynie rozumem, są otepiali i zaślepieni, pokazani w sposób odrażający („bez serc, bez ducha, to szkieletów ludy”). Świat starych pokazany jest jako martwy obszar gnuśności, pokryty spleśniałą korą. Wadą pokolenia ojców jest według podmiotu lirycznego samolubstwo, każdy działa na własną rękę, nie patrząc na innych, dlatego zarówno za życia jak i po śmierci są samotni, opuszczeni. Mickiewicz również zauważ egoizm starych.

W odróżnieniu od Tetmajera, Mickiewicz i jego pokolenie ma optymistyczną wizję świata; młodzi ludzie przyjmują słuszne idee starych, a odrzucają to, co według nich jest złe. Krytykując pokolenie ojców, wierzą, że zbudują nowy, lepszy świat, chcą działać, są optymistami. Natomiast pokolenie Tetmajera posiada pesymistyczną wizję przyszłości. Mimo iż młodzi widzą brak słuszności poglądów starych, ich słabość i niemoc, to jednak uniknęli głębokiego wpojenia sobie pewnych pragnień. Pokolenie ojców u Tetmajera żąda od młodych otuchy, podpory, jednak młodzi nie są tego nauczeni, im samym brakuje oparcia. Nie potrafią się wyzbyć tych uczuć, czują się opuszczeni o oszukani, mimo pozornej jedności. Młodzi ludzie nie widzą nadziei. Oba pokolenia młodych łączy jednak dostrzeżenie egoizmu u ojców, a przede wszystkim brak porozumienia i konflikt pokoleń.

Kompozycja pracy różna od poprzedniej. Autor próbuje równolegle przeprowadzać analizę obu utworów, zestawiając ze sobą poszczególne elementy. Wybór takiego postępowania jest równie poprawny. Maturzysta omawia analogiczne elementy i na ich podstawie wydobywa podobne wnioski, jak autor pracy poprzedniej, jednak sama kompozycja wypowiedzi jest uporządkowana inaczej.

Przykład nr 3

WYPRAWOWANIE WIERSZEM

Uwaga: zapis zgodny z oryginałem.

Weselmy się i cieszymy, pókiśmy młodzi,
do takiej myśli nas Mickiewicz wodzi.
W młodości siła, siła w zapale,
który z wiarą cuda tworzy stale.
Lecz co nam z tej wiosny życia naszego,
skoro nie mamy żadnej sposobności do tego,
aby wolności smak chociaż trochę poczuć.

Kazimierz Tetmajer smutek dzierżył w swojej duszy,
po tym, jak mu przyszło przeżyć młodość w katuszy.

Zabronione mu było zacząć coś nowego,
jego rodzice pragnęli, aby odstąpił od tego.
Pozostało mu marzyć tylko i mieć różne pragnienia,
rodzice wciąż mówili, że to niemożliwe do spełnienia.
Nawet nie chcieli wysłuchać swego dziecka mądrego,
nauczyć go chcieli jedynie podporządkowania takiego
samego, jakiemu oni poddać się musieli.
Mogli zginąć, gdyby nie byli za młodu,
skryci, posłuszni i cisi w sprawie narodu.

Starzy i słabi, chcą od dziecka otuchy, lecz uzyskać jej nie mogą
syn ich wreszcie wypomniał im to, że zabrana była mu młodość,
że nigdy, nawet teraz, nie usłyszał ani jednego słowa wsparcia.
Mickiewicz w swych dziełach nakłaniał do natarcia
pisał ku pokrzepieniu serc ludzkich – nie zabrakło tego
i w „Odzie do młodości” - nawołuje do czynu heroicznego.
Wierzy, że siła narodu, blask jego przyszłości
tkwi w młodych - dziają cuda dzięki przyjaźni, miłości.
Wierzy, że świat odmienią młodzi, jest z młodości dumny.
O pokoleniu ojców mówi, jakby już przygotowane miało trumny.
Myśli o nim jak o ludziach, którzy i tak niczego nie zmieniają,
w żaden sposób nie wpłyną na swe otoczenie.
Podobnie Tetmajer ma żal do ojców, że dla dobra narodu swego
Nie porwali się do żadnego czynu chwalebego.

Z wiersza Mickiewicza radość promienieje, blaskiem i krzykiem aż oślepią i głuszy
Wiersz Tetmajera pełny jest niezaspokojonych pragnień, smutku niepojętej duszy.
Ja jednak sądzę, że oba te piękne utwory przedstawiają starych jak bierne potwory
Które dziś na nic już nie mają wpływu, a zawsze toksyczni byli i są dla swych synów -
Ci wreszcie odważyli się wyrazić swoje zdanie, bo byli już znudzeni tym oczekiwaniem
Na to, że coś się samo zmieni, i postanowili przejąć narodu sprawę w swoje ręce.
Jeden, wychwalając zalety młodości, zepchnął ojców na drugi plan w hierarchii miłości,
Drugi poeta zaś wyplakał się sobie samemu i każdemu innemu człowiekowi młodemu
ze ojców potworny szary cień padł na jego młodości i pozbawił wiosenne niebo niebieskości
I nas, młodych, ostrzega, żebyśmy swej osobowości jak on nie stracili i ducha niepodległości.

Dlatego, młodzi, cieszymy się naszą młodością, niech każdy dzień nasycony będzie radością,
wtedy umierać możecie ze świadomością, że żyliście wolni, w zgodzie z własną tożsamością.

Za treść tego wypracowania autor uzyskał więcej niż połowę punktów możliwych do uzyskania.

Autor tej pracy uznał prawdopodobnie, że zostanie dodatkowo nagrodzony za oryginalność wypowiedzi. Jednak decyzja o pisaniu wierszem jest świadectwem braku świadomości, że forma wypowiedzi pisemnej ma być adekwatna do celu, jakiemu wypowiedź służy. Celem pracy maturalnej jest wykazanie się umiejętnością odczytywania sensów utworu literackiego, prezentacja sprawności analitycznej i interpretacyjnej, a nie umiejętności rymowania. Ten rodzaj rymowanek byłby zabawny i nawet oryginalny, gdyby przed maturzystą stało zadanie stworzenia tekstu pastiszowego albo satyrycznego. Jego zadanie było natomiast inne, dokładnie i wyraźnie sprecyzowane: dokonaj analizy i interpretacji. Obie te czynności mają charakter działań badawczo – refleksyjnych, formułowanych

we współczesnym języku i w formie rozważań o charakterze zintelektualizowanym. Porządek rymowania zakłóca często jasność stylu, a zatem za styl wypowiedzi nie można już otrzymać maksymalnej liczby punktów. Podobnie język wypowiedzi podporządkowany został nie treści, a rymowanej formie.

NAJCZĘŚCIEJ POPEŁNIANE BŁĘDY I ICH PRZYCZYNY

Wbrew powszechnemu wśród uczniów [i nie tylko uczniów] mniemaniu, że można nie czytać w ogóle, nie znać lektur szkolnych i napisać dobre wypracowanie maturalne, okazało się, że jest to niemożliwe. Przekonanie, że „na pewno napiszę maturę z polskiego, jeśli do tematu będzie dołączony tekst, bo przecież po polsku czytać umiem”, dla wielu uczniów pozostało złudną nadzieją. **Kto nie czyta nic, ten nie będzie umiał przeczytać tekstu, na podstawie którego należy napisać wypracowanie maturalne. Kto nie czyta nic, ten ma bardzo ubogi zasób słów, a znaczenia wielu słów polskich nie zna. Kto nie czyta nic, nie potrafi zbudować wypowiedzi własnej.** Pisemny egzamin maturalny z języka polskiego, który sprawdza dwie podstawowe i niezwykle ważne dla człowieka umiejętności – czytanie i pisanie – pokazuje, jak ścisła jest między tymi umiejętnościami zależność.

W przypadku pierwszego tematu, maturzysta był zobowiązany do interpretacji porównawczej dwóch wierszy: wczesnoromantycznego i młodopolskiego. Jednak interpretacja tekstów dla nieczytających maturzystów była niemożliwa. Uczniowie ci nie zrozumieli nawet dosłownego sensu wierszy, które przecież wybrali, odrzucając fragment z „Lalki”.

Nieumiejętność czytania zazwyczaj szła w parze z niezajomością historii oraz brakiem elementarnej wiedzy o Mickiewiczu i o Tetmajerze oraz poezji młodopolskiej. Oto przykłady.

Wypracowanie jest cytowane w całości.

Przykład nr 4

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Fragment powieści Adama Mickiewicza Pt. „Oda do młodości” opisuje nam młodych ludzi walczące o swoje. Ten fragment dobrze pasuje do bitwy pod Grunwaldem gdzie w 1410 r Polskie wojsko walczył z wojskami Lichszentsztajna przeciwko zakonowi Krzyżackiemu. Gdzie poległa duża ilość młodych jak i starszych żołnierzy. Także ten fragment dobrze mógłby pasować do dwóch powstań: listopadowego jak i styczniowego tam Polacy również walczyli o niepodległość „wiadomo byli pod zaborami” trzech państw ruskiego, pruskiego i austriackiego ale żadne z nich się nie powiodło po myśli polskiego wojska. Dopiero w czasie pierwszej wojny światowej polska odzyskała to co straciła przez rozbiory ale też poniosła ogromne zniszczenia podczas I wojny światowej. Ale i tak młodzież mieli w rękach komuniści.

Fragment „któż nam powróci...” autora Kazimierza Przerwy-Tetmajera opisuje dobrze niemiecki obóz zagłady w Auswitz-Birkenau gdzie niemieckie wojska pod dowództwem Adolfa Hitlera zwozili tam ludzi z całej Europy i nie tylko. Ludzie w Auswitz byli wykorzystywani do ciężkich robót a później mordowali ich w komorach gazowych gdzie się dusili potem spalali ich w piecach. W Auswitzu zginęło kilka milionów ludzi w tym dzieci. Największą ilością zabitych przez Niemców byli żydzi później Polacy.

Wnioskując z fragmentów „Ody do młodości” Adama Mickiewicza i Kazimierza Przerwy-Tetmajera „Któż nam powróci” można wywnioskować iż ludzie w różnych epokach na przełomie dziejów walczyli o swoje podczas walk nie zawsze byli narodem walczącym,

zawsze dążyli do swego. Młode pokolenie walczyło za swoich ojców w obronie narodu, żeby od nich ojcowie niezgineli na daremno i pomścić swoich ojców.

Autor powyższego wypracowania ma w pamięci oderwane informacje na różne tematy, które wykorzystuje bez świadomości popełnianych błędów rzeczowych. Błędy rzeczowe dotyczą elementarnej wiedzy z historii Polski.

Nieumiejętność usytuowania utworu lub autentycznej postaci w czasie historycznym miała decydujący wpływ na kierunek interpretacji tekstu. Skandaliczna niewiedza z historii skutkowałą interpretacją sprzeczną z intencją autora utworu. A nawet gdy przyznamy uczniowi prawo do interpretacji ahistorycznej, uniwersalnej, bez odczytywania intencji autora, to zawsze obowiązują twarde fakty w postaci wiedzy, kiedy tworzył dany autor.

Przykład nr 5

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

[...] W utworze ukazana jest historia wojenna, pokolenia „Kolumbów” którzy brali udział w wojnie, którzy mimo stracie najbliższych nie mogli stanąć w kącie i płakać, musieli walczyć o życie, nic nie było proste! [...] Mickiewicz przekazuje swoim czytelnikom to, aby się nie poddawać, że w zbiorowisku łatwiej przetrwać, jesteśmy wtedy silniejsi. Ojcowie świecą nam przykładem, pomagają wybrać właściwą drogę, dając nam przykład, jak należy postępować, to ojciec w rodzinie jest głową rodziny, i to na nim spoczywa obowiązek utrzymania domu, musi być twardy, nie ma czasu na łzy, ponieważ nic na świecie samo się nie robi. [...] Uważam, że wiersz A. Mickiewicza oraz K. Przerwy Tetmajera, są odzwierciedleniem pokolenia Kolumbów, gdy żyło się tylko po to, aby walczyć, brak w życiu radości, wieczny obraz zła i łez. Cóż to było za życie, dwudziestolecie międzywojenne,?? Każdy z nas nieraz słuchał opowiadań osób, które uczestniczyły w wojnie.

Autorowi tego wypracowania nie pomogła informacja o czasie powstania wierszy zamieszczona pod tekstami poetyckimi. Mickiewicza, Tetmajera i pokolenie Kolumbów usytuował w tym samym czasie historycznym.

Smutkiem napawa to, że część maturzystów nie poradziła sobie z odczytaniem tekstów poetyckich nawet na poziomie treści dosłownych.

Przykład nr 6

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

[...] Kazimierz Przerwa Tetmajer – Któż nam powróci... Wiersz ten opowiada nam smutną historię dwojga ludzi, którzy bardzo się kochali. Są także bardzo nieszczęśliwi, pytają zrozpaczeni kto im powróci te lata stracone, które mogli dobrze wykozystać. Można też zauważyć, że ci młodzi ludzie prawdopodobnie nieżyją, że nie mogą znaleźć swojego miejsca, błąkają się po świecie. Bardzo cierpią, cały czas o coś wypytują, zadają dużo pytań, pytają np. kto z was policzył te gorzkie godziny, możemy także zauważyć że kobieta i mężczyzna nie są tam do końca sami, pyta czy ktoś wie jakie ducha nieczystego są katusze, gdy zerwać nie może swojego łańcucha? [...] Dziewczyna mówi, że tak jak i wy nie daliście chleba nie pomogliście nam, to i teraz my wam nie pomożemy.

Porównując te teksty [...] muszę stwierdzić, że w jednym jak i drugim tekście młodzi są roztargnięci, nieufni ludziom wszystko chcieli by robić samii.

Ci, którzy nie rozumieli treści wiersza, pisali o wszystkim, co wiedzieli na temat młodości oraz relacji starszego pokolenia z pokoleniem dzieci.

Przykład nr 7

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

[...] W dziele romantycznego poety Adama Mickiewicza poruszony jest problem przemijania. Starsze pokolenie apeluje do młodych, aby zdobywało ono swoje zamierzone, wymarzone cele. Ojcowie chcą dla swoich potomków jak najlepiej. Chcą widzieć jak dzieci pną się w górę, osiągając swój cel, pomimo trudów, jakie im towarzyszą w drodze do zdobywania go. Każdy powinien omijać przeszkody, umieć sobie z nimi radzić i być ambitnym. Młode pokolenie musi także pamiętać o starszych i pomagać im w razie potrzeby. Odplaci się tym samym za wiarę w nich, za daną im otuchę ze strony starszego pokolenia. W ten sposób dziękują im za wsparcie i pomoc w dążeniu do osiągnięcia sukcesu w życiu. Ojcowie chcą, aby młodzi byli ambitni i starają się być przykładem dla nich. Jednak uświadamiają swoje dzieci o tym, że nikt nie będzie pamiętał o osobach, które nic w życiu nie osiągnęły, że życie przemija i trzeba z niego korzystać. Starsi dają szansę młodym, przekonują ich, że miłość to potęga, siła, a to, co osiągną za młodych lat, będzie im towarzyszyło przez całe życie. Będą wspominać swoje sukcesy zawsze, gdy powrócą do swojego dzieciństwa. [...]

Tylko pozornie powyższe wypracowanie jest na wybrany temat. Zgodnie z prawem egzamin maturalny polega m.in. na **napisaniu tekstu własnego związanego z tekstem literackim, zawartym w arkuszu egzaminacyjnym**. Przemyślenia autora nie mają nic wspólnego z „Odą do młodości”.

Dwa wypracowania, z których fragmenty powyżej zacytowano, rozpoczynają się od słów „moim zdaniem” i kończą myślą, że każdy czytelnik ma prawo przedstawić własną interpretację. Założenie, że interpretacja utworu jest uzależniona tylko od czytelnika i może nie wynikać z analizy tekstu, prowadzi do karykaturalnych odczytań. W analizie tekstu nie może znaleźć się nic, czego nie ma w tekście, natomiast w interpretacji nic, co nie wynika z analizy tekstu.

Wśród różnych błędów zdarzały się i takie, które polegały na napisaniu wszystkiego, co maturzysta wiedział o Adamie Mickiewiczu lub o romantyzmie. Wypracowania takie oceniane były na 0 punktów, jako że nie dotyczyły tekstu literackiego zamieszczonego w arkuszu. A zgodnie z prawem (art. 9a Ustawy o systemie oświaty; § 82. ust. 3 i 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004) ocenie podlega praca napisana na podstawie tekstu danego maturzyście do analizy i interpretacji.

Temat 2. Sen jako sposób prezentowania postaci literackiej. Analizując i interpretując podany fragment *Lalki* Bolesława Prusa, wyjaśnij, co marzenie senne mówi o bohaterce powieści i jej stosunku do ważnych w jej życiu osób – ojca i Wokulskiego.

Temat drugi wybrało 75% zadających. Proza cieszy się dużym powodzeniem wśród młodzieży. Na ten temat maturzyści napisali dużo dobrych, ciekawych wypracowań, z których cytujemy dwa. Autor pierwszej pracy rozpoczął wypowiedź od refleksji o snach i ich istocie, drugi natomiast od snu jako sposobu kreowania postaci literackiej. Oba wypracowania zostały bardzo wysoko ocenione.

Przykład nr 8

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Sen od wieków był uznawany za coś niezwykłego, nie „z tego” świata, a jednak będącego częścią ludzkiego życia (topos życia – snu). We śnie ludzie pokazywali swoje prawdziwe „ja”, lęki, obawy, pragnienia. Sen jest też odbiciem naszej rzeczywistości, skrzywionej, wyolbrzymionej. We śnie echem odbijają się wydarzenia codzienności. Od snu nie można uciec, nawet tak dystygowana dama jak Izabela Łęcka śni i w ten sposób ujawnia to, co zwykle ukrywa pod maską „lalki”.

Panna Izabela zasypia zmęczona wydarzeniami sprzed obiadu, a także rozmową z ojcem w trakcie posiłku, kiedy to „z wrażenia” wypadł jej widelec. Nie był to szczęśliwy czas dla panny Izabeli, długi ojca zmusiły ją do sprzedaży ukochanego serwisu a także wystawienia kamienicy na sprzedaż, poza tym towarzystwo arystokratyczne przestało odwiedzać salony Łęckich, ojciec „przyjaźnił się” z niższymi stanami, a zaproszenie na kwestę wielkanocną przyszło dość późno. Młoda dama nie przywykła do podobnych bolączek, co dało o sobie znać w postaci zmęczenia sprowadzającego dziwny sen.

Ale co ten sen mówi o Izabeli? Pannę Łęcką znamy z „zimnego” podejścia do życia, ukrywania się pod maską arystokratki, dumy i pogardy dla niższych sfer m.in. kupców. We śnie jednak poznajemy Izabelę z innej strony, widzimy przełknięą młodą kobietę, niepewną swojego losu, swej przyszłości, która boi się przede wszystkim tego, że może być zależna od kogoś z niższych sfer, kupca, kogoś kim może gardzić. Mimo wszystko, nawet we śnie Łęcka jest butna, choć lęka się, że Wokulski trzyma w ręce weksle, to jednak za wszelką cenę chce uwolnić się od wierzyciela splacając go pieniędzmi ze sprzedaży serwisu (kupionego przez Wokulskiego). Lecz co oznacza powóz we śnie? Może jest to alegoria losu Izabeli, pozornej podróży po pierścieniu powyżej oparów i dymów. Dym symbolizować może robotników, natomiast zielony pierścień – arystokratów. W takim razie co może oznaczać rozdrażnienie panny Łęckiej tą przejażdżką? Może podświadomie Izabela chce coś w swoim życiu zmienić. Trudno to jednak jednoznacznie stwierdzić, gdyż sny są bardzo symboliczne.

W podróży Izabeli towarzyszy ojciec, Tomasz Łęcki. On zdaje się nie zdradzać oznak jakiegokolwiek zdenerwowania, co niepokoi córkę. Była mu zawsze oddana i ufna wobec niego, tak jak we śnie. Ojciec sumiennie tłumaczył córce różne zjawiska, jak choćby podczas wycieczki w przeszłości kiedy przejeżdżając nad terenem, gdzie ciężko pracowali robotnicy. Izabela lękała się siły tamtych ludzi, więc zapytała, czy nie zrobią krzywdy kobiecie, natomiast pan Tomasz odpowiedział tak jak podczas snu, że kobiecie krzywdy nie zrobią. Naturalne więc, że we śnie, Izabela zadaje ojcu pytania oczekując od niego odpowiedzi, które ją uspokoją. Izabela kocha ojca i kiedy widzi, że ten nie dostrzega zagrożeń, stara się samodzielnie rozwiązywać problemy.

Główną postacią we śnie Izabeli nie jest jednak jej ojciec a Stanisław Wokulski, zakochany w niej „kupiec galanteryjny”. Izabela mówiła na jawie, że „ukazał się jej od razu z kilku stron” – z opowieści ojca, ciotki, a także kuzynki Florentyny. Izabela czuła się osaczona jego osobą, co dało wyraz we śnie. Ukazuje się on jej tam jako wielka postać, która góruje nad symboliczną klasą robotniczą, ma podkasane rękawy (znak, że pracuje) i czerwone ręce (odmrożone na Sybirze). Izabela określa go mianem „straszego człowieka”. We śnie Wokulski gra z Łęckim w pikietę, co jest bezpośrednim echem rzeczywistych wydarzeń, natomiast uniesiona ręka kupca symbolizuje coś co nadejdzie, ruch jaki wykona, coś czym może uzależnić Łęckich i czego bardzo lęka się Izabela. Choć rzeczywiste zamiary Wokulskiego są szczerze i przepelnione dobrą wolą, to jednak panna Łęcka tego nie dostrzega. Jej lęki nie pozwalają obiektywnie ocenić sytuacji, sen wyolbrzymia jej wyobrażenia utwierdzając ją we wrogości i nieufności do pana Stanisława. Szczególnie straszne wydają się Izabeli oczy stale ją obserwujące, tak jak kiedyś w sklepie Wokulskiego. Wzrok ten, oraz

karta, są ostatnimi rzeczami, które Izabela widzi przed obudzeniem się i one właśnie wywarły na młodej damie największe i najstraszniejsze wrażenie. Był to jednak tylko sen. Wokulski w rzeczywistości nie był tak straszny, o czym Łęcka przekonała się dopiero po pewnym czasie. Na razie, jeszcze pod wrażeniem snu, postanowiła nie być już taka beztrocka i zacząć działać, by nie być zależna od „kupca galanteryjnego”.

Sen pokazuje to, czego na pierwszy rzut oka nie widać, pokazuje prawdę o śniącym, jednak jego rzeczywistość jest zdecydowanie przerysowana. Sen jest najlepszym sposobem ukazania bohatera, jego uczuć i targających nim emocji i choć sny bywają zdradliwe wobec śniących, to dla czytelników, obserwujących pogrążonych we śnie, sen jest zwierciadłem ich duszy.

Przykład nr 9

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Motyw oniryczny jest popularny wśród twórców od najdawniejszych czasów. Przez pisarzy i poetów wykorzystywany jest głównie jako oryginalny sposób prezentacji postaci i jej przeżyć wewnętrznych. Czytelnik ma okazję ujrzeć prawdziwe oblicze bohatera, poprzez poznanie go z najbardziej intymnej strony. Zabieg ten zastosował m.in. Bolesław Prus – wybitny przedstawiciel polskiego pozytywizmu – w powieści „Lalka”. Pisarz ukazuje w ten sposób pannę Izabelę Łęcką – główną postać kobiecą w „Lalce”.

Późnym popołudniem panna Łęcka jest sama w swoim gabinecie. Bohaterka snuje smutne rozważania o trudnej sytuacji finansowej swojej rodziny. Dumna kobieta czuje się upokorzona faktem, że utrzymuje się dzięki pożyczce od własnego lokaja. Ponadto wie, że jej ojciec zdobywa pieniądze na drobne wydatki grając w karty. Według Izabeli samo wygrywanie nie jest hańbą, o ile stawką są duże kwoty, a przeciwnik wywodzi się z wyższych sfer. Oznacza to dwulicowość bohaterki, dla której moralność nie dotyczy wszystkich i wszystkiego w równym stopniu. Panna Łęcka obiecuje sobie, że gdy tylko dostanie pieniądze ze sprzedaży serwisu, zwróci wszystkie długi i wynagrodzi wierzycieli. Kobieta zdaje sobie sprawę, że Wokulski celowo przegrywa z jej ojcem. Zamyśla się na temat tego człowieka, którego istnienie zauważyła tak niedawno, a który jest stale obecny w jej życiu. Uświadamia sobie, że Wokulski ma powiązania z jej rodziną. Nagle, na ulicy zapalono latarnie, które rzuciły cień w kształcie krzyża na ścianę gabinetu. Pod wpływem tego zjawiska panna Izabela zaczyna marzyć i odrywa się od rzeczywistości. Wydaje jej się, że przed oczyma widzi znajomi widok. Jest w nim jednak coś niepokojącego. Lasy i góry układają się na kształt pierścienia. Panna Łęcka nie potrafi dokładnie zrozumieć swojego położenia. Młoda kobieta zauważa, że towarzyszy jej ojciec. Jego nieracjonalne zachowanie, jak też pozorny spoczynek powozu drażnią ją. Dodatkowo, ojciec ignoruje jej pytania oraz jej obecność. Nagle z głębi czarnego jeziora wylania się jakaś postać. Jej tożsamość zdradzają charakterystyczne czerwone dłonie – to Stanisław Wokulski. W ręku trzyma wachlarz kart, a w drugiej dłoni jedną kartę, najwyraźniej chcąc włączyć ją do gry. Izabela czuje, że karta ta ma dla niej istotne znaczenie. To sprawia, że zaczyna się bać. Tomasz Łęcki lekceważy obawy córki. Ona jednak spostrzega, że Wokulski patrzy na nią w szczególny sposób. Łęcka widzi jedynie jego dłoń i oczy, reszta ciała przysłonięta jest dymem. Bohaterka chce wiedzieć, co oznacza samotna karta w ręku gracza, ale nikt jej nie odpowiada. Czuje coraz większy niepokój, chce opuścić powóz. Nerwowo rozpamiętuje wszystkie swoje spotkania z Wokulskim, rozpaczliwie pragnie poznać znaczenie tajemniczej karty. Izabela wymienia w myślach wszystkie przysługi mężczyzny, ale czuje, że karta ta ma większe znaczenie niż sumy przeznaczone na cele dobroczynne. Kobietę ogarnia jeszcze większy strach, wraz z nowym, nawet niewypowiedzianym przypuszczeniem. Może ta karta to cały jej los, oddany przez ojca Wokulskiemu. Myśl ta wprawia Izabelę w panikę. Przerazona ucieka z pokoju, jednak przy zaniepokojonej

Florentynie udaje, że nic się nie stało, ukrywa swoje emocje i wyjaśnia, że zdrzemnęła się trochę.

Sen Izabeli jest cennym źródłem wiedzy o bohaterce. Córka Tomasza Łęckiego jawi się jako kobieta dumna i wyniosła. Nie może znieść kłopotów finansowych ojca. Jednocześnie uważa się za lepszą od przeciętnych ludzi i – pomimo iż utrzymuje się dzięki ich pomocy – patrzy na nich z góry. Widach to wyraźnie na przykładzie Stanisława Wokulskiego. Kochający ją mężczyzna nie jest jej zdaniem godny jej ręki, ze względu na swoje mieszczańskie zajęcie. Myśl o kontaktach z nim napawa ją jednocześnie odrazą i obawą. Izabela bez ogródek mówi ojcu, że to straszny człowiek. Panna Łęcka jest inteligentna. Ma świadomość zobowiązań rodziny wobec Wokulskiego. Chce się od nich uwolnić poprzez spłatę długów. Bohaterka jest też skrzywiona moralnie – ocenia ludzi i ich czyny po ich statusie społecznym. Kontakty z kupcem to jej zdaniem hańba. Ojciec nie jest dla Izabeli autorytetem. Czuje się upokorzona jego nałogiemi karcianym. Ponadto uważa, nie ma w nim oparcia. Jednocześnie czuje do niego pewien szacunek. Nie ma śmiałości krytykować wprost jego poczynań ani też udzielać mu rad. Tytułuje go pieszczotliwie „papa”. W stosunku do ojca i Wokulskiego Izabela przyjmuje różne postawy. Nie waha się krytykować ich obu w myślach, jednak swoim zachowaniem nie wyraża otwarcie swoich poglądów. To postać fałszywa. Łęcka chce też być osobą niezależną, dlatego drażnią ją zobowiązania ojca. Bohaterka przyjmuje postawę skrajnie egoistyczną, skrywając jednocześnie swoje uczucia. To postać słaba psychicznie.

Bolesław Prus w mistrzowski sposób ukazał na przykładzie Izabeli Łęckiej złożoność natury ludzkiej. Dzięki analizie przeżyć emocjonalnych postaci ukazano jej prawdziwą, skrywaną naturę. Jest to osoba dumna i wyniosła a jednocześnie fałszywa. Swoją egoistyczną postawą wykazuje brak szacunku i troski o innych ludzi. Izabela zdaje się być pozbawiona elementarnych uczuć takich jak miłość, podziw. Czyni to z niej postać negatywna, tytułową lalkę, pusta w środku, godną jednocześnie nagany i współczucia.

Oba wypracowania ujawniają z jednej strony sprawność analityczno – interpretacyjną ale z drugiej także znajomość całego tekstu literackiego. Autorzy swobodnie przedstawiają relacje rodzinne i towarzyskie poszczególnych bohaterów. Porządek wywodu i jego logika wskazują na osoby, które znają *Lalkę* w całości.

NAJCZĘŚCIEJ POPEŁNIANE BŁĘDY I ICH PRZYCZYNY

Główną przyczyną popełnianych błędów w zakresie treści była niezajomość utworu, z którego fragment dołączono do tematu. Powieść została wskazana w *Informatorze maturalnym* jako ta, która może być podstawą zadania egzaminacyjnego. Ponadto *Lalka* jest utworem obecnym w każdym programie nauczania. Temat został zredagowany w odniesieniu do fragmentu, ale trudno było napisać wypracowanie temu, kto nie znał całej powieści. Nieznający utworu maturzyści nie umieli podać poprawnie imienia i nazwiska bohaterów („Głównymi bohaterami tej epiki są: Stanisław Wokulski, Izabela Biecka i Tomasz Judym – ojciec Izabeli”), mylili relacje między bohaterami („Izabela jest córką Starskiego”, „Izabela jest zakochana w Mikołaju”), mylili wątki wielu powieści i bohaterów („Bohaterka Wokulskiego poznaje w Paryżu. Główny bohater oprowadza damy po Paryżu, np. Luwrze i zaprzyjaźnia się z Izabelą”, „Główny bohater to Stanisław Wokulski, wykształcony, lekarz, przystojny, zakochany w Izabeli po uszy. Pracował w szpitalu podmiejskim. Zawiódł się na lekarzu ze szpitala, bo myślał, że on leczy nie dla pieniędzy”, „Izabela była osobą dobrą, ciepłą, potrafiącą kochać. Przez długi ojca musiała robić to, czego nie chciała. Pracować jako kobieta lekkich obyczajów”).

Na 0 punktów oceniano również wypracowania napisane w związku z dowolnie wybranymi przez maturzystę utworami, których nie było w arkuszu egzaminacyjnym.

Zdarzały się prace napisane w związku z *Granicą, Ludźmi bezdomnymi* a nawet na temat wymyślony przez maturzystę.

Na 0 punktów oceniane były również wypracowania, w których maturzysta pisał wszystko, co wie o utworze zacytowanym w zadaniu egzaminacyjnym i innych utworach, ale bez związku z wybranym tematem oraz dołączonym do niego fragmentem. Oto przykłady.

Przykład nr 10

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Sen jest sposobem prezentowania postaci literackiej.

Bohaterka powieści jest małą dziewczynką, która jest bardzo przywiązana do swego ojca. Mała Izabela traktuje swojego papę jako wzór. Jest dla niej skarbnicą wiedzy i wzoru. Dziewczynka opowiada tacie o Wokulskim, który jest tajemniczą postacią.

Akcja początkowo rozgrywa się (ma miejsce) w gabinecie Izabeli, gdzie dziewczynka upada. Dziewczynka zaczyna rozmowę ze swoim ukochanym papą o problemach finansowych. Te problemy dotyczą ich życia. Ojciec gra w karty aby zarobić pieniądze na utrzymanie. Izabela prosi tatę, aby zakończył grę. Izabela ma marzenia utopijne, chce żyć w utopii. Utopia jest czymś zmyślnym, przedstawiającym idealny świat, idealne państwo. Gdzie wszystko jest dobre i panuje dostatek. O utopii pisał M. Rej w swojej powieści pt. „Utopia”.

W tym fragmencie „Lalki” Bolesława Prusa mamy nawiązanie do „Tanga” Stanisława Mrożka. Tam również akcja powieści toczy się w jednym miejscu, w pokoju. Występuje w „Lalce” i w „Tangu” zasada trzech jedności. Czyli jedności czasu, miejsca i akcji. W „Tangu” również cała powieść jest skupiona na grze w karty ale nie dla pieniędzy. Grywa się tam dla dobrej zabawy i relaksu.

Mała Izabela przypomina Artura z „Tanga”. Tak jak i on, Belcia chce narzucić ojcu pewną normę (gębę). Ojciec Izabeli gra w karty z panem Tomaszem. Dziewczyna uważa, że ten człowiek jest zły. Taka postawa dziewczynki nawiązuje do powieści „Ferdynand”. Izabela przyjmuje cechy Juzia który narzuca normy i przysłowiową gębę.

Wracając do utopij, dziewczynka marzy. Wydaje jej się że jest w powozie a otaczająca ją przyroda, krajobraz podobny jest do pierścienia. Taki obraz można porównać do koła fortuny, które cały czas się obraca. Po złych chwilach następują dobre. Tą sytuację dziewczynka opisuje jako zjeżdżanie w dół powozu. Tak naprawdę jest na pograniczu.

Bohaterka ojca traktuje bardzo poważnie i jako autorytet. Natomiast Wokulskiego darzy sympatią a na pewno szacunkiem.

Marzeniem bohaterki jest właśnie przebywanie w karecie z ojcem. Może tam być tylko z nim i oglądać piękne widoki. Wszystko to, to są marzenia małej, zagubionej dziewczynki.

Autor wyżej przedstawionej pracy również nie czytał powieści. Napisał wszystko, co wiedział o różnych utworach ze słyszenia lub z bryków, nie z lektury własnej. Tekst wypracowania nie ma nic wspólnego z tematem, który uczeń wybrał. Można się tylko domyślać, że maturzysta uczony był czytania utworów... kontekstowo. A zatem wie, że sytuacje przedstawione w utworze mogą przywoływać różne konteksty, nie rozumie jednak kwestii podstawowej, tej mianowicie, że nie każdy utwór można i trzeba zestawiać z dowolnie kojarzonymi tekstami. A w tej pracy mamy do czynienia właśnie z zupełną dowolnością, żeby nie powiedzieć nieuzasadnioną samowolą kontekstową. Wszystko kojarzy się ze wszystkim. Takie postępowanie wynika z kilku przyczyn. Pierwszą może być przekonanie, że nie trzeba czytać, można dowolnie, byle „oryginalne” kojarzyć słowa, zdania i wydarzenia przedstawione w tekście. Konsekwencją takiego myślenia i postępowania jest niedopuszczalny, bełkotliwy tok skojarzeń, ujawniający kompletny brak wiedzy. Drugą przyczyną takiego pisania może być całkowity chaos wyniesiony przez ucznia ze szkoły, a zatem wiedza kompletnie nieuporządkowana, wrywkowa, nieutralona. A trzecią –

postawa błędnie nazywana samodzielnością odbioru, podbudowywana przekonaniem, że interpretacja czytanego tekstu jest konsekwencją dowolności jego odbioru przez czytelnika. Dowolność musi mieścić się w ramach znaczeniowych tekstu i nie przekraczać jego logiki, a ponadto musi wyrastać z rzetelnej wiedzy, której w cytowanych pracach po prostu brak.

Przykład nr 11

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

[...] Podany fragment przedstawia opis snu Izabeli. Sen pokazuje jak silne więzi łączą Izabelę a jej ojcem. Córka darzy szczerym uczuciem miłości Stanisława Wokulskiego. Wokulski jest kupcem. [...] Pan Biecki jest hazardzistą i zagożale grywa w karty. Trwoni w ten sposób majątek rodzinny. [...] Ważną rolę pełni karta, której nie może rozpoznać panna Biecka. Tajemnicza karta może być symbolem przyszłości. Przecież jak dowiadujemy się później w powieści, Izabela zostaje żoną Wokulskiego. Bardzo go kocha, ale nie może mu ufać. Wokulski wplątał się w romans z Justyną Bogutówną. Nie potrafi przerwać tego romansu, co doprowadza w ostateczności do zajścia w ciążę Justyny [...]

Przykład nr 12

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

[...] Główną bohaterką powieści Bolesława Prusa jest mała dziewczynka, która miała na imię Izabela. Dziewczynka była wychowywana przez ciotkę i ojca, którzy otaczali ją miłością i troszczyli się o nią.

Jej ojciec to prawdopodobnie hazardzista. Często grywał w karty i mimo braku pieniędzy i tak to robił. Nawiązując do marzenia sennego dziewczynki wrucę do sytuacji, w której miało to miejsce. Mianowicie Izabela przysnęła w gabinecie ojca i jej sen przypominał rzeczywistość. Dziewczynka miała dostać pieniądze i chciała zapłacić pracownikom w jej domu za pracę, ale bała się, że kiedy jej tata się dowie to będzie się na nią gniewał. Pomyślała również, że jeśli odda te ruble tacie, to on przeznaczy je na grę w karty i przegra całą sumę. [...] Izabela zaraz po przebudzeniu pobiegła sprawdzić, czy jej tata i Mikołaj Wokulski są w domu. [...]

Przykład nr 13

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

[...] Chciałaby prosić ojca, aby niegrał w karty, dała by mu pieniądze aby spłacić Wokulskiego którego daży uczuciem ale będąc z Mikołajem nie chce go zdradzić. Jest uczuciowa i szczerą nie ukrywa przed Wokulskim że kogoś ma. [...] Kocha Wokulskiego choć jest świadoma że nie może z nim być nigdy nie ukrywa przed nim związku z Mikołajem. Jest świadoma ciężkiej sytuacji. Choć kocha Wokulskiego zostaje z Mikołajem którego nie chce skrzywdzić, ale którego też daży uczuciem. [...]

Przykład nr 14

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Miejszem akcji w opisanym fragmencie jest gabinet panny Izabeli Łęckiej, gdzie akcja dzieje się w nocy. Panna Izabela jest zniesmaczona ciężką sytuacją bezwzględności swojego ojca, który ogrywa w karty różnych kupców. Wśród nich znajduje się Wokulski, w którym Izabela jest bezgranicznie zakochana. Bardzo kocha swojego ojca, który nie ma szacunku dla osób z niższej warstwy. Izabela chciałaby zaproponować ojcu, by przegrał z Wokulskim pieniądze, które oddałaby w późniejszym czasie, choć wie, że ojciec może się na to nie

zgodzić. [...] Izabela zmartwiona sytuacją ojca oraz Wokulskiego nie może spać po nocach, boli ją głowa, cierpi. Chciałaby wziąć ślub z Wokulskim lecz nie pozwala na to jej stan i pochodzenie oraz stan i pochodzenie Wokulskiego. Jest zrospaczona zaistniałą sytuacją, a jej ojciec bezwzględny.

W powieści „Lalka” miłość Izabeli do Wokulskiego jest niemniejsza niż do swojego ojca. Bezgranicznie zakochana w Wokulskim nie mogą wziąć ze sobą ślubu przez pochodzenie. Ojciec Izabeli w opisanym fragmencie odgrywa bezwzględnego człowieka dla ludzi niższych pochodzeniem, w tym przypadku są to kupcy, których bezlitośnie ogrywa w karty.

POZIOM ROZSZERZONY

Zadanie 1.

Miłosz stwierdza, że, pisząc książkę o literaturze polskiej, przede wszystkim chciał czytelnikowi dostarczyć *tyle informacji, ile to tylko możliwe*. W dalszych partiach tekstu wskazuje także inne cele swojej pracy. Określ dwa z nich – jeden związany z osobą autora, drugi – z adresatem.

<p>Sprawdzane umiejętności Rozpoznawanie intencji nadawcy.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 52%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających Cel związany z osobą autora: – <i>przedstawić własny punkt widzenia</i> – <i>dobrze się bawić przy pisaniu</i> Cel związany z adresatem: – <i>nie zanudzić czytelnika</i> – <i>przedstawić czytelnikowi polemikę ze stereotypami dotyczącymi historii literatury polskiej</i></p>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy Cel związany z osobą autora: – <i>przekazać informacje</i> Cel związany z adresatem: – <i>przekazać informacje</i> – <i>uniknąć uczoności, suchości faktów</i></p>
<p>Komentarz Zadanie było trudne dla tych zdających, którzy nieuważnie przeczytali polecenie i nie zauważyli, że są pytani o cele inne niż dostarczenie informacji, oraz dla maturzystów, którzy nie odróżniali adresata od nadawcy (mylili cele związane z osobą autora z tymi, które dotyczą adresata). Połowa zdających rozwiązała to zadanie poprawnie.</p>

Zadanie 2.

O jakich konsekwencjach *typowego dla wielu europejskich intelektualistów historycyzmu*, widocznych w *Historii literatury polskiej do roku 1939*, autor uprzedza czytelnika? Wymień trzy.

<p>Sprawdzane umiejętności Rozumienie przyczyn i wskazywanie skutków.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 39%</p>

<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>mniej rozważań o czysto estetycznych walorach omawianych dzieł</i> – <i>zamieszczanie w każdym rozdziale podstawowych informacji historycznych</i> – <i>skupienie się na zjawiskach typowych, a nie tylko arcydziełach</i> – <i>poważny osąd przeszłości zatrzymanej w literaturze</i> – <i>eksponowanie historii instytucji i idei</i> – <i>ściśle historyczna interpretacja pojęć określających prądy kulturowe</i>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy nieudolne parafrazy tekstu Miłosza, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Głos ludzki, który słyszymy w dżungli, zasługuje na szacunek.</i> – <i>brak drwiny</i> – <i>literatura jako seria chwil</i>
<p>Komentarz Zadanie sprawiło kłopot tym maturzystom, którzy nie zrozumieli pojęcia „historycyzm”.</p>

Zadanie 3.

Wyjaśnij, na czym – zdaniem Miłosza – polega paradoksalność historii Polski i polskiej literatury. Wymień trzy przejawy tego zjawiska.

<p>Sprawdzane umiejętności Odczytywanie sensu kilku akapitów.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 51%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Paradoksalność ta polega na współlistnieniu w historii Polski i polskiej literaturze zjawisk sprzecznych.</i> <p>Przejawy tego zjawiska:</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>naród słowiański posługujący się łaciną jako językiem pisanym</i> – <i>wielkie mocarstwo, które samo siebie doprowadziło do upadku</i> – <i>naród pełen werwy, a zarazem skłonny do apatii</i> – <i>ujawnianie wielkich zalet w sytuacjach, których inne narody nie przetrwałyby</i> – <i>zdolność do wyrafinowania, a jednocześnie skłonność do prostactwa</i> – <i>tradycja religijnej i politycznej tolerancji przeradzająca się w nacjonalizm</i> – <i>silne wpływy katolicyzmu i komunizmu jednocześnie</i> – <i>przywiązanie do etyki chrześcijańskiej i skłonność do antyklerykalizmu</i>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>zastąpienie definicji zjawiska nazwaniem jednego z jego przejawów</i> – <i>wskazywanie tylko jednego elementu zamiast kontrastowej pary, np.: łacina aż do renesansu</i>
<p>Komentarz Zdający mógł uzyskać po jednym punkcie za każdą z dwóch ocenianych czynności. Zdecydowana większość piszących nie miała problemu z wykonaniem polecenia b). Znacznie trudniejsze okazało się polecenie a). Wymagało ono sformułowania uogólnienia, które obejmowałyby wszystkie przykłady wymienione przez Miłosza. Nie poradzili sobie ci maturzyści, którzy nie rozumieją pojęcia „paradoks” lub nie umieją porządkować i hierarchizować informacji.</p>

Zadanie 4. (1 pkt)

Wyjaśnij, po co Miłosz cytuje Paula Valery`ego.

<p>Sprawdzane umiejętności Rozpoznawanie funkcji cytatu użytego w tekście.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 79%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających – <i>żeby potwierdzić słuszność swojego przekonania o tym, że definicje nie oddają istoty zjawiska</i> – <i>żeby zilustrować swój sąd</i></p>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy – <i>ponieważ Miłosz zgadza się z sądem Valery`ego</i></p>
<p>Komentarz Zdający na ogół poprawnie odpowiadali na pytanie. Nie poradzi sobie z nim ci, którzy nie odróżniają pojęcia „cel” od pojęcia „przyczyna” i zamiast na pytanie: „<u>po co</u> Miłosz cytuje Valery`ego?” odpowiedzieli na pytanie: „<u>dlaczego</u> Miłosz cytuje Valery`ego?”</p>

Zadanie 5.

Miłosz polemizuje z niektórymi poglądami literaturoznawców. W poniższej tabeli zapisz, jakie są jego sądy i jakimi argumentami je uzasadnia.

<p>Sprawdzane umiejętności Wyodrębnianie tezy tekstu i wykorzystanych w nim argumentów.</p>		
<p>Rozwiązywalność zadania 42%</p>		
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających</p>		
Pogląd, z którym Miłosz polemizuje	Pogląd Miłosza	Argument Miłosza
Na kształt literatury polskiej największy wpływ miał romantyzm.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Na kształt literatury polskiej największy wpływ miały renesans i barok.</i> – <i>Ten pogląd jest pustym frazesem.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>W XVI i XVII w. ukształtowała się literacka polszczyzna.</i>
Stałym elementem polskiej literatury jest katolicyzm.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>W literaturze polskiej obok katolicyzmu przejawia się antyklerykalizm.</i> – <i>W literaturze polskiej stałym elementem jest bunt przeciw dogmatom religijnym.</i> – <i>Katolicyzm nie jest jedynym stałym elementem literatury polskiej.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Literacka polszczyzna rozwinęła się i wyparła łacinę dzięki sporom religijnym.</i> – <i>W okresie rozkwitu literatury polskiej w naszym kraju żyło wielu protestantów.</i>

<p>Renesans i barok to pojęcia opisujące literaturę danej epoki.</p>	<p>– <i>Takie terminy jak renesans i barok to pojęcia niejasne i nieprecyzyjne.</i></p>	<p>– <i>W każdej epoce współistnieją i krzyżują się różne prądy.</i></p>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy</p> <ul style="list-style-type: none"> – mylenie poglądów z argumentami – wpisywanie w drugą kolumnę tabeli (zatytułowaną „Pogląd Miłosza”) sformułowania zawartego w poleceniu zadania i nagłówku kolumny pierwszej, np.: <i>Miłosz polemizuje z tym poglądem.</i> 		
<p>Komentarz</p> <p>Za pełną odpowiedź można było uzyskać 2 punkty. Jeden punkt otrzymali zdający, którzy poprawnie wypełnili dwa wiersze tabeli.</p> <p>To zadanie, podobnie jak zadanie nr 3, maturzystom, którzy nie umieją porządkować i hierarchizować informacji, sprawiło trudność – tym większą, że wymagało zrozumienia wymowy całego tekstu, a nie tylko jego fragmentu. Czynności, które powinien wykonać abiturient, żeby zdobyć maksymalną liczbę punktów – ustalenie, jakie tezy formułuje autor tekstu i jakimi argumentami je uzasadnia, oraz sporządzenie logicznej notatki – są podstawowymi czynnościami każdego studenta.</p>		

Zadanie 6.

Za pomocą jakich zabiegów językowych autor sygnalizuje subiektywność prezentowanego w książce punktu widzenia? Określ dwa i podaj ich przykłady.

<p>Sprawdzane umiejętności</p> <p>Rozpoznawanie charakterystycznych cech stylu i języka tekstu, wskazywanie środków językowych pełniących określoną funkcję.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania</p> <p>45%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>czasowniki w 1 os. l. poj. (np. „zamierzałem”, „bawiłem się”, „mozoliłem”)</i> – <i>zaimki „mnie”, „mój” itp.</i> – <i>wyrazy nacechowane oceniająco (np. „banaly”, „zwariowana”)</i> – <i>słownictwo podkreślające indywidualny charakter przemyśleń (np. „w ten sposób to odczuwam”, „wyznaję”, „skłaniam się ku...”, „zniechęca mnie”)</i> – <i>słownictwo podkreślające nieostateczność konstatacji (np. „można uznać”, „wydaje się”, „może zawierać”, „należy się liczyć z pewną dozą arbitralności”, „autor niekoniecznie musi...”)</i>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy</p> <p>Wskazywanie nie na zabiegi językowe (to, <u>jak</u> mówi autor tekstu), tylko na treść przekazu (to, <u>co</u> mówi), np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Autor wyraża swoje poglądy.</i> – <i>Autor polemizuje z innymi naukowcami.</i> – <i>Miłosz powołuje się na własne doświadczenia.</i>
<p>Komentarz</p> <p>Zadanie było kłopotliwe dla tych piszących, którzy nie potrafili zanalizować językowych środków wyrazu w tekście.</p>

Zadanie 7.

W swoim tekście Miłosz wykorzystuje cudzysłów w różnych funkcjach. Określ dwie z nich i wypisz odpowiednie przykłady.

<p>Sprawdzane umiejętności Nazywanie funkcji określonego środka językowego (cudzysłowu) użytego w tekście.</p>
<p>Rozwiązywalność zadania 46%</p>
<p>Typowe poprawne odpowiedzi zdających cudzysłów sygnalizuje: – <i>cytat („nie da się poważnie myśleć takimi słowami”)</i> – <i>przenośne znaczenie sformułowania („złoty wiek”)</i> – <i>dystans mówiącego („beznadziejne zadanie uchwycenia ich „istoty”)</i></p>
<p>Najczęściej powtarzające się błędy – <i>Cudzysłów oznacza frazeologizm, sformułowanie z języka potocznego lub takie, które wyszło z użycia („na przedzie”).</i> – <i>dwukrotne wskazanie tej samej funkcji, np.:</i> <i>1. Cudzysłów sygnalizuje cytat (np. „Człowiek nie upija się ani nie gasi pragnienia etykietkami z butelek”).</i> <i>2. Cudzysłów sygnalizuje przytoczenie poglądów innych uczonych („duch klasycystyczny”, „duch romantyczny”).</i></p>
<p>Komentarz Błędy popełnili ci maturzyści, którzy nie znają zasad użycia cudzysłowu lub nie rozumieją znaczenia słowa „przytoczyć”.</p>

PRZYKŁADOWE WYPRACOWANIA

Temat 1. **Zanalizuj i zinterpretuj opowiadanie Sławomira Mrożka *Lolo*, zwracając uwagę na sposób kreowania bohaterów i paraboliczny charakter sytuacji przedstawionej w tekście.**

Pierwszy temat wybrało 45% maturzystów przestępujących do egzaminu na poziomie rozszerzonym. Wieloznaczność paraboli Sławomira Mrożka sprawiła, że w wypracowaniach maturzystów pojawiały się różne interpretacje sensu opowiadania. Oto najczęstsze:

1. Klatka to parabola systemu totalitarnego, najczęściej kojarzona z obozami koncentracyjnymi.
2. Szczury to zwykli ludzie, których życie codziennie zmusza do dokonywania wyborów.
3. Lolo to dyktator oraz ideolog korzystający z filozofii Nietschego.
4. Utwór jest parabolą zniewolenia w państwie komunistycznym (PRL).

Poniżej prezentujemy przykłady wypracowań. Wszystkie zostały ocenione wysoko.

Przykład nr 15

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Sławomir Mroźek jest współczesnym polskim pisarzem, autorem m. in. groteskowego dramatu pt. „Tango” licznych opowiadań, np. „Słoń” czy „Na wieży”. Utwory Mroźka

odnoszą się do aktualnej sytuacji politycznej bądź społecznej, dotyczą problemów współczesnego człowieka, jego kondycji moralnej i psychicznej.

Opowiadanie parabola – jakim jest „Lolo” – ma dwie warstwy znaczeniowe: dosłowną i metaforyczną. Warstwa dosłowna „Lola” odnosi się do rzeczywistej sytuacji bohaterów opowiadania. Są nimi szczury: zwierzęta, które uchodzą za niezwykle inteligentne. Przestrzeń opowiadania została zamknięta w jednym pomieszczeniu – laboratorium. Czas opowiadania nie jest określony, zastosowana została tylko jedna płaszczyzna czasowa – perspektywa czasu teraźniejszego. Osobą mówiącą, wykreowaną w pierwszej osobie liczby pojedynczej w utworze jest anonimowy bohater – jeden z dwóch szczurów wykorzystywanych do badań laboratoryjnych. Jest on uczestnikiem wydarzeń, należy do świata przedstawionego, relacjonuje na bieżąco wydarzenia, jest subiektywny. Bohater, tak jak jego towarzysz Lolo – są upersonifikowani: mimo, że należą do świata zwierząt posiadają cechy ludzkie: potrafią myśleć abstrakcyjnie, mówić. Taka kreacja bohaterów została wykorzystana m.in. w „Folwarku zwierzęcym” Orwella.

Anonimowy bohater przedstawia czytelnikowi życie w laboratorium. Zwierzęta są zniewolone, ich ograniczenie i zamknięcie zostało zhiperbolizowane przez wyliczenia przestrzeni ograniczających ich wolność: klatka – symbol niewoli, laboratorium, budynek, w którym laboratorium się znajduje. Szczury wykonują schematyczne czynności, za które zostają nagrodzone słoninką. Bohater, który jest osobą mówiącą, nie potrafi zdobyć jedzenia. By przeżyć próbuje przypodobać się Lolowi, który bez problemu uzyskuje jedzenie za osiągnięte wyniki (dzięki naciskaniu odpowiednich klawiszy). Używa manipulacji językowej by zdobyć przychyłność towarzysza – mówi mu komplementy, chwali inteligencję. W tej sytuacji nie zachowuje „postawy wyprostowanej”, o której mówi Zbigniew Herbert w utworze pt. „Pan Cogito o postawie wyprostowanej”. Oznacza to, że nie przestrzega zasad moralnych, rezygnuje z godności i człowieczeństwa, jest zdemoralizowany. Nie potrafi również wskazać celu swego życia. Słowa „Trzeba żyć” wydają się w tej sytuacji ironicznym nawiązaniem do hasła egzystencjalistów „tak trzeba”. Ich filozofia mówi o życiu jako drodze, którą idąc podejmujemy decyzje kształtujące nasze człowieczeństwo.

Anonimowy bohater podporządkowuje swoje życie czynnościom fizjologicznym – nie interesuje go nic poza jedzeniem. Słyszy jednak głos, który namawia go, by uciec z laboratorium. Ogrom oceanu jaki widzi w marzeniach kontrastuje z zamkniętą przestrzenią klatki, podkreślając zniewolenie szczurów.

Tytułowego bohatera – Lola – czytelnik poznaje z perspektywy osoby mówiącej. Jest przedstawiony jako inteligentny szczur, który jest „nażarty”, myśli abstrakcyjnie. Bohaterowie zostali wykreowani na zasadzie kontrastu – Lolo snuje wizje o zdobyciu władzy nad światem – co wpisuje się w studium władzy Mrożka z opowiadania „Na wieży”. Nie potrafi jednak wprowadzić swych słów w czyn – nie chce zrezygnować z wygody i bezpieczeństwa jaką gwarantuje mu laboratorium. Owo bezpieczeństwo jest jednak pozorne.

Szczury zamknięte w laboratorium są symbolem ludzi, którzy boją się realizować swoje marzenia. Anonimowy towarzysz Lola jest Jeder Manem, alegorią tłumy szarych ludzi, którzy zamiast kształtować swoje człowieczeństwo, podporządkowują swoje życie czynnościom fizjologicznym. Lolo symbolizuje człowieka, który mimo ogromnych zdolności świadomie decyduje się na dotychczasowe życie bojąc się zmian. Klatka – która jest symbolem uwięzienia – jest jednak o wiele bardziej niebezpieczna od tego, co czeka na szczury na zewnątrz. Pozostanie w klatce oznacza rezygnację ze swojego człowieczeństwa, zgodę na zniewolenie.

Opowiadanie Mrożka pt. „Lolo” jest studium o kondycji współczesnego człowieka. Sytuację, w jakiej znaleźli się główni bohaterowie, można interpretować na wiele sposobów. Można odnieść ją do sytuacji politycznej, jaka panowała w Polsce do 1989 r. Komunizm ograniczał wolność jednostki, podporządkowywał ją jedynie słusznej ideologii, wyznaczał

czas pracy, kontrolował życie prywatne, zawodowe i polityczne. „Pana z brodą” można w takiej sytuacji identyfikować z władzą, która zniewoliła obywateli, którymi są szczury.

Kolejną warstwę znaczeniową można odnieść do codziennego życia każdego człowieka, do wyborów, jakie każdego dnia musi podejmować każda osoba, a które mają wpływ na jej życie.

Dzięki wielu możliwościom interpretacyjnym opowiadanie Sławomira Mrożka staje się utworem o charakterze uniwersalnym. Autor opowiadania przestrzega czytelnika o zagrożeniu jakim jest – przywołując po raz kolejny Herberta – postawa „na kolanach”. Rezygnując z zasad moralnych, które obowiązują w każdej rzeczywistości (nawet wojennej, politycznej), człowiek wyzbywa się swojego człowieczeństwa, upodabiając się do zwierzęcia. Kreacja szczurów na ludzi pozwoliła na nakreślenie negatywnych ludzkich cech, a powstała w ten sposób warstwa wyobrazeniowa w ekspresyjny sposób wpływa na czytelnika, zmuszając go do refleksji. Mroźek w symboliczny sposób przedstawia ogromne możliwości i przeznaczenie człowieka, który nie powinien bać się zmian, które są podstawą rozwoju całej cywilizacji i kultury.

Autor tej pracy parabolę Mrożka interpretuje przede wszystkim jako obraz współczesnego człowieka, który w codziennych wyborach gubi swoje człowieczeństwo, bo albo skupia się wyłącznie na zaspokajaniu potrzeb fizjologicznych, albo z lęku przed zmianami rezygnuje ze swoich marzeń. Maturzysta bardzo surowo ocenił bohaterów, zwłaszcza bezimiennego narratora, w kategoriach moralnych. W kompozycji wypracowania istotną rolę odgrywa Herbertowski motyw postawy wyprostowanej.

Przykład nr 16

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Twórczość Sławomira Mrożka rozwinęła się w okresie powojennym. Jest on uważany (obok Gombrowicza i Witkiewicza) za jednego z czołowych mistrzów groteski. Jego dramaty i opowiadania, absurdalne biorąc pod uwagę realia życia codziennego, obfitują humorem. Jednocześnie jego dzieła można nazwać utworami parabolicznymi, czyli takimi, które kryją w sobie tzw. „drugie dno”. Te historie odnoszą się do naszej rzeczywistości, mają za zadanie zmusić czytelnika do myślenia i sprawić by zastanowił się nad miejscem jakie zajmuje w życiu i na świecie, oraz nad metodami swojego postępowania. Tzw. „powieść szkatułkowa”. Nie inaczej jest też i w opowiadani Lolo, które niesie za sobą uniwersalne przesłanie.

Opowiadanie Lolo przedstawia nam historię dwóch laboratoryjnych szczurów, które się poddawane eksperymentom i badaniom na inteligencję. Tytułowy Lolo jest inteligentnym szczurem, który bezbłędnie rozwiązuje postawione przed nim zadania, dzięki czemu zawsze zdobywa pożywienie od badających go ludzi. Towarzyszy mu drugi szczur, którego imienia ostatecznie nie poznajemy. Jest on jednocześnie narratorem opowiadania, bardzo angażującym się w przedstawioną historię i wyrażającym swoje wątpliwości, swój strach. Czyli, narratorem pierwszoosobowym, zależnym. Historia zaczyna się od kolejnego badania, podczas którego Lolo wygrywa od laborantów kolejną porcję pożywienia, podczas gdy narrator znów popełnia błąd i odchodzi z pustymi łapkami. Pochlebstwami udaje mu się jednak nakłonić Lola do oddania otrzymanego przed chwilą kawałka słoniny, której by zresztą sam nie zjadł, gdyż był już najedzony. Wieczorem, po posiłku, następuje dyskusja, podczas której Lolo rozważa możliwość przejęcia władzy nad światem i utworzenia nowego porządku, nad którym pieczę trzymałyby szczury. Narrator nie podziela entuzjazmu towarzysza. Zwierza się mu jednak któregoś dnia, że podświadomie wyczuwa jakieś zagrożenie, związane z tym, iż są zamknięci w klatce, w budowlu człowieka. Lolo bagatelizuje sprawę, przekonany że jego inteligencja zapewnia mu bezpieczeństwo. Ostatnie dwa akapity

ukazują niewyjaśniony, dla narratora, wewnętrzny niepokój. Dalsze losy szczurów są nam nieznane.

Sławomir Mrozek zastosował w tym opowiadaniu kilka elementów groteski. Po pierwsze, absurd sytuacyjny. Dzisiejsze pokolenie, które wychowało się na historiach tego typu (mam tu na myśli telewizję, bajki animowane), nie widzi nic absurdalnego w opowieści o dwóch gadających szczurach. Ostatecznie ile razy czytaliśmy i oglądaliśmy historię o mówiących zwierzętach? W połowie XX w. to było jednak coś nowatorskiego, coś z czym się spotykano jedynie właśnie w bajkach dla dzieci. A w epoce, tuż po katastrofie jaką przyniosła wojna, bajki były przecież nie na miejscu. Historia opowiadana z perspektywy szczura, była więc bardzo nowatorska i swego rodzaju zabawna. Poza tym, absurdalny jest też pomysł Lola, snującego plany zapanowania nad światem.

Drugim obecnym elementem groteski jest język. Nie spotykamy się tutaj z tak licznymi neologizmami i parafrazami, jakie moglibyśmy ujrzyć u Gombrowicza, czy Witkiewicza. Język jest prosty, klarowny, zrozumiały dla każdego. Istota komizmu tkwi w dialogach. Spotykamy się tutaj z dźwiękonaśladownictwem ("O, tak, je...steś wielki... potężny... mniam-mniam... Niesłychany... mlask-mlask... Cudowny...") i wtrącenia będące wyrazem wewnętrznych potrzeb bohatera (w tym wypadku jednocześnie narratora), a nie mające przy tym wielkiego związku z prowadzoną dyskusją ("-Wynalazek koła otworzy nam drogę do innych wynalazków. - Oczywiście - zgadzam się nieszczerze. -Opanujemy kosmos. Słoninka. - Co? - Nic, nic, wymknęło mi się."), w opisach możemy spotkać się z kolei z wtrąceniami narratora (w nawiasach), które określają stanowisko i jednocześnie dynamizują tekst („bo jest nażarty, bestia”). Te zabiegi powodują, że tekst rozbawia czytelnika i powoduje, że na dłużej w jego pamięci. Jednocześnie zestawienie groteski z parabolicznym, ponurym przesłaniem opowiadania zmusza czytelnika do zastanowienia się nad tekstem.

Interesująca jest tutaj kreacja bohaterów. Po pierwsze, nie mamy tutaj do czynienia z ludźmi, do czego jesteśmy przyzwyczajeni, ale ze szczurami. Po drugie, spotykamy się z dwoma bohaterami, którzy są swoimi dokładnymi przeciwieństwami. Poznajemy Lola - tytułowego szczura, pyszniącego się swoją inteligencją, z ambitnymi planami, które i tak nie zostaną zrealizowane, lubiącego się w pochwałach i komplementach, przekonanego, iż żaden szczur na świecie nie ma tak wygodnie ustawionej sytuacji jak on sam. Z drugiej strony mamy już narratora - bezimiennego szczura, pokornego, świadomego tego iż nie jest tak inteligentny jak jego towarzysz, zaniepokojony i przerażony faktem, że jest więziony. Niepewny i zdany na łaskę Lola, który jako jedyny z ich dwójki, potrafi okiełznać dziwną maszynę podstawioną przez ludzi i potrafi wydobyć z niej pożywienie. Z pozoru można by wysunąć wniosek, że narrator jest skazany na śmierć głodową, ale tak nie jest. Podmiot mówiący jest świadomy swojego niskiego poziomu intelektualnego, ale także pychy Lola. Za pomocą pochlebstw, komplementów dotyczących inteligencji towarzysza, potrafi nakłonić go do oddania jedzenia. Tym samym jednak narrator jest skazany na życie z Lolem w swego rodzaju symbiozie. Gdyby go zabrakło, nikt by nie zdobył dla niego pożywienia w związku z czym, prawdopodobnie, umarłby z głodu. Musi więc, wbrew sobie, znosić ciągłą obecność Lola, chwalić go i musi wdawać się z nim w dyskusję, których zresztą albo nie rozumie, albo uważa za bezsensowne. Lolo ma potrzebę usłyszenia aprobaty kiedy snuje swoje plany, a więc narrator stara się go zrozumieć. On jednak zrozumienia ze strony towarzysza się nie doczeka. Lolo bagatelizuje zagrożenie, które narrator podświadomie wyczuwa i nakazuje mu zdusić w sobie głos, który nakłania narratora do ucieczki. Zdusić instynkt.

Tutaj odkrywamy pewną zależność: im bardziej rozwinięty jest intelekt, tym bardziej tłumiony jest instynkt. W życiu Lola główną rolę gra intelekt i pycha, jaką ze sobą niesie. W życiu narratora, największą pomoc daje instynkt, a ignorowanie go równoznaczne jest ze śmiercią. Dwa szczury, dwie różne osobowości, dwa przeciwieństwa.

Pozostaje jedynie problem interpretacji. Ponieważ opowiadanie ma charakter paraboliczny, musi ono się odnosić do naszej rzeczywistości. Przesłanie powinno więc mieć charakter uniwersalny, czyli być skierowane do każdego człowieka niezależnie od jego wiedzy, majątku czy narodowości. Gdybyśmy mieli porównać opowiadanie do Biblii, która jest prekursorką opowieści parabolicznych, moglibyśmy łatwo odnaleźć wspólne cechy. Mamy bohaterów - w tym wypadku szczury - symbolizujące konkretne postawy i portery psychologiczne ludzi. Wniosek: szczury są alegorią ludzi. Mamy przestrzec – w tym wypadku "ta klatka, to pomieszczenie, w którym się ona znajduje, i to, w czym znajduje się pomieszczenie", symbolizuje świat, jako iż jest przestrzenią na której żyją ludzie. Mamy jeszcze siłę wyższą-Pana z brodą, który wstawił do klatki maszynę z przyciskami. To jest zagadkowe. Panem z brodą może być Bóg, może być los, a może to być także człowiek, albo grupa ludzi, która kontroluje naszych bohaterów. Jest to w każdym razie siła wyższa, która dokładnie kontroluje i analizuje nasze poczynania. Postawa Lola – poczucie własnej wartości, przekonanie o swojej inteligencji (choć inteligencja, może symbolizować też coś innego), pycha, wygodnictwo, pewność siebie - można powiedzieć, że jest bardzo "dzisiejsza". Zbyttna pewność siebie i przekonanie, że wszystko co potrzebne dostanie się od losu, czy innej siły wyższej, może doprowadzić do zguby, która przewiduje narrator. Osoba, która się nie pyszni, jest świadoma swojej niższości, jest zakompleksiona, podświadomie będzie wyczuwała zagrożenie jakie niosą za sobą postęp i siły wyższe. To naturalistyczne uleganie instynktowi, ta chęć przeżycia, z jednej strony może być dla nas jedynym ratunkiem, z drugiej jednak strony, niesie za sobą konsekwencje społeczne. Gdyby narratorowi udało się przegryźć pręty klatki i gdyby się wydostał na wolność, to co by się stało z Lolem? Czy podmiot mówiący miałby sumienie zostawić swojego towarzysza, dzięki któremu w ogóle przeżył? Która z tych postaw jest właściwa?

Mroźek nas przestrzega. Przestrzega nas przed postawą Lola i przestrzega nas przed postawą narratora. Pycha i przekonanie o swojej wartości, która ostatecznie powinna go ocalić, w rzeczywistości prowadzi nas do zguby. Z drugiej strony uległość, podporządkowanie się innym i brak poczucia własnej wartości z punktu widzenia jednostki może nas ocalić, ale z drugiej strony czy ktoś kto poświęcił swoich towarzyszy dla własnego bezpieczeństwa potrafi potem żyć normalnie? Czy bezpośrednio uleganie instynktom i ochrona siebie jako jednostki, nie doprowadzi do swego rodzaju zagłady świata? A parafrazując Lola, jeżeli jakaś niewytłumaczalna siła wyższa pragnie naszej zguby, to czy powinniśmy przyjmować bierną postawę? Co jest w takiej sytuacji właściwe? Ani narrator ani Mroźek nie odpowiadają na to pytanie. To krótkie opowiadanie pozostawia po sobie wiele wątpliwości. Jak postrzegać świat? Jak rozumować siłę wyższą? Jaką w obliczu zagrożenia przyjąć postawę? Jak budować nasze stosunki międzyludzkie? Kim my w rzeczywistości jesteśmy - Lolem, czy narratorem? Odpowiedzi ma udzielić czytelnik. Biorąc pod uwagę temat i refleksje jakie ze sobą niesie ten tekst, elementy groteski wydają się nie na miejscu. Ale i na tym ona polega.

Natomiast w tej pracy Autor podkreśla wieloznaczność opowiadania. Odczytuje je w kategoriach etycznych i egzystencjalnych, niezależnie od czasu i systemu politycznego.

Przykład nr 17

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Sławomir Mroźek należy do najwybitniejszych twórców polskiej literatury współczesnej. Jest autorem dramatów m. in. „Tanga” oraz opowiadań np. „Słoń” przetłumaczonych na wiele języków obcych i popularnych w całej Europie. W swoich utworach Mroźek posługuje się chętnie absurdem, ironią i groteską, ośmieszając rozmaite konwencje, zwłaszcza romantyczną i kpiąc z otaczającej rzeczywistości.

Akcja opowiadania pt. „Lolo” rozgrywa się w laboratorium. Tekst nie przybliży nam dokładnej daty opisywanych wydarzeń, ale możemy przypuszczać, że to czasy współczesne, świadczy o tym istnienie urzędów badawczych. Bohaterami opowiadania są dwa szczury. Mroźek posłużył się postaciami zwierzęcymi, aby przedstawić za ich pomocą pewne zachowania ludzi. Podobny zabieg zastosował w swoich bajkach oświeceniowy twórca Ignacy Krasicki. W bajkach Krasickiego, określanych mianem bajek ezopowych (od ich pierwszego, starożytnego twórcy, Ezopa) zwierzęta stanowią alegorię zachowań ludzkich np. lis – chytrość, przebiegłość, owca – łagodność i naiwność, wilk – bezwzględność i siła. Narrator opowiadania należy do świata przedstawionego, jest jednym ze szczurów, ujawnia się za pomocą czasowników w pierwszej osobie liczby pojedynczej np. „mówię”, „myślę sobie i powtarzam”. Opis drugiego bohatera – zwanego Lolo – jest więc nieobiektywny, bo przekazany z punktu widzenia narracji personalnej.

Oba szczury zamieszkują w jednej klatce, co umożliwia im dość dobre poznanie siebie nawzajem. Pierwszy jednozdaniowy akapit opowiadania wyraża zachwyt narratora nad Lolem. W drugim akapicie uzasadnia on dlaczego tak podziwia swojego współtowarzysza. Lolo jest przedstawiony jako zwierzę inteligentne, bystre, sprytnie. Zdolnością, którą kolega Lola tak chciałby osiągnąć jest umiejętność prawidłowego wyboru przycisków w automacie wydającym słoninkę – przysmak bohaterów. Niestety, narrator nie potrafi nauczyć się obsługi tego urządzenia, które jest jednocześnie instrumentem badawczym. Nie widzi różnicy pomiędzy przyciskami, wybiera je bezmyślnie, intuicyjnie, licząc na osiągnięcie prawidłowego efektu. Symbolizuje to zagubienie człowieka we współczesnym świecie, nieumiejętność odróżnienia dobra od zła, działanie nastawione wyłącznie na odniesienie korzyści, nieliczenie się z negatywnymi konsekwencjami wyboru. Narrator-szczur przyznaje, że zawsze pragnie nacisnąć odpowiedni klawisz, ale nigdy mu się to nie udaje. Zauważa pewną ironię losu – chcąc dobra, nie dostaje nic, tylko kompromituje się w oczach Lola i „pana z brodą”, czyli pracownika laboratorium. Powoduje to, że czuje się poniżony i zagubiony, głupi. Mroźek konstruuje swych bohaterów na zasadzie kontrastu – Lolo jest zaradny, najedzony, jego towarzysz – głodny i nieporadny. Dialog pomiędzy szczurami ujawnia ich kolejne cechy. Narrator ma skłonność do bycia uniżonym i usługowym, przesadnie chwali Lola: „Jesteś mądry, inteligentny, wybitny, doprawdy niezwykły”. Lolo jest łasy na komplementy, więc dopytuje się drugiego szczura „Jaki jestem?”, „Niezwykły, powiadasz?”. Lola cechuje próżność, duma, cynizm. Dzieli się z „przyjacielem” swoją porcją słoninki tylko po to, aby odczuć pewną satysfakcję i okazać mu swoją wyższość. Narrator zaznacza, że rozmowy między nim a Lolem toczą się głównie nocą i że Lolo lubi abstrakcyjne tematy. Nasuwa to pewne skojarzenia z III częścią „Dziadów” Mickiewicza, gdzie więźniowie zamknięci w klasztorze bazylianów nocą opowiadali historie zesłańców na Syberię, rozważali problemy narodowe. Mroźek w ten sposób stara się ośmieszyć tradycję romantyczna i wzniosły patriotyzm.

Nocne rozmowy Lola i jego kompana prowadzone są tonem podniosłym, patetycznym. „Moja misja to udowodnić, że jesteśmy zdolni do objęcia władzy nad światem” – mówi z pełną powagą Lolo. Czuje się wybrany spośród innych szczurów, naznaczony szczególnym posłannictwem. Podobnie jak Mickiewiczowski Gustaw-Konrad w Wielkiej Improwizacji marzy o osiągnięciu „rządu dusz”, potężnej władzy. Zdanie „Szczur – to brzmi dumnie” jest parodią powiedzenia „Człowiek – to brzmi dumnie”. Człowiek, który przecież posiada duszę i rozum zostaje porównany do reszty zwierząt. Powaga i patetyczny ton Lola kontrastują z wcześniejszymi wypowiedziami jego towarzysza jedzącego słoninkę. Bohaterowie raz rozmawiają językiem podniosłym, raz prostym, zawierającym kolokwializmy. Obok pojęć takich jak misja, rezultaty, inteligencja pojawiają się słowa potoczne np. nażarty, bestia i wyrazy dźwiękonaśladowcze „mniam – mniam” i „mlask – mlask”. To połączenie stylu

wysokiego i niskiego w jednym utworze jest zabiegiem celowym, wprowadza ulubioną kategorię estetyczną Mrożka, czyli groteskę.

Dalsza część rozmowy dotyczy planów Lolo. Drugi szczur chce jakby „sprowadzić go na ziemię”, przypomina o niewoli. Lolo jest niepoprawnym marzycielem, idealistą, pragnie władzy. Marzy o dokonaniu czegoś niezwykłego. Wpada na pomysł wynalezienia koła. Idea ta budzi uśmiech czytelnika – skoro szczury siedzą w laboratoryjnej klatce, oznacza to, że koło już dawno zostało wynalezione. Świadczy to o tym, że jednak nie są tak inteligentne jak same siebie oceniają. Ich marzenia to kompromitujące złudzenia.

Narrator zwierza się Lolowi, że od czasu do czasu słyszy jakiś wewnętrzny głos, który zachęca go do wyrwania się z niewoli klatki. Lolo jednak wyśmiewa takie plany. Nagle z buntownika marzącego o opanowaniu świata staje się konformistą. Twierdzi, że nie ma sensu uciekać z laboratorium i narażać się na niebezpieczeństwa, skoro tutaj mają zapewnione podstawowe dobra. Ocean, który śni się narratorowi jest symbolem wolności i niezależności, drogą do lepszego świata. Szczur–narrator ma przecucie nieuniknionej śmierci w laboratorium, jest katastrofistą, jednakże chce podjąć próbę ucieczki. Sprzeciwia mu się Lolo, który jest pewny, że dzięki własnemu sprytowi i inteligencji uda mu się przetrwać w tym trudnym świecie laboratorium, wcale nie obawia się śmierci. Puentą opowiadania jest ostatni akapit. Lolo jest dla narratora tak ogromnym autorytetem że udaje mu się przekonać swojego współlokatora do porzucenia marzeń o wolności. Narrator ma nadzieję, że Lolo przygarnie go pod swoją opiekę. Na koniec zadaje sobie pytanie, na które nie potrafi udzielić odpowiedzi. Nie jest do końca przekonany o słuszności swojej decyzji, gnębi go wewnętrzny niepokój.

Sytuacja przedstawiona w opowiadaniu przypomina nam jedną z bajek Krasickiego pt. „Ptaszki w klatce”. Powstała w trakcie zaborów bajka prezentuje dialog dwóch pokoleń – starego i młodego czyżyka. Pierwszy tęsknił za wolnością, którą poznał w czasach swej młodości, drugi zadowalał się wygodami klatki, ponieważ prawdziwej wolności nie zaznał i nie pragnął jej. Podobną sytuację przedstawia opowiadanie „Lolo”, chociaż nie wiemy czy tytułowy bohater zaznał kiedykolwiek wolności i poznał świat poza laboratorium. Paraboliczność tego opowiadania polega na uniwersalności jego bohaterów. Społeczeństwo od zawsze dzieliło się na konformistów – dążących tylko do wygod i luksusu i nonkonformistów – walczących o ideały. Laboratorium może być przenośnią systemu totalitarnego, który ograniczał wolność obywateli, nie pozwalał im na kontakt z odmiennymi ideologiami. Lolo jest symbolem zwolennika takiego systemu, któremu ślepo zaufał. Chce zrealizować jego założenia i pracować dla zbudowania jego potęgi.

Podsumowując, Mroźek kreuje swych bohaterów na zasadzie kontrastu. Ich główne cechy odczytujemy na podstawie wypowiedzi i przybieranych postaw. Ukazuje jak propaganda i chęć osiągnięcia prywatnych korzyści wpływa na życie jednostek. Tak jak George Orwell w opowiadaniu „Folwark zwierzęcy” za pomocą zwierząt przedstawia działanie państwa totalitarnego i życie jednostki w tym systemie.

W powyższej pracy zwracają uwagę bogate i funkcjonalne konteksty literackie wykorzystane w interpretacji utworu, a także sprawna analiza jego języka.

Praca ta pokazuje z jednej strony umiejętność czytania tekstu literackiego, odkrywania zabiegów kompozycyjno – językowych i wnioskowania o ich funkcji, z drugiej natomiast jest to prezentacja świetnej orientacji w literaturze, bo przywoływane konteksty są logiczne i zawsze uzasadnione.

Przykład nr 18

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Opowiadanie Sławomira Mrożka „Lolo” tylko na pierwszy rzut oka wydaje się pozbawione głębszego znaczenia. W istocie ma ono szeroki sens metaforyczny, uzyskany dzięki specyficznej kreacji bohaterów oraz paraboliczności tekstu. Utwór przedstawia sytuację dwóch szczurów doświadczalnych, zamkniętych w klatce i poddanych obserwacji. Do ich jedynych zadań należy „naciskanie klawiszy”. Dobry wybór jest premiowany słoninką, zły – pozbawia możliwości jedzenia. Głównym celem staje się więc walka o przetrwanie w sytuacji zniewolenia. Mroźek kreuje dwie różne postawy bohaterów wobec tego faktu. Bohaterami są dwa upersonifikowane szczury. Jeden z nich jest zarazem pierwszoosobowym narratorem całego opowiadania. Nie poznamy jednak jego imienia, co dodatkowo umniejsza jego wartość (jak sam uważa). Staje się anonimowy i niczym niewyróżniający. Podziwia swojego kompana, natomiast siebie postrzega jako kogoś gorszego, tępego, głupiego i ograniczonego. Zdaje się być jednak pogodzony ze swoją niższością („bo mnie nie udaje się nigdy”), w końcu przestaje nawet próbować wybierać odpowiedni klawisz. Cała sytuacja sprawia, że czuje się upokorzony własną niemożnością właściwego wyboru. Tajemniczy „pan z brodą” i jego obserwacje stresują go, sytuacja bycia pod presją przerasta go. Logika podpowiada mu, że musi być głupszy od Lolo, skoro ciągle naciska zły klawisz. W związku z tym uważa się za nieudacznika. Jest wiecznie głodny – aby zaspokoić swoją podstawową potrzebę, przez pochlebstwa i poniżanie samego siebie stara się wkupić w łaski Lolo. Wie, że jego dalsza egzystencja jest do tego zależna, walcząc o przetrwanie chwytą się najbardziej rozpaczliwych środków. Chce przeżyć za wszelką cenę, choć nie potrafi już samodzielnie rozumować – sposób myślenia został narzucony z góry, wymuszony przez sytuację („Chociaż gdyby mnie ktoś zapytał: Dlaczego trzeba? – nie umiałbym odpowiedzieć na to pytanie”). Kiedy stara się polemizować z drugim szczurem, jest ignorowany, jego spostrzeżenia nie są brane pod uwagę. Jednakże powoli w umyśle szczura–narratora zaczyna dojrzywać niepokój. Słyszy „głos tajemny”, nakazujący mu działanie i odzyskanie wolności. Próbując przekazać swoje myśli, znów napotyka na opór i ignorancję, co całkowicie go zniechęca. Wraca do swojej biernej postawy, choć głos nadal nie daje mu spokoju.

Postać szczura Lolo jest całkowitym zaprzeczeniem szczura–narratora. Dumny, butny, pewny siebie i własnej wartości, potrafi odnaleźć się w zaistniałej sytuacji i doskonale się do niej przystosować. Jest podziwiany (ale i być może skrycie nienawidzony) przez swojego towarzysza. Czuje się od niego lepszy, mądrzejszy, bardziej zaradny. Umiejętność odpowiedniego „naciskania klawiszy” wywyższa go ponad innych. Lolo gardzi kompanem, cieszy się z jego nieporadności, uważa siebie za „pana i władcę” życia drugiego szczura, bo to od niego zależy, czy szczur–narrator zaspokoi głód. Nie mając myśli zaprzątniętych ciągłą walką o jedzenie, może sobie pozwolić na dyskusje na abstrakcyjne tematy. Myśli, że ma misję do spełnienia, że tylko on może wyzwolić cały gatunek i objąć nad nim władzę. To mu jednak nie wystarcza – dalej snuje marzenia o władzy absolutnej nad całym światem. Nie mówi jednak nic konkretnego – nie dociera do niego, że pole manewru zasadniczo ogranicza niewola. Ten niby-romantyk jest w rzeczywistości nie jednostką wybitną, ale kimś, kto dzięki jednej umiejętności przypadkowo pożądanej w danej sytuacji dociera na szczyt; jest ćwierćinteligentem, który nie potrafi się nawet odpowiednio wystawić. Utrata pozycji, jaką zdobył w klatce, napawa go lekkiem i odrazą. Nie potrafiłby już funkcjonować w świecie, który wymaga wzięcia odpowiedzialności za samego siebie.

W opowiadaniu pojawia się również „pan z brodą”. W warstwie dosłownej jest to zapewne naukowiec, człowiek odpowiedzialny za obserwację i badania nad szczurami doświadczalnymi. Przenośnie możemy tę postać interpretować jako system, narzucający sytuację zniewolenia, tłamszący społeczeństwo i wymuszający na nim tylko określone

zachowania. Są one nagradzane, dlatego kształtuje on złudne przekonanie o właściwości takiego postępowania i o tym, że każda inna droga jest zła i nieopłacalna.

Szczury znajdują się w sytuacji zamknięcia, zniewolenia: mieszkają w klatce, która z kolei znajduje się w laboratorium będącym niemal pod ciągłą obserwacją. Charakterystyczne dla tej sytuacji są: presja, narzucenie pewnego schematu myślenia podczas jednoczesnego piętnowania prób samodzielnej refleksji, obmyślanie czczych idei bez pokrycia w rzeczywistości, brak konkretnego działania, bierność, niemoc. Symboliczna staje się rozmowa szczurów dotycząca ewentualnej ucieczki. Przywołany przez jednego z nich obraz oceanu budzi w drugim nieuzasadniony lek, strach przed zmierzeniem się z sytuacją nową i nieznaną. Lolo dostrzega niebezpieczeństwo w nagłym odzyskaniu wolności, szczur-narrator zaś wyczuwa zagrożenie ciągłego zniewolenia. Ocean, jako symbol nieograniczonej swobody, staje się dla jednego z nich nadzieją, dla drugiego zaś końcem dotychczasowego, wygodnego życia, do którego za wszelką cenę nie można dopuścić.

Język mrożkowskiego opowiadania jest przesycony ironią i humorem. Zgodnie z koncepcją paraboli (przypowieści) tekst zawiera dużą ilość symboli, alegorii i metafor, cechą języka jest zaś jego prostota. W przystępny sposób przekazuje trudne i istotne treści. Można się również dopatrzeć w utworze pewnych cech bajki – głównie zastosowania personifikacji i przedstawienia zwierząt, aby ukazać postawy ludzi. W tekście pojawiają się dwa pytania retoryczne, z których najważniejsze umieszczone jest na końcu: „Więc czemu się niepokoję?” jest to zarazem puenta całego opowiadania, która nie daje (w przeciwieństwie do bajki) gotowego morału, ale zmusza do samodzielnej refleksji.

Opowiadanie Sławomira Mrożka „Lolo” to sposób protestu autora przeciwko sytuacji panującej wówczas (1970 rok) w Polsce. Pisarz, przebywający wówczas za granicą, dostrzega niebezpieczeństwo wypływające z bierności społeczeństwa wobec tego, co robi władza. Poprzez kreację bohaterów dostrzega dwie zasadnicze postawy: całkowita bierność i konformizm („bo tak jest wygodniej”) oraz próby przełamania stagnacji i wzięcia życia we własne ręce, natychmiast jednak tłamszonej i wyszydzanej. Ktoś, kto cały czas żył w zniewoleniu, boi się prawdziwej wolności. W zamknięciu był od kogoś cały czas zależny – choć zniewolony, wiedział jednak, czego ma się spodziewać. Przyzwyczajał się do sytuacji i godził z nią, uznając za „mniejsze zło”. Na wolności byłby skazany na samego siebie, a trudno jest wrócić do życia po takich doświadczeniach. Mrozek nie pozostawia złudzeń i pesymistycznie ocenia kondycję człowieka w systemie komunistycznym.

Autor tej pracy w utworze Mrożka widzi metaforyczny obraz świata PRL. Taka interpretacja pojawiała się najczęściej. Wypracowanie wyróżnia się zwartością kompozycyjną i wnikliwością analizy postaci.

Wszystkie powyższe prace realizują zadany temat. Ich autorzy rozumieją zagadnienie paraboli oraz charakteryzują przedstawionych bohaterów. Różni je sposób konkretyzacji sytuacji i dobór przywoływanych kontekstów. Prace ponadto wyróżniają się dojrzałością i logiką wypowiedzi.

Temat 2. **Rola słów w relacjach międzyludzkich.**

Analizując i interpretując fragment powieści Wiesława Myśliwskiego *Kamień na kamieniu* oraz wiersz Tadeusza Różewicza *Słowa*, zwróć uwagę na przedstawione sytuacje i sposoby kreowania podmiotu mówiącego.

Temat drugi cieszył się większym powodzeniem – wybrało go 55% zdających egzamin na poziomie rozszerzonym. Wartość i znaczenie słowa okazały się dla młodzieży zagadnieniem bardzo interesującym.

Przykład nr 19

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Zarówno utwór Wiesława Myśliwskiego, jak i wiersz „Słowa” Tadeusza Różewicza poruszają problem funkcji słowa w komunikacji międzyludzkiej, jednak ukazują powyższe zjawisko w odmienny sposób.

Utwór Myśliwskiego należy do epiki, natomiast utwór Różewicza to przykład liryki wyznania. W każdym z omawianych przeze mnie tekstów osoba mówiąca jest wykreowana pierwszej osobie liczby pojedynczej, jest równocześnie bohaterem.

We fragmencie powieści „Kamień na kamieniu” narrator przywołuje wydarzenia retrospektywne, jednak dąży do ukazania ich w taki sposób, jakby rozgrywały się na bieżąco. Natomiast w wierszu Różewicza wyróżnić można dwie płaszczyzny czasowe: podmiot wypowiada się w [czasie] teraźniejszym, ale przywołuje również wydarzenia ze swojej młodości, aby zarysować kontrast pomiędzy dawną, a obecną funkcją języka.

W utworze Myśliwskiego problem zatracania istotnej funkcji języka, którą jest przekazywanie emocji ukazany został poprzez opis relacji głównego bohatera z rodziną. Narrator ilustruje słabość relacji z rodzeństwem poprzez przytaczanie krótkich zdań oznajmujących, do wymiany których zachodzi między braćmi: „Matka umarła. Przyjeżdżajcie.” Język służy więc przekazywaniu informacji, wyzbyty został z możliwości wyrażania rozpaczy, czy bólu. Poprzez język, wydarzenia tak ważne, jak śmierć bliskiej osoby, pozbawione zostają wzniosłości. Informacyjną funkcję języka podkreśla także narrator poprzez stosowanie wyliczeń: „Ale wysprzątałem izbę. Oblekłem pościel. Przyniosłem [...]”. Język narratora również jest uproszczony: stosowane jest słownictwo potoczne oraz truistyczne zwroty: „bo wszyscy, co żyjemy, umrzemy”. Zatracenie wartości języka ilustruje się również poprzez wskazanie na jego schematyzację, stosowanie w kurtuazyjnych zwrotach, które nie przekazują rzeczywistych emocji: „dzień dobry, dzień dobry...”, „[...] powiedziałem zwyczajnie: „o, przyjechaliście.” Za pomocą specyficznego języka bohater ilustruje kłótnię z braćmi. Narrator nie dopuszcza jednak do głosu bohaterów, przedstawia dialog w postaci narracji, co świadczy o jego subiektywizmie. Kłótnia sprowokuje do refleksji na temat roli słów w kontaktach z innymi. W tym celu kłótnia została udratyzowana poprzez stosowanie wykrzyknień 9 licznych pytań retorycznych: „Czego się nie żenię? Gospodyni mi potrzebna! [...] Czego? Czego?”. W swojej refleksji bohater–narrator uwzniośla rolę słowa poprzez ich wielokrotne powtarzanie, a także bezpośrednio: „bo słowa to wielka łaska”. Wskazuje, że język powinien umacniać związki międzyludzkie, dawać możliwość wyrażania uczuć: „słowa i z najgłębszej głębi wydrą, co gdzieś boli”.

Podobną nostalgię za powrotem dawnych wartości języka wyrażą podmiot w wierszu Różewicza. W wierszu wydzielić można dwie opozycyjne części: pierwsza ukazuje zmiany, jakie zaszły w funkcji słów oraz ich konsekwencje, druga, która stanowi trzecia zwrotka stanowi prezentację wartości słów z czasów wcześniejszych, obejmujących młodość podmiotu mówiącego. Degradacja znaczeń słów wyeksponowana została poprzez powtórzenia: „osłabione”, „zużyte”, „przeżute”. Powyższe imiesłowy bierne mają sugerować, iż podmiot

nie miał wpływu na destrukcję znaczeń słów. Uzależnione zostały one od systemu politycznego, który podporządkował język własnej polityce, czego dowodem są słowa: „osłabione przez polityków / służą do wybielania zębów”. Autor celowo przywołuje przedmioty z życia codziennego: „guma do żucia”, „balonik”, „bańka”, aby zhiperbolizować utratę funkcji wartościującej i estetyzującej słów w nowoczesnym świecie. Zabieg ten uwypukla również kontrast pomiędzy poszczególnymi częściami utworu. Dawniej język służył przekazywaniu emocji, słowa mogły pocieszać, sprawiać radość, co podkreślone zostaje poprzez ich antropomorfizację: „można było słowo przyłożyć do rany”; obecnie słowa „trują i cuchną”. Anafora „ukryte” sugeruje, że słowa kreują rzeczywistość nieprawdziwą. Podmiot sprzeciwia się powyższej sytuacji, czego dowodem są emocje ujawniające się w określeniach silnie nacechowanych emocjami.

Każdy z prezentowanych przez mnie twórców ukazuje destrukcję pierwotnej wartości języka, która oddziałuje na relacje międzyludzkie, gdyż słowo ma moc kreacyjną. Różewicz upatruje przyczynę powyższego zjawiska w „poprawności politycznej”, do której współcześnie nakłania się człowieka, Myśliwski upatruje rozpad więzi międzyludzkich w braku odpowiedniego zrozumienia i komunikacji.

Autor skomponował swoją pracę problemowo, zestawiając ze sobą oba utwory na kolejnych płaszczyznach analizy. Mimo zbyt lakonicznego podsumowania, analizę oceniono jako wnikliwą.

Przykład nr 20

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

„Piękne słowa opowiedzą ci wszystko, ale nie znaczą nic” – śpiewał ostatnio Piotr Kupicha z jakże obecnie popularnego zespołu „Feel”. To tylko zlepek pasujących do siebie słów, wers jakiejś głupiej piosenki pop... Ma jednak uniwersalną wymowę, niesie ze sobą jakże ważne przesłanie – słowa zawierają ogromną siłę, dysponują wielkim potencjałem, ale dopiero z czynami nabierają mocy sprawczej. Czy aby na pewno? Często przecież mówi się o „słowach raniących jak sztylet”, czy o „kojących rany”. Jaka więc jest rzeczywista rola słów w relacjach międzyludzkich?!

Ze słów zbudowany jest chyba cały współczesny świat, przy czym straciły one swoją dawną moc. Ich siła nie tkwi już w pięknie i prostocie, nie służą już pokrzepianiu serc ani wyznawaniu miłości, na co wskazuje podmiot liryczny w wierszu „Słowa” Tadeusza Różewicza. Osobą mówiącą w utworze jest człowiek dojrzały, wnikliwy obserwator rzeczywistości, który zauważa, że słowa z sacrum przeszły na stronę profanum, że służą rozwojowi reklamy, polityki, propagandy, że budzą nienawiść, że – poniekąd – zabijają, a przynajmniej nabierają mocy sprawczej, która do zabójstwa, zbrodni skłania. Jest to również człowiek wrażliwy (być może mężczyzna, choć nie ujawnia tego w wierszu), sentymentalny, skoro wspomina o miłości i dzieciństwie. Podmiot liryczny to mędrzec, mentor prowadzący refleksję o życiu, o zmianach, które zaistniały w świecie a także o słowach właśnie. O słowach, które nie kojarzą mu już się dobrze – „cuchną”, „trują” i „ranią”, bez względu na to, czy użyto ich w reklamie, kampanii wyborczej, zwykłej rozmowie, czy też przeżuto i wypluto, bądź zdławiono. Słowa niewypowiedziane są bowiem czasem gorsze i mają moc większą od tych użytych. Czy aby na pewno?

Polemizuje z tym narrator, z zarazem główny bohater powieści „Kamień na kamieniu” autorstwa Wiesława Myśliwskiego. Mężczyzna ten obwinia siebie o to, że źle, zbyt ubogo powitał swoich braci. Zastanawia się, czy gdyby powiedział więcej niż „o przyjechaliście”, wizyta dawno niewidzianych braci przebiegłaby inaczej... Uważa, że jako bliscy krewni powinni częściej się ze sobą kontaktować i odwiedzać. A jeśli już widują się raz na jakiś czas

pod żadnym pozorem nie powinno im zabraknąć tematów do rozmów i nie powinny to być rozmowy zdawkowe ani kłótnie. Jego rozważania mają charakter filozoficzny i egzystencjalny, sądzi, że gdyby tylko zaczęli rozmowę sama by się potoczyła i zbliżyła ich znów do siebie. Narrator przypisuje konwersacji wielką moc – uznaje ją za lek na samotność i troski, a przede wszystkim na ponowne zbliżenie, odbudowę braterskiej więzi.

Warto też zauważyć, że o ile podmiot liryczny w wierszu znakomitego poety Tadeusza Różewicza posługuje się jednorodnym stylem, który tworzy za pomocą anafory, porównania, metafor, przypisywaniu słowom cech, których wszakże nie mają (słowa bowiem nie mogą być owinięte w gazetę, słowa też nie cuchną) oraz wzbogacaniem języka poetyckiego poprzez kolokwializmy; słowa, których używa się w życiu codziennym. Wszystkie te zabiegi mają podnieść walory artystyczne utworu oraz zwrócić uwagę czytelnika, skłonić go do refleksji. Wiersz *Słowa* jest przykładem liryki bezpośredniej, choć podmiot liryczny ujawnia się w wierszu tylko raz. Jest to utwór patetyczny, podniosły, poważny, choć nie zawiera spójnej formy, znaków interpunkcyjnych, ani rymów (wiersz różewiczowski). Opatrzony został też datą, która może wskazywać, że jest to reakcja na jakieś wydarzenie – być może na wejście Polski do UE?

Natomiast w powieści *Zdobycy literackiej nagrody Nike*, „Kamień na kamieniu” sytuacja wygląda nieco inaczej. Język i styl pierwszoosobowego narratora na początku potoczny, kolokwialny, zmienia się poprzez dynamikę ukazanych, relacjonowanych scen przygotowań na przyjęcie gości w język filozofa, mędrca, stosującego metafory i eufemizmy (jak na przykład określenie śmierci). Z prostego mieszkańca wsi, żeby nie powiedzieć wieśniaka, którego język w pamiętniku zawiera liczne stylizacje językowe, pytania retorcjne oraz wspomnienia i relacje wydarzeń, wychodzi nagle człowiek wykształcony, światły, władający piękną polszczyzną, który nie przytacza już konkretnych zdarzeń, a analizuje je.

Na uwagę zasługują też tytuły omawianych utworów, a szczególnie wiersza – „Słowa” – wiąże się on bowiem bezpośrednio z treścią wiersza i jest jego ilustracją, czy zapowiedzią.

Uwagę zwraca też opis przygotowań bohatera powieści Myśliwskiego dotyczący przygotowań do odwiedzin braci, który daje odbiorcy obraz zaangażowania z jakim podszedł on do wizyty braci. Zaangażowania, jak się później okazało – zbytecznego.

Podsumowując, we fragmencie powieści „Kamień na kamieniu” i w wierszu „Słowa” słowa właśnie odgrywają kluczową rolę – budują świat przedstawiony i sytuację liryczną, są elementem kreującym zarysy psychologiczne podmiotu lirycznego i narratora oraz oddającym jego emocje, intencje, myśli. Jednak o ile w wierszu „Słowa” osoba mówiąca wskazuje na siłę sprawczą słów, które pomimo tego, że nie zostały wypowiedziane – ranią, o tyle narrator „Kamienia na kamieniu” żałuje, że tak mało powiedział, że nie nawiązał dialogu z braćmi, a kłótnie jedynie. I cóż, aż chce się powtórzyć za Moliere: „Sam tego chciałeś, Grzegorzu Dyndało, sam tego chciałeś”. Słusznie więc czuje się współwinny, bo nie zrobił nic, aby tę sytuację zmienić. Ale czy słowa, a właściwie jedna rozmowa, w dodatku o wspólnym grobie, mogłaby odbudować więź między braćmi?! I czy kiedykolwiek nadarzy się okazja, by wypić tę wódkę i porozmawiać – jak bracia?!

To wypracowanie ma również kompozycję problemową. Autor pracy najpierw analizuje kreację obu podmiotów mówiących, potem porównuje sposoby ukształtowania wypowiedzi w obu testach. Fragment powieści Myśliwskiego interpretuje jako rodzaj polemiki z wierszem Różewicza.

Przykład nr 21

Uwaga: pisownia, usterki składniowe i stylistyczne – zgodne z oryginałem.

Fragment powieści Wiesława Myśliwskiego pt. „Kamień na kamieniu” oraz wiersz Tadeusza Różewicza pt. „Słowa” zestawione zostały ze sobą na zasadzie podobieństwa,

gdyż poruszają kwestie związane z relacjami międzyludzkimi. W obu tekstach, należących do odmiennych rodzajów literackich (powieść Myśliwskiego do epiki, zaś utwór Różewicza do liryki), punktem wyjścia do rozważań nad tą tematyką staje się słowo. Obaj twórcy przedstawiają zanik wartości słowa we współczesnym świecie, jednocześnie ubolewając nad jego degradacją.

Powieść Wiesława Myśliwskiego, której fragment w niniejszej pracy poddam analizie i interpretacji, nosi tytuł „Kamień na kamieniu”. Sugeruje on czytelnikowi tematykę tekstu, nawiązując do kamieni – przedmiotów martwych, nieżywych, które niebezzasadnie stanowią składnik powiedzenia: „milczeć jak głaz”. Narrator w tekście jest pierwszoosobowy, mówi w pierwszej osobie liczby pojedynczej. Subiektywnie opisuje obserwowany świat. Akcja fragmentu tej powieści dzieje się na wsi, a jej kulminacyjny moment – spotkanie braci – ma miejsce w chalupie narratora. Spotkanie to odbywa się w bliżej nieokreślonym czasie, prawdopodobnie po śmierci jednego z rodziców braci.

Bohater tekstu to dorosły mężczyzna, mieszkaniec wsi. Ze sposobu wypowiedzania się, z języka, którym się posługuje, wnioskuję, że jest on osobą prostą. Język cechują liczne potoczności, a także skróty myślowe, np. „co we wsi” zamiast „co się dzieje na wsi”. Autor dokonuje stylizacji na język ludowy, o czym świadczy zaburzona składnia zdania, np. „Bo kiedy ja do kogo list pisałem?” oraz użycie wyrazów, pochodzących z gwary chłopskiej, np. „snopki”, „cepami”. Sytuacja opisywana w tekście to spotkanie braci, którzy nie widzieli się od wielu lat. Relacje między nimi nie układają się pozytywnie, co sugeruje fakt, iż rzadko do siebie piszą, nieczęsto się spotykają oraz nie odczuwają potrzeby kontaktu. Bohater tekstu akceptuje ten stan rzeczy, pogodził się z faktem, że prowadzi odrębne od braci życie. Ubolewa jednakże nad brakiem porozumienia między rodzeństwem, czego symbolem staje się kłótnia wywołana przez przybyłych braci. Bohater czuje smutek z tego powodu, liczył na to, że spotkanie przeminie w miłej atmosferze braterskiej miłości. Dążył do tego, o czym świadczą podjęte przez niego przygotowania: wyczyszczenie izby, zmienienie pościeli, a nawet zakup wódki. Jednakże jego działania nie spotykają się z uznaniem, wręcz odwrotnie – bracia mają do niego jedynie pretensje i wyrzuty. Milczenie, które zapadło po kłótni, stało się dla bohatera pretekstem do rozważań nad kontaktami między bliskimi sobie ludźmi. Snując refleksję, osoba mówiąca w tekście jawi się jako istota wrażliwa, rozumiejąca wagę porozumienia oraz dążąca do zacieśnienia rodzinnych więzi. Słowo staje się dla niej najwyższą wartością, która czasie swojego istnienia człowiek otrzymał w darze. Bohater uznaje wyrazy, mowę za narzędzie, służące otwieraniu ludzkich serc i dusz. Dzięki nim człowiek uzyskuje niepowtarzalną możliwość uzewnętrznienia się, wyrażenia tego, co go boli. Z mową, wysławianiem się bohater kontrastuje milczenie, czyli stan, który czeka ludzi po śmierci. Słowo zatem staje się dla niego swoistym symbolem życia. Osoba mówiąca kreuje się na człowieka odczuwającego smutek z powodu wielości niewypowiedzianych słów. Postuluje szczerłość i otwartość, zwłaszcza w relacjach rodzinnych. Winę za brak porozumienia z braćmi z rzuca na siebie, co świadczy o jego niezwyklej skromności i pokorze.

Z fragmentem powieści Wiesława Myśliwskiego zestawiony został wiersz Tadeusza Różewicza pt. „Słowa”. Tytuł sugeruje tematykę utworu. Tekst ten jest stroficzny, poszczególne strofy składają się a różnej liczby wersów. Utwór ten to wiersz biały, pozbawiony rymów oraz wolny, pozbawiony znaków interpunkcyjnych. Cechy te świadczą o jego nieregularności, tak charakterystycznej dla poezji współczesnej. Podmiot liryczny ujawnia się w wierszu poprzez użycie sformułowania „za mojego dzieciństwa”. Jest to zatem liryka bezpośrednia. Podmiot w utworze snuje rozważania na temat roli i wartości słowa we współczesnym świecie.

Wiersz rozpoczyna się od stwierdzenia: „słowa zostały zużyte”. Świadczy to o stanowisku osoby mówiącej, który zauważa degradację i spadek znaczenia słów w relacjach między ludźmi. Autor używa porównania: „słowa zostały [...] przeżute jak guma do żucia”,

by zobrazować wyniszczenie wyrazów i mowy. Sugeruje, jakoby tej destrukcji dokonały osoby młode, o czym świadczy wers: „przez młode piękne usta”. Winą za podważenie wartości słów obarcza także polityków. W trzeciej strofie podmiot liryczny powraca do czasów swego dzieciństwa, kiedy to słowa znaczyły dużo więcej. Mówi, iż „można było słowo do rany przyłożyć”, czyli poprzez mowę wesprzeć, pocieszyć drugą osobę. Słowa były również narzędziem do wyrażania uczuć, służyły wyznaniom miłosnym. Współcześnie słowa są znacznie osłabione, powodują negatywne zjawiska, co autor obrazowo przedstawia w czwartej strofie, posługując się animizacją: „jeszcze trują / cuchną / jeszcze ranią”. Anaforyczna konstrukcja, na której oparta została kolejna strofa, ukazuje, jak wiele tłumią w sobie współcześni ludzie. Podmiot liryczny kreuje się w wierszu na oskarżyciela, zarzuca współczesnym zniszczenie wartości słowa, które „zabija”.

Oba teksty stanowią rozważania nad rolą słowa w relacjach międzyludzkich. Ich autorzy są zgodni, iż współcześnie wartość i znaczenie słowa znacznie zmalały. Sugerują, iż ludzie zatracili zdolność i chęć do porozumiewania się za pomocą słów, nie potrafią tego robić. Twórcy zarzucają współczesnym nadmierną skrytość i brak potrzeby uzewnętrznienia swoich uczuć. Dzieli ich to, iż bohater fragmentu powieści Myśliwskiego uważa słowo za piękną i najwyższą wartość, a także poniekąd siebie oskarża o zniszczenie znaczenia mowy, zaś podmiot w wierszu Różewicza gardzi współczesnym słowem i staje w roli oskarżyciela mu współczesnych o jego destrukcję.

Ten autor skomponował swoje wypracowanie linearnie: najpierw zanalizował fragment powieści, potem wiersz, a w podsumowaniu wyciągnął wnioski z zestawienia tekstów. W pracy wyeksponowane jest to, co łączy oba utwory.

Wszystkie zacytowane powyżej wypracowania zostały ocenione wysoko.

NAJCZĘŚCIEJ POPEŁNIANE BŁĘDY I ICH PRZYCZYNY

Błędem najpoważniejszym była interpretacja analizowanego utworu pozostająca w sprzeczności z tekstem. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim wypracowań na temat nr 1. Niektórzy maturzyści nie zrozumieli parabolicznych sensów *Lola* i interpretowali wyłącznie znaczenia dosłowne. Zdarzyła się też praca, której autor nie zauważył, że bohaterami opowiadania są szczury, i pierwszoosobowego narratora uparcie nazywał Mrożkiem.

Inny typ błędu to streszczanie i parafrazowanie utworu zamiast jego analizy. Tego rodzaju praca świadczy o tym, że maturzysta nie zna podstawowych procedur analizy tekstu literackiego i nie umie takiej analizy przeprowadzić nawet w najbardziej ograniczonym zakresie.

Generalnie jednak wypracowań na poziomie rozszerzonym z takimi dyskwalifikującymi błędami nie było wiele.

Częstszym błędem występującym w wypracowaniach było interpretowanie tekstu niewynikające z obserwacji zjawisk zawartych w tekście, dopisywanie znaczeń spoza tekstu. Egzaminatorzy ponadto zauważyli, że maturzystom sprawiało kłopot postawienie hipotezy interpretacyjnej, co prawdopodobnie było skutkiem niepełnego zrozumienia analizowanych tekstów. Słabością zauważoną w wypracowaniach jest nieumiejętność interpretowania znaczeń ukrytych w użytych przez autora środkach artystycznych i sztuczny podział na analizę treści i formy, wynikające chyba z nieświadomości tego, że nie istnieją znaczenia bez formy, że dopiero właściwie dobrana forma wydobywa treść.

TYPOWE BŁĘDY POPEŁNIANE W WYPRACOWANIACH

Opis błędów	Przykłady <i>Zapis oryginalny</i>
Kompozycja wypowiedzi	
niefunkcjonalny wstęp, który nie ma związku ani z tematem, ani z dalszymi partiami pracy, wstęp zawierający ogólne, banalne refleksje o świecie i życiu	<p><i>W utworze „Lalka” występuje tyle sytuacji, w których Wokulski pomaga biednym.</i></p> <p><i>Lata młodości mojemu pokoleniu kojarzą się z zabawą, wyjazdami nad jezioro, pierwszą miłością i pierwszym kieliszkiem wódki.</i></p> <p><i>Utwór który wybrałem jest szerokim fragmentem powieści B. Prusa pt: „Lalka” jest to wybitny i utalentowany pisarz, który napisał wiele powieści wiele interesujących utworów, pokazał co dobrego jest w Polskiej literaturze.</i></p>
brak wstępu	
zachwiane proporcje pracy	
brak spójności między poszczególnymi częściami pracy	<p><i>(po słabej interpretacji Ody...) A teraz chciałbym przedstawić C. Barykę.</i></p> <p><i>(po słabej interpretacji Któż...) A teraz czas na „Dzumę”.</i></p>
brak podsumowań częściowych, czego przyczyną są zapewne kłopoty z problematyzacją omawianych zagadnień	
kłopoty z poprawną segmentacją tekstu – brak akapitów; brak konsekwencji w segmentacji tekstu; akapity zaznaczane w przypadkowych miejscach, co utrudnia czytającemu orientację w strukturze myślowej tekstu	
niefunkcjonalne zakończenie, niemające związku ani z tematem, ani z wcześniejszymi partiami pracy (zwykle takie zakończenie poświęcone jest ocenie postaci lub powierzchownym refleksjom ogólnym)	<p><i>Moja znajomość tego utworu jest słaba lecz mam nadzieję, że zachęciłem państwa do przeczytania tej pracy i wysnucia wniosku aby pomagać innym w dołku.</i></p> <p><i>Bolesław Prus w powieści „Lalka” ukazał obraz społeczeństwa polskiego, gdzie pieniądź stał się dominujący.</i></p> <p><i>Każdy z nas chciałby mieć taką córkę jaką nam ukazuje Prus w danym fragmencie.</i></p>
logiczne	
niespójność myślowa	<p><i>Wokulski zaś jest tajemniczy, ciągle milczy, będąc w tej samej pozycji.</i></p> <p><i>Wokulski ma 45 lat, kobiet więc nigdy nie kochał.</i></p> <p><i>Sen Izabeli namawiał ją do posłuchania ojca.</i></p>
zaprzeczanie swoim własnym sądom; niespójność określeń	<p><i>I choć przedstawia tę samą istotę, może przedstawiać różne postawy.</i></p>
wnioski, które nie płyną z analizy	<p><i>„Lalka” z samego tytułu pokazuje, z jakim rodzajem kobiet ma się do czynienia.</i></p>

Opis błędów	Przykłady <i>Zapis oryginalny</i>
	<p><i>Analizując ojca i Wokulskiego, to możemy powiedzieć, że lubią krajobraz.</i></p> <p><i>Utwór zaczyna się od naciskania klawiszy.</i></p> <p><i>Ostatni akapit w wierszu ponownie chce nas zjednoczyć.</i></p> <p><i>Gnuśność starych Mickiewicz ukazuje po przez porównanie starych do żółwia, który jest sam sobie, który przeżywa życie nie robiąc nic wzniosłego i pozostanie nie znanym anonimowym.</i></p> <p><i>Podsumowując pracę, uważam iż powyższymi argumentami udowodniłam jakie marzenie senne mówi o bohaterce powieści.</i></p>
<p>nieporadność językowa będąca przejawem niespójności w myśleniu</p>	<p><i>Izabela nie chce obwiniać Łęckiego, ale jej myśli postępują inaczej.</i></p> <p><i>Należy myśleć sercem i rozumem.</i></p> <p><i>Po chwili bohaterce ukazuje się jej ojciec, który cały czas milczy nic nie mówiąc, znowu w mgłę ukazuje się następna osoba mająca w ręku karty.</i></p> <p><i>Po dwóch latach zmarł ojciec i napisał to samo.</i></p> <p><i>...poszukiwanie idei i wartości ich pragnienia...</i></p> <p><i>Patrząc na sufit go nie widziała tylko krzyż.</i></p> <p><i>Ta miłość na początku była wielkim niepowodzeniem ze strony Wokulskiego.</i></p> <p><i>Panna Izabela jest osobą nerwową, którą warto wziąć pod uwagę.</i></p> <p><i>Pannę Izabelę nachodzi wiele pytań na temat karty w dłoni człowieka z dymu.</i></p> <p><i>Panna Izabela jest troskliwa i nerwowa, a Wokulski kochał wygrywać w karty i był zawsze spokojny i myślał o przyszłości, jak ją stworzyć.</i></p> <p><i>Zawsze naciska takie klawisze, że wydobywają się same najpiękniejsze dźwięki, z których czerpie korzyści.</i></p>
wyrazowe	
<p>użycie wyrazów w niewłaściwym znaczeniu, kontekście, dobór niewłaściwych wyrazów bliskoznaczných (naruszenie łączliwości leksykalnej)</p>	<p><i>Mickiewicz był filatelistą w okresie studiów.</i></p> <p><i>Znalazła się w haniebną sytuacji.</i></p> <p><i>Uciekają do nieudolnej i obraźliwej pomocy.</i></p> <p><i>W „Lalce” poruszony został topos snu.</i></p> <p><i>Izabela próbuje dojść, co oznacza ta karta.</i></p> <p><i>Osoba mówiąca w wierszu nie chce się starzeć, ponieważ starsi ludzie są zgarbieni i mają mniejszy zasięg wzroku.</i></p> <p><i>Tetmajer przedstawia młodość bardzo bezradnie.</i></p> <p><i>Izabela została wychowana w kuluarach arystokracji.</i></p> <p><i>Izabela jest zagłaskaną córeczką tatusia.</i></p> <p><i>Bohaterka powieści poświęciła swój dobrobyt.</i></p> <p><i>Teraz młodzi ludzie przemoc kształtują na grach komputerowych.</i></p> <p><i>Młode pokolenie przedstawione jest w sposób energiczny.</i></p> <p><i>Spowodowane jest to złym prowadzeniem kamiennicy przez pana Tomasza.</i></p> <p><i>Mickiewicz przedstawia orężną młodzież.</i></p> <p><i>Emanuje z niej strach.</i></p> <p><i>Czuje się wyszczególniona.</i></p> <p><i>Łęcki pogrywał z Wokulskim w karty.</i></p> <p><i>Łęcka przeżyła nadprzyjacielską rozmowę z panem Starskim.</i></p>

Opis błędów	Przykłady Zapis oryginalny
	<p><i>Sen bardzo dobrze interpretuje Izabelę. Kreuje mi się obraz Izabeli. Pragnie zakrzepić ich do działania w jedności, do działania o obronę kraju. Mężczyzna ten jest odziany w osmoloną koszulę, która jest niedopięta. Dzieło poety jest protoplastą „Ody do radości” F. Schillera. Izabella popada w chwilowy szezlong. Izabella miała Wokulskiego za ociemniałego potwora i prostaka. Młodzi cierpią na martwicę społeczną. Wiek starych zauroczył. Zdaje sobie sprawę, że kulminowanie w sobie uczuć może spowodować nagły niespodziewany wybuch. Zostawmy to na razie bez zbędnej odpowiedzi. Zauważyła siedzącego obok niego ojca, który ogląda swoje pazury. Tekst jest kierowany do publiki. Panna Izabela „zadłużyła” się w drobnym kupcu. Wychowana była w świecie aluzji bajki. Postanawia sprzedać sklep i wykończyć wszystkie sprawy, które go tu trzymały. To nie wydaje mi się bojaźń miłosna. Doznał nieszczęśliwej miłości. Grywał w karty, trwożąc pieniądze. Bohaterka nie zwróci na niego uwagi, jeżeli nie pogłębi majątku. Dziewczyna nigdy nie doznała miłości. Mimo wielu cierpień, jakie przeżyli, wciąż wierzyli w Polskę. Wyrządza Wokulskiemu wielkie cierpienie. Zmagają się z własną wrażliwością. Otaczają ją lasy, góry, wszystko, co przyprawia pannę Izabelę w niepokój. (także błąd składniowy)</i></p>
<p>nadużywanie wyrazów modnych („opcja”, „totalny”, „sfrustrowany”, „jakby”, „niesamowity”, „monumentalny”, „jakby”); używanie wyrazu „posiadać” zamiast „mieć” (niewłaściwy zakres użycia wyrazu)</p>	<p><i>Izabela rozważa różne opcje. Totalnie była oburzona tym zachowaniem. Pełni więc monumentalną funkcję w utworze. Sen był dla niej jakby nocny koszmar.</i></p> <p><i>Posiadała poglądy. Posiada arystokratyczne pochodzenie. Posiada przerażający wyraz twarzy.</i></p>

słowotwórcze	
neologizmy zbędne lub niepoprawnie utworzone; naruszenie łączliwości leksykalnej	<p><i>defraudator pieniędzy</i></p> <p><i>arystokradczy</i></p> <p><i>Polska nie może wyzwolić się od jarzmieli.</i></p> <p><i>Izabela odrzuca zaloty swych kokietów.</i></p> <p><i>Nie można żądać od młodych rzeczy awykonalnych.</i></p> <p><i>Datacja polskiego pozytywizmu przypada na okres schyłku wieku.</i></p> <p><i>Miała wnikliwe spojrzenie.</i></p> <p><i>Młode pokolenie jest przedstawiane jako bezduszni szkieletorzy.</i></p> <p><i>Pochodziła z arystokrackiego rodu.</i></p> <p><i>Ojciec jest arystokratem.</i></p> <p><i>Izabelę cechowała samolubność i bez troskość.</i></p> <p><i>Izabela w błogim onieprzytomieniu widzi powóz, który porusza się po krajobrazie.</i></p> <p><i>Izabela, która ma za zadanie rozwiązanie znaczenia, które tak ją bardzo irytuje, że popadła w bojaźń przed mężczyzną, który był tajemniczy i zachowywał się i był obojętny wobec kobiety, przekazując jej co prawda odczucie zainteresowania.</i></p>
fleksyjne	
błędna odmiana nazwisk/imion;	<p><i>Izabeli Łęcki nie można poważnie traktować.</i></p> <p><i>Jest głodny, w przeciwieństwie do Lolo.</i></p>
błędna odmiana rzeczowników pospolitych lub brak odmiany	<p><i>Izabela postrzega Wokulskiego jako prostaka, mężczyznę źle wychowanego, bez manierów i groźnego.</i></p> <p><i>Wokulski myślał o niej jak o królowej.</i></p> <p><i>Zupełnie odmiennie niż w „Oda do młodości”.</i></p>
błędna forma czasownika	<p><i>Izabela nie lubiała Wokulskiego.</i></p> <p><i>Tomasz lubiał przebywać w towarzystwie.</i></p> <p><i>Warto wziąć pod uwagę pannę Izabelę.</i></p>
wybór niewłaściwej postaci imiesłowów przymiotnikowych czynnych tworzonych od czasowników takich jak „przekonywać”;	<p><i>przekonywujący</i></p>
ortograficzne: stosowanie – niewłaściwych końcówek fleksyjnych – końcówka -ą w celowniku l. mn.	<p><i>przyjaciółą</i></p> <p><i>żywiółą</i></p> <p><i>paznokcią</i></p> <p><i>hołdując romantycznym ideą</i></p> <p><i>Nawet tacy ludzie jak Wokulski nie robią nic złego kobietą.</i></p>

stylistyczne	
powtórzenia wyrazowe (w tym nadużywanie zaimków)	<p><i>Ona się lęka, że jak ona straci majątek, to już nikt jej nie będzie chciał jej poślubić.</i></p> <p><i>Wykorzystuje to ona, pogardza nim, ale ona wie, że on może pomóc jej, wspomóc ją finansowo.</i></p> <p><i>Ze względu na rozległość tematyczną Lalka określa się również mianem najlepszej powieści dojrzałego realizmu określonego również mianem realizmu krytycznego. (także błąd składniowy i fleksyjny)</i></p>
poetyzacje (styl egzaltowany)	<p><i>Pragnie by każdy z każdym miał dobre relacje, a wtedy dzięki dobru każdej jednostki powstanie odrodzony nowy istny organizm - Polska wraz ze swoimi obywatelami.</i></p> <p><i>Młodość jest jak ten płaz na kamieniu, który jest kowalem własnego losu, jest sterem i żeglarzem, jest okrętem, który szuka pożywienia.</i></p>
mieszanie odmian stylistycznych, naruszenie zasad harmonii stylistycznej, kwiecistość	<p><i>Jak nawiązuje Mickiewicz, trzeba być jak młody Herkules, co jak „łeb urwał Hydrze”.</i></p> <p><i>Izabela jest zrozpaczona, przyzwyczajona do luksusów, a tu nagle kłops.</i></p> <p><i>Florentyna chwyta Izabelę za rękę i pyta się jej czy wszystko jest OK?</i></p> <p><i>Od pokolenia Tetmajera czuć pesymizm.</i></p> <p><i>Czuć od niego [Tetmajera] woń pesymizmu.</i></p> <p><i>Określenia młodości zmieniają się jak w kalejdoskopie.</i></p> <p><i>Książki Mickiewicza ocierały się głównie o patriotyzm, idee powstańcze i miłość, co było naturalne dla ducha romantyzmu.</i></p> <p><i>Mówi, żeby walczyć ze słabościami, tak jak uczono nas, gdy byliśmy maleńcy.</i></p> <p><i>Zaś wiersz Tetmajera mówi o wykończonych, bez siły ludziach.</i></p> <p><i>Izabela biegiem wylatuje na korytarz.</i></p> <p><i>W danym temacie możemy wywnioskować, że danego człowieka możemy poznać po snach.</i></p> <p><i>(o wierszu Tetmajera) Młodzi spędzili swoje życie nie na hulankach, swawolach, ale na powstaniu, gdzie nie było tak barwnie, gdzie człowiek nie myślał, jak tu pobiegać gdzieś na mieście dla zabawy, tylko myślał, jak tu zwyciężyć. (także błąd frazeologiczny)</i></p>
frazeologiczne	
zmiana składu związku frazeologicznego (zmiana składnika, rozszerzenie składni)	<p><i>Zdecydowanie ważna kwestie w jej życiu pełnią pieniądze.</i></p> <p><i>Starzy poszukiwali świętego grala wiedzy.</i></p> <p><i>Starzy nie patrzą dalej niż koniuszek własnego nosa.</i></p> <p><i>Zawsze oni trzymają nas na duchu, przez co się nie załamujemy i mamy ochotę żyć.</i></p> <p><i>Ważną rolę w życiu stanowią pieniądze.</i></p> <p><i>Bohaterka nie zwróci na niego uwagi, jeżeli nie pogłębi majątku.</i></p> <p><i>Pragnęła otaczać się w gronie najwyższej sfery społecznej.</i></p> <p><i>Ten spokój doprowadza kobietę do nerwów.</i></p> <p><i>Urwało łeb Hydrze, zyskując wszelkie laury.</i></p> <p><i>Dziewczyna nigdy nie doznała miłości.</i></p> <p><i>Mimo wielu cierpień, jakie przeżyli, wciąż wierzyli w Polskę.</i></p> <p><i>Nie potrafił spełnić swego zadania.</i></p> <p><i>Wyrządza Wokulskiemu wielkie cierpienie.</i></p>

	<p>Zmagają się z własną wrażliwością. Pani z dobrego dworu. Otaczają ją lasy, góry, wszystko, co przyprawia pannę Izabelę w niepokój. Oddaje się w ręce marzeń. Nie miała pojęcia, co senne marzenie ma jej do przekazania. Aż nagle następuje odwrócenie ról i obydwójce bohaterów zostaje pokazanych w całkiem innym świecie." Oni walczyli krwią i szli w bój o lepsze dla nas z chorągwią biało-czerwoną i napisem: Bóg, honor, ojczyzna.</p>
składniowe	
<p>potoki składniowe (rozbudowane nadmiernie zdanie, z zagubionym sensem z powodu skomplikowanej budowy)</p>	<p>Sylwetka głównego bohatera Stanisława Wokulskiego, to człowiek, który posiada jednocześnie cechy romantyka walki w powstaniu styczniowym o niepodległość i wolność romantyczną, bo nieszczęśliwa i nie spełniona miłości do Izabeli Lalka jest powieścią panoramiczną, w której autor zaprezentował bohatera zbiorowego mieszkańców Warszawy, ukazał wszystkie grupy społeczne, narodowe wreszcie ugrupowanie polityczne. Arystokraci ludzie posiadają majątki, którzy mogliby się zająć warstwami biedoty w ogóle się nią nie interesują. Przed tym przestrzegają nas obaj autorzy tekstów, że trzeba ważyć słowa, ponieważ przez nieprzemyślane ich użycie możemy zranić drugą osobę, a przecież nie na tym polegają kontakty międzyludzkie, ale na wzajemnym szacunku i miłowaniu się.(anakolut; złe zespolenie w obrębie zdania złożonego wielokrotnie)</p> <p>Wokulski starszy mężczyzna po przejściach, który zakochał się w bohaterce, chcąc się zbliżyć do niej, zaczął wykupywać ich majątek, który ojciec przegrywał grą w karty. (złe rozumienie frazeologizmu, składnia zdania złożonego, pleonazm)</p>
<p>powtarzanie tej samej konstrukcji składniowej w obrębie jednego wypowiedzenia; niepoprawna konstrukcja zdania złożonego</p>	<p>Młode pokolenie chce pokazać swoją siłę, która pozwoli im zrewanżować się zaborcom za krzywdy, które z ich strony wycierpieli.</p>
<p>brak spójności składniowej pomiędzy zdaniami składowymi w obrębie zdania złożonego wielokrotnie</p>	<p>Pokazany obraz postaci w ich dziełach często sprawia, że w naszym oku „zakreśli się łza”, gdy pokazany jest ból a opis bohatera jest wyrażony w sposób bardzo emocjonalny, że nawet potrafimy czuć to co dana osoba.</p>

<p>błędnie stosowane imiesłowowe równoważniki zdań</p>	<p><i>Siedząc w pokoju, spotkała ją przykrość. Stosując funkcję ekspresywną języka, nadaje dynamizm akcji, a stosując dźwiękonaśladownictwo, odczuwamy zachowanie podczas jedzenia. Tytuł tegoż wiersz przypomina prośbę ludzi do ludzkości, a także pytanie: „Któż nam powróci...” - te stracone dzieciństwo i dojrzewanie, prosząc o pomoc w dorosłym już życiu, na którym czekają na nich ciężkie i trudne sytuacje, prosząc o chociaż słowo otuchy i nadziei.</i></p>
<p>naruszanie związku zgody</p>	<p><i>Głównym bohaterem „Lalki” jest Wokulski i Łęcka. Sama miłość i trud nie wystarczy. Ważne jest tylko tytuły arystokratyczne i pieniądze. Ci zaś, którzy twierdza inaczej, że każdy sam toruje sobie drogę i dzięki sobie zdobywają cele, są uważani jako samoluby. Młode pokolenie jest ludźmi pełnymi zapału.</i></p>
<p>błędy w zakresie związku rządu</p>	<p><i>Będziemy czytać to, co kiedyś młodszy będą pisać o nas młodym pokoleniem. Ojciec niepatrzący na potrzeby córki chciał jej po swojej myśli wyszukać mężczyznę, lecz bohaterka nie była pewna ani do Wokulskiego, ani do wybranka taty.</i></p>
<p>stosowanie niewłaściwych wskaźników zespolenia</p>	<p><i>Nie czuje takiego zagrożenia co jego kolega.</i></p>
<p>inwersje, błędny szyk zdania</p>	<p><i>Pisarze często potrafią nas rozbawić sposobem ich przedstawienia bohatera. Zamyślona tak nie spostrzegła, iż siedzi ojciec koło niej. Odpowiedziała, że na chwilę zdrzemnęła się z uśmiechem.</i></p>
<p>błędy składniowe wynikające z kompletnej nieporadności w formułowaniu myśli</p>	<p><i>Obraz Mickiewicza jest jakby prośba do Młodości „młodości dodaj mi skrzydła”. Jest to zwrot o powrót do czasów gdzie jest nadzieja gdzie nad ludzkością wszędzie słońce utęsknione.</i></p>
<p>anakoluty</p>	<p><i>Zaś drugi wiersz Tetmajera jest to wiersz mówiący o straconych latach wybierali złą drogę bo pewno nie mieli wyboru albo byli zmuszeni nikt się nie pytał czego chcą. Izabela czuła się osaczona jego osobą, co dało wyraz we śnie. Oba wiersze dają nam wizerunek młodzieńców ludzi którzy polegli za nas za ojczyznę w tych trudnych czasach widać tu brak wiary ale i zarazem powrót z podwójną siłą.</i></p>
<p>Humor z zeszytów szkolnych, czyli rozpacz i uśmiech w jednym stali domu</p>	<p><i>Wokulski był pleimpotentem ojca Izabeli. Izabela postanawia oddać się duchowieństwu. Ojciec rzuca okiem, chwilami w krajobraz. Jednym z bohaterów „Lalki” jest Ignacy Rzeński. Autor przedstawia stosunek córka – ojciec, który nie jest jednoznaczny. Wokulski po znajomości żeni się z wdową po Minclu. Izabela miała różne stosunki z ojcem i Wokulskim. Serwis jest dla niej tak samo ważny jak Wokulski.</i></p>

*Bohaterka jako organizm żywy posuwa się do przodu poprzez starzenie.
W czasie drzemki miała okazję pomajaczyć sobie.
Córki marzeniem było, żeby ojciec przestał grać w karty i wziął się za jakąś robotę.
Izabela była wymagającą damą i miała wielu partnerów, ale trudno było jej dogodzić.
Izabeli zależało tylko na pieniądzach Stanisława, ale nie mogła ich mieć, bo w parze z majątkiem idzie sam Wokulski.
Izabela to postać niezwykle złożona a zarazem w swej złożoności pusta.
Córka jest tarczą ojca, który wie, że przy niej nic mu nie grozi, bo siedzą na tym samym powozie.
Stosunek zawsze jest ukorzeniony w ojcostwie.
Interpretacja wiersza K. Przerwy - Tetmajera : Dobrym przykładem jest Marysia, która przez długi czas utrzymywała swoją cnotę lecz z czasem głód okazał się silniejszy.
Stosunek między Izabelą a ojcem wydaje się słaby.
Pozostaje po nim [Wokulskim] tylko połysk jego oczów.
Izabela była arystokratką, a jej ojciec hazardzistą przepelnionym długami.
Izabela i jej ojciec podróżują parowozem.
I to mądra kobieta, w której tkwi maleńki groch niewiedzy na temat jej gry w karty.
Przy Izie siedzi ojciec siedzący w skupieniu bez odzewu.
Bohaterami "Ody do młodości" byli młodzi ludzie, którzy byli wychudzeni i poeta nazywa ich szkieletami.
Wokulski 40-letni mężczyzna, zaniedbany, bez żadnego wyrazu twarzy.
A Wokulski mimo swego szczęśliwego wzroku był dla niej mało ważną osobą.
Niepotrzebne słowa, których obawialiśmy się lub wstydziliśmy się wypowiedzieć, zostają w nas i gniją po śmierci razem z naszym ciałem.
Ludziom trudno się porozumieć ze względu na nadpsucie języka, każdego słowa niewypowiedzianego na tym świecie, będziesz jak grzechu żałować.
Żyje w kiepsko umeblowanej chałupie.
Mówi językiem bezpośrednim, prostym, ale pełnym metafor.*

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Pisemny egzamin z języka polskiego jako jedyny zdawany jest obligatoryjnie. Sprawdza dwie ponadprzedmiotowe umiejętności: czytanie tekstu danego i pisanie tekstu własnego. Od tego, w jakim stopniu młody człowiek je opanował, zależą jego sukcesy podczas każdego kierunku studiów i w późniejszym życiu. Ponadto sprawne i poprawne posługiwanie się językiem ojczystym to na całym świecie wyznacznik kultury człowieka.

Wyniki tegorocznego egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym są porównywalne z wynikami z lat ubiegłych. Szczególnie uwidocznili się to w zakresie tworzenia tekstu własnego. Maturzyści uzyskiwali średnio ponad połowę punktów za rozwinięcie tematu, co oznacza, że w stosunku do lat poprzednich treść wypracowania jest bliższa tekstowi literackiemu dołączonemu do tematu. Jest to na pewno efekt pracy z tekstem literackim na lekcjach języka polskiego. Jeśli pominąć niewielki procent młodych ludzi, którzy przystąpili do matury w przekonaniu, że można nie znać lektur i zdać egzamin z języka polskiego, tegoroczne wypracowania były bardziej świadomie skomponowane.

Natomiast wyniki egzaminu na poziomie rozszerzonym są bardzo dobre. Wypracowania na tym poziomie cechował na ogół nie tylko poprawny, ale i ładny język.

Lektura wypracowań maturalnych na poziomie podstawowym pozwala stwierdzić, że większość maturzystów posługuje się polszczyzną komunikatywną, jednak daleką od doskonałości. O ile można uznać za sukces to, że młodzi budują zdania na ogół poprawne pod względem składniowym (efekt żmudnych ćwiczeń na lekcji), o tyle nie da się tego powiedzieć o zasobie słownikowym i wrażliwości stylistycznej. Ubóstwo słownikowe – nieznajomość słów i ich znaczeń – utrudnia nie tylko tworzenie tekstu własnego, uniemożliwia często zrozumienie tekstu czytanego, zrozumienie polecenia, a w konsekwencji prowadzi do niepoprawnego wykonania zadania. W przyszłości uniemożliwi czytanie tekstów ekonomicznych, medycznych, filozoficznych i innych. Niechęć do czytania powoduje, że wiele słów młody człowiek poznaje ze słuchu i często niedokładnie je zapamiętuje. Stąd ogromna liczba błędów słownikowych (patrz: tabela na stronie 66).

Duża część uczniów posługuje się tylko kodem ograniczonym. Nie potrafi używać skomplikowanych konstrukcji gramatycznych i budować długich logicznych ciągów zdań, nie potrafi zachować ścisłego porządku składniowego, nie posługuje się słownictwem ogólnym i abstrakcyjnym, bogatymi i różnorodnymi określeniami. Wielu maturzystów z trudem buduje wypowiedzi na temat przeżyć wewnętrznych i zjawisk abstrakcyjnych, nie potrafi w sposób precyzyjny i jednoznaczny nazwać elementów rzeczywistości. Wiąże się to między innymi z panującą wśród młodzieży modą na bylejakość mówienia i luz językowy, z niechęcią do czytania lektur, zastępowaniem lektury słabymi merytorycznie i językowo opracowaniami, wpływem środków masowego przekazu, które propagują kulturę konsumpcyjną.